KÜLTÜR VE SANAT DERGİSİ

KIYI

76

YIL: 6 ● TEMMUZ 1992 ● 8000 TL.

hoca nasreddin

bu sayıda: ● nazif evren ● a. nevzad odyakmaz ● şevket yücel ● ibrahim dizman ● kenan sarıalioğlu ● f. kadri gül ● osman bolulu ● hikmet aksoy ● çiğdem sezer ● behçet kalaycı ● metin turan ● m. mahzun doğan ● engin aşkın ● salt küçük ● haşim şahin ● m. özer cıravoğlu ● yürek gökokur ● bülent güldal ● mustafa duman ● halit çakır ● orhan ilyas ● mehmet başaran ● şükrü bilgiç ● timuçin özyürekli ● ahmet uysal ● tansu bele ● adil salih ● ahmet özer ● mehmet cemil uğurlu

KIYI'dan

● KIYI, yıllar sonra da olsa ilk kez bir yere kavuştu. 1961'den 1992'ye tam 31 yıldır, değişik ortamlarda bağlanan, bir yerde ayaküstü düzeltisi yapılan, zarflanıp postalanan dergimiz Kıyı'nın yeni ortamı aynı zamanda derginin çok yönlü bir belgeliği de olacak. Geçmişten günümüze yayımlanan tüm sayılarımızı, dergimize gönderilenleri, sistematik bir yapıya kavuşturabilmek, elimizde bulunan sayıları okurlarımıza anında ulaştırabilmek için yıllardır özlemini çektiğimiz bir yere kavuşmaktan mutluyuz. Yakın bir zamanda burayı kültürel bir odak durumuna getirmeye çaba göstereceğiz. Mahmut Gologlu Kültür Merkezi'nin bir birimini oluşturan Kıyı bürosuna taşınmamız sürüyor. Bu birimin, Trabzon'un kültür ve sanat yaşamında önemli bir işlevi bulunan dergimiz Kıyı'ya kazandırılmasında gerekli özveriyi gösteren Belediye Başkanı Atay Aktuğ'a, Belediye Kültür Müdürü Kenan Sarıalioğlu'na içten teşekkür ederiz.

● Trabzon Lisesi Faik Dranaz Salonunda, 2 - 3 Haziran günlerinde düzenlenen "sanat geceleri" büyük bir beğeniyle izlendi. 2 Haziran'da yazar arkadaşımız Türkay Korkmaz'ın ilk ve tek kitabı "Sabahları Seviyorum"da yer alan on öyküsü öğrencileri tarafından müzik eşliğinde sahnede okundu. Öyküler arasında çoğu Kıyı dergisinde şiirleri yer alan şairlerimizin şiirlerine yer verildi. 3 Haziranda ise Türk Dili öğretmeni Mualla Uzuner'in hazırladığı, Sevgiyle el ele / Memleket rüzgârları / Ölüme dair / Yaşama sevinci adı verilen dört bölümlük izlencede, şiirin onurunu ayakta tutan nice şairlerimizin ürünleri özgün bir müzik ve görkemli bir sahne düzeniyle yirmi sekiz öğrencinin dilinden izleyenlerin duyarlığına aktarıldı. Trabzon Lisesi'nin kültür ve sanat yaşamında önemli izler taşıyacak böyle gecelerin çoğalmasıyla, kültür yaşamımızın yeni boyutlar kazanacağına inanıyor, emeği geçenleri kutluyoruz.

● Şairlerimize duyuru;
Ömrünü ülkemizin dört bir yanında şiir kitabı yayımlayan şairlerin kitaplarını derlemeye adamış, bir şiir sevdalısı sevgili **Arslan Pulathaneli**'nin kitaplığında sizin de bir yerinizin olmasını ister misiniz?
Dergimizin bir ricası: Kitaplığında 20 bin cilt şiir kitabı bulunan sevgili **Pulathaneli**'nin adresini aşağıda veriyoruz. Onun binlerce kişiyle yazışmasına bir kolaylık getirelim. Yayımlanacak kitaplarınızdan birini imzalayıp kendisine iletirseniz, şiir dünyasını daha da güzelleştirirsiniz.
İlginize şimdiden teşekkür ediyoruz.
Adres: Arslan Pulathaneli, Kunduracılar Cad. No.: 82 61200 - TRABZON

● Kültür sanat yaşamımız iki dergiye kavuştu.
Dergilerin ilki Çorum'da, KIZILIRMAK; diğeri Kayseri'de EŞİK adıyla okurla buluştu. Kızılırmak, Çorum Kültür ve Sanatevi'nin yayınorganı olarak Mart - Nisan 1992 sayısıyla okurlarına çok yönlü bir birikimi ulaştırdı. Kızılırmak'ın isteme adresi: Kale Mahallesi, Emek Caddesi, Eser Pasajı, Kat: 1 No.: 2 ÇORUM
EŞİK ise P. K. 308 KAYSERİ adresinden istenebilir.
Anadolu Yaylasında, okurla buluşan bu iki dergiye emeği geçenleri kutluyor; uzun ömürlü olmalarını diliyoruz.

● Saygıdeğer okurlarımız
Doğumunun 70. yıldönümü nedeniyle, sevgili şairimiz Nabi Üçüncüoğlu'nun anısına düzenlediğimiz şiir yarışmasına katılımlar sürüyor. Kimileri yayımlanan şiir kitaplarıyla, kimilerinin de dosyalarla katıldıkları yarışma, bilindiği gibi bu ay sona eriyor. Koşullara uygun yapıtlar 15 Temmuz 1992 tarihine değin kabul edilecek. Bu tarihten sonra postalanacak yapıtlar yarışma dışı tutulacaktır.
Yarışmanın sonuçları 28 Ağustos 1992 tarihinde açıklanacaktır. Koşullar elverdiği ölçüde, değerli şairimiz Nabi Üçüncüoğlu, anısına düzenlenen bir geceyle anılacaktır. Bu gecenin tarihi daha sonra açıklanacaktır.

● Yıllarca nice ünlülerin yattığı ünlü Sinop Cezaevi, zaman zaman çeşitli yazarlarca çeşitli yazılara konu edinilmiştir. Mustafa Suphi'den Sabahattin Ali'ye değin pek çok ünlünün ömür tükettiği bu ünlüler, bu kez Dr. Tolga Ersoy tarafından "SİNOP'UN HANI" adıyla geçmişten günümüze bir dizi yazıyla okura sunuldu. Bu ilginç yazı, Sinop'ta yayımlanan Sinop İLKE gazetesinde yayımlandıktan sonra kitaplaştı. Kitap isteme adresi: Karşı Yayınları, Meşrutiyet Cad. 10 / 44 - Bakanlıklar / ANKARA

● Dergimiz KIYI'nın bu sayısıyla birlikte fiyatında bir düzenleme yapıyoruz. Beş bin lira olan fiyatını, sekiz bine çıkarıyoruz. Yıllık ederi de seksen bin oluyor. Nice kitaplar yayımlayarak yayıncılık yapmalarına karşın, fiyatlarında sürekli düzenleme yapan büyük kuruluşlar bile bu uygulamanın dışında kalamıyorlar. Koşullar gerçekleşmediğinde, kuşkusuz pek çok yayın gibi, emek ürünü nice dergiler de yayın yaşamına son vereceklerdir.
76 aydan beri okurlarına en geniş yelpazede kültür ve sanatın birikimini taşıyan dergimiz KIYI'ya destek olacağınıza inanıyor, daha nice yıllar, kesintisiz bir yayın yaşamında birlikte olmaktan kıvanç duyacağımızı belirtmek istiyoruz.

● Ağustos sayımızda buluşmak dileğiyle tüm okurlarımıza, başarılar, esenlikler...

Kurucusu: **Ahmet Selim TEYMUR**

Sahibi: Kuzey Gazetecilik Matbaacılık ve Ambalaj San. A.Ş. Adına
M. Naci ÖZKAN

Yazı İşleri Yönetmeni : **Gündoğdu SANIMER**
Sanat Danışmanı : **Ahmet ÖZER**
Müessese Müdürü : **Melih S. ERTÜZÜN**
Dizgi : **İsmail FANDAKLI**
Kapak ve İç Düzenleme : **M. Reşat SÜMERKAN**
Film - Montaj : **Ahmet ÖZKAN**

Baskı: **sakarya matbaacılık** Kunduracılar Cad. No.: 42 / D
Tel.: (03) 21 72 32 Fax: (03) 21 91 59 61200 - TRABZON

Abone Koşulları : **Yıllık: 80.000 TL.**
Yurtdışı Abone : **50 DM**
Yazışma Adresi : **P.K. 183 - TRABZON**
Ederi : **8000 TL. (KDV Dahil)**
Aylık Dergi

Abone ederinin, Gündoğdu SANIMER adına 731607 numaralı postaçeki hesabına yatırıldıktan sonra, dergi adresine bilgi verilmesi rica olunur.

Gönderilen ürünlerin daktiloyla yazılması rica olunur.
Ürünler yayınlansın, yayımlanmasın geri verilmez.
(P.K. 183) Kod No.: 61001 - TRABZON

ağabey biraz eğitim yollar mısın

● Nazif EVREN

Birbirinden uzakta yaşayan, iki kardeşiz, O benden küçük, ben ondan önce doğmuşum, beni pek aramaz, evinde telefonu yoktur. İlkokulu bitirmiş okuyup yazmasını bilir de pek yazmaz. Bayramlar geçer, yeni yeni yıllar başlar, hastalanırım, ne bir kutlama ne de bir geçmiş olsun mektubu yazar. Eğer, bir gereksinimi olursa, çok laflı bir mektup döşenir; sonunda da istediğini belirtir, ellerinden öperim sözcüğüyle, kendince saygı gösterip beni yumuşatmaya çalışır.

İşte yine çok laflı bir mektup. Bakalım ne diyor?

"Ağabey, sana yazdım mı bilmem benim büyük oğlan bu yıl asker oldu. İki ay önce sevkettik. **Erzurum**'dan mektubunu alıyoruz. Karısını ve çocuğunu yanıma aldım, bizim evde beraber oturuyoruz. Torunum **Ahmet** büyüdü. Bu yıl okula yazdırdım. Bir ay içinde (A)'yı (B)'yi birbirine çatarak okumayı belledi. Bu iyi de, çocuk okula başladıktan sonra huy değiştirdi. Önce, çaputtan kocaman bir top yapıp mahalle çocuklarıyla birlikte arkasından koşmaya başladı. eh... ne de olsa iyi bir futbolcu olacak diye düşündük. Bunun ardından, tekme atmaya başladı. Evde kimi görürse tekmeliyor, nenesinin ayağını yaralamış. Anasını yere yuvarlamış. Bir ara bana da bir tekme salladı. Ulan kereta deyip tokatı patlatacağım sırada bana, "Dede, nereden bildin adımı, işte bu kerata) demesin mi?.. Meğer o tekmelerin adı, (Kereta - KARATE) imiş. Şimdi, çocuğa kendimize göre eğitim vermeye çalışıyoruz.

Hani bizim babadan kalma bir tarlamız var ya, bu yıl, yarısını nadasa bırakmıştım. Muhtarın oğlu bu tarlanın sınırından iki adım kadarını kendi tarlasına katmış. Partili ya, kendisinden korkacağımı sanıyor. Kahvenin önünde yakasına yapıştım dersini verecektim amma, çevreden yetiştiler. (Bırak o terbiyesizin biridir, eğitimini bozma) diye yatıştırdılar beni.

Bizim, (AK - KARA) gösteren televizyon artık işe yaramaz oldu. Çoğu zaman, gökteki samanyolu yıldızları gibi tir tir titriyor. Şimdi kahvelerde, komşuların birçoğunda herşeyi boyalı gösteren televizyonlar var. Haberleri, dizileri, sinemayı, yarışları hep onlardan izliyoruz. Bizim köyün okumuşları, "Televizyon bir eğitim aracıdır" diyorlar amma, ben pek birşey anlayamadım.

Geçen yıl televizyonda bir dizi başlamıştı. Adına pek dilim dönmüyor, (dallas mı neydi) o dizide bir herif vardı ya, adı (CEYAR mı ne) o adamı bugünlerde yine geniş kenarlı şapkasıyla görüyoruz. Ne biçim adam dı o? Bizim köyün çayırındaki erkek eşekler gibi bacı demeden, komşu karısı kızı demeden bulduğu gördüğü dişiye saldırır durur. Karısı da ondan geri kalmıyordu ya... İşte o adam bizdeki eğitimi alıp götürdü. Şimdi yine toplanıp kahvedeki boyalı televizyondan izlediğimiz diziler var. Onların adlarını herhalde bileceksin. O dizilerde de, güzel güzel karılar kızlar, oğlanlar bizim geceleri evimizin dört duvarı arasında bile yapamadıklarımızı yapıyorlar. Bu davranışlara bizim köyün akıllıları (Sanat) diyorlar. Hem de eğitimsel imiş. Ben yine birşey anlıyamıyorum.

Televizyondan yarışları da izliyoruz. Çeşit çeşit adı olan bu yarışlarda üç dört kişi sandalyelere oturuyor ellerinde kalem, önlerinde kâğıt bir adam da karşılarına geçip soruyor. Öyle sorular var ki, geçenki yarışta, Amerikalı ünlü sinema yıldızlarından birinin kızkardeşinin kocasının yaşı, işi, soruldu. Hemen şıp diye yanıtladılar. Bir de onbeşyıl önce oynanan bir futbol maçında hakemin verdiği "penaltı cezasının doğru olup olmadığı soruldu, onu da üç kişi bildi. Ardından "İNÖNÜ SAVAŞLARI"nın hangi yılda hangi ayda olduğu soruldu, bir kişi bildi... Amma, zararı yok. Daha çok sorular vardı. Yarım saatlik bir yarışmada, çok bilenler iki milyon, az bilenler beşyüzbin lira aldı.

(Televizyon eğitimimizi artırır) demişlerdi ya bize hiçbirşeyimizi arttırdığını görmedik. Hadi bize yararı yok, ulusa olsa bari...

Bizim köyün, eğitmeni ile öğretmeni bu soruların çoğunu yanıtlayamadı, amma, okulun yıkılan duvarını, bizden iki torba çimento bir araba taş isteyerek yenilediler. Kafalarındaki bilgiyi iş halinde kullanamayan kişilere yarım saatte milyonlar verilmesinin eğitimle ilgili yanını bulamadım ben, sen ne dersin bilmem?

Ben, babamızdan kalan tarlanın yarısını nadasa bırakıyorum, yarısına da buğday ekiyorum. Yıl iyi giderse, hasat sonunda emeğim hariç tüm giderlerimi çıkardıktan sonra elime üçmilyon lira kadar bir para kalıyor. Eh, onunla çoluk çocuk gül gibi idare ediyoruz... Bir yanda bir yıllık emek, öte yanda yarım saatlık eğlence, bu ne biçim eğitimdir? Yanıtını sen bilirsin belki...

Geçen yıl, harmandan sonra cebime bir milyon koyup bir geziye çıktım. Büyük kentlere gidip oralardaki eğitim dalgalanışlarını görerek yararlanmak istedim. Bir otobüse bindim, asfalt yolda ilerlerken otobüs duruverdi.

Şoför muavinin bağırdı : "taş koy ulan" muavin atladı. Tekerleklerin önüne arkasına yol kenarından bulduğu koca koca taşları koydu. Onarım uzunca süreceği için, yolcular indiler. Naylon torbalarındaki börekleri çörekleri köfteleri yediler, torbalarını da atıverdiler. Yolculardan kimi, yolun kenarına çömeldi kimi de ayakta işedi. Kadınlar az ötedeki fundalıkların arasına girdiler. Tekrar otobüse binerken yanımdaki yaşlı bir kişi yavaşça : " eğitimsizlik bu" dedi. Muavin taşları ayağıyla itti. Şoföre: "tamam ağabey" diye bağırdı. Taşlar yolda kaldı otobüs yürüdü.

beklemeyi bilmeli

a. nevzad odyakmaz

balkonlar bomboş
pancurlar kapandı
el ayak çekildi
bahçeler sessiz

kuşlar göç etti
yağmurlar da başladı
arkası kış
ağrılar habercisi

aylaklık bitti
gece gündüz altüst
hüzün başladı
eksiler artti

kılık değiştiriyor doğa
beklemeyi bilmeli

deneme

her şey para değil ki

● Şevket YÜCEL

Büyük kentte yakın bir yerde daha durduk. Burası bahçelik bir kahveydi. Bahçesinde gençler bira içiyorlardı. Şoför, "yarım saat mola" dedi. Bira içenler şişeleri boşaldıkça taşlara vurup kırıyorlardı. Garson, yanlarına geldi birşeyler söylemek istedi. Kırıcılar direndi, ve "ulan sen paran kadar konuşursun bas bakalım" dediler. Biraz ötemizde birkaç otonun çevresinde toplanmış gençler vardı. Orası araba tokuşturma yeriymiş. "Bir mercedes" araba birkaç yerli arabanın motorunu delmiş. Sahibi böbürleniyordu. Hani bizim ildeki deve güreşlerinde yenen tülü devenin çevresini alanlar gibi.

Büyük kentte geniş caddelerden yürüdüm.. Her yanı elektriklerle süslenmiş camlı dükkanlar vardı. Caddelerin bir yanından öte yanına geçmek için yerler işaretlenmiş. Kırmızı ışıklarda durulup yeşil ışıklarda geçilecekmiş. Buralara, "sağdan yürü" diye yazılar yazılmış amma yine de bu işaretlere yazılara uymayan çok kişi var.

İçinde binlerce öğrenci okuyan, kocaman okul yapıları gördüm. Bahçelerinde öğrenciler kavga ediyorlardı. Kimi sağ kolunu kimi sol kolunu kaldırarak birşeyler söylüyorlardı. Ama anlayamadım. Bizim köyün okulundaki çocuklar bile böyle yapmaz. Bütün bunlardan sonra, inançlarımı yitirdim. Köye döndüm. Torunuma, anasına, ninesine, gerekirse bana, önüne gelene, gücünün yettiğince tekme atmasını önerdim. Şimdi ben çayırdaki erkek eşeğe benzettiğim "CEYAR" gibi olacağım. Otobüse binersem, yolun kenarına çömeleceğim. Arabam olursa tokuştururum. Büyük kentlere gidersem, kurallara uymam. Gazozu, birayı, rakıyı içince şişelerini kıracağım. İşte böyle. Bende eğitim dediğimiz düşünce ve davranışlar tükendi. Sen bu alanda biraz daha varlıklısın. Yüksek okullarda okudun, bana biraz eğitim gönder de eskisi gibi olayım. Bunalımdan kurtulayım. Ellerinden öperim."

YANIT: Oğlum, biliyorsun, babamız Ahmet hoca, ikimize de bazen yumuşak, bazen de sert, davranarak yetecek kadar eğitim vermişti. O döneme göre, bu yeterliydi. Sonradan ben okullara giderek bu verileni çoğalttım. Amma, yıllardır, ben, bendekileri oğluma, öğrencilerime, torunlarıma verdim. Kulanabilirler mi, kullanamazlar mı bilmem. Ama, bende de pek az kaldı. Yaşamımın sonuna kadar yetip yetmiyeceği belirsiz. Sen yine idare et gözlerinden öperim...●

Bir işyerindeki yetkili kişi oturduğu yerin duvarına şu yazıyı asmış: " PARA MUTLULUKTUR" Bu iki sözcükten oluşan cümleyi okudum. Uzun uzun düşündüm. Demek ki o adamın dünyasındaki mutluluk salt paraya dayalı. Mutluluk olayını bu yönden değerlendirmese o yazıyı asar mıydı oraya? Böyle düşünen birini nasıl değerlendirmeli? Şimdi tutup da ona, "Sevgi parayla satın alınabilir mi?" desem, inanın ki, "Alırım" diye karşılık verecektir. Oysa sevgi parayla satın alınmaz. Çünkü o, bir eşya değildir, soyuttur, yürekten gelir.

Niceleri gücü parada sanırlar. Ne etseniz onlardaki bu tutkuyu değiştiremezsiniz. Para, birçok kapıları açar görünür. Doğrudur. Para gelince kapılar açılır, ama ne biçim açılmadı bu? Böyle bir açılmanın gerçekle ilgisi olur mu dersiniz? Sanmıyorum. Gerçek başka, gerçek dışı olanlar başkadır.

Paranın bir gereksinim olduğunu biliriz. Yeterince yiyeceğiz, içeceğiz, yaşamımızı uygar bir insan olarak değerlendireceğiz. Elbette bunları yapamamak bir eksiklik, bir acı olarak çıkar karşımıza. Gelin görün ki paranın fazlası ne getirir? Bu konuda ben şöyle düşünüyorum: "İnsan, çok kazandıkça daha çoğunu ister. Kısacası istek bitmez. İstek bitmeyince de sıkıntılar birbirine eklenir gider. Böyle bir ortamda insan mutlu olabilir mi? Ben, böyle bir yargıya, "Hayır" derim. Bence mutluluk, bir şeyi elde ettikçe daha çoğunu istemek değil, bulunduğu koşullarda en güzelini seçmektir. Buysa nasıl olabilir? Neden olmasın ki olur işte. İsteğin sonu yoktur ki.

Her an yeni buluşlar ortaya çıkıyor. Bunlardan hangisine yetişeceksiniz. Diyelim yetiştiniz, bu ne sağlar size? Bir aldanmadır hepsi. O tasarladıklarınızı kolay yoldan elde ettiğiniz gün boşluklar başlar.

Mutluluk paradadır diyen öncelikle yanılmıştır. Kişi neyi kazansa daha çoğunu ister. Böylesine sürüp giden istekler de hep rahatsız eder onu. Çok şeylere sahip olabilirsiniz; ama sevgi, içtenlik, dostluk yoksa hepsi boşunadır. O zaman, kuru, yavan, anlamsız birisiniz.

Parasal bakışlara saplananların içtenlik ve dostlukları yoktur bence. Böyleleri özveride bulunamaz, acıyı da sevinci de paylaşamazlar. Paylaşma olayı olmayınca da yalnızlığın çukuruna gömülür giderler. İnsan, salt bir madde olmaya durduğunda ne sever ne de sevilir. Oysa dünya sevgiyle güzel, onunla anlamlı değil midir?

Kişi, para sayrılığına tutulmuşsa korkunuz ondan. Böyleleri her türlü yalanı söyleyebilir, her türlü kötülüğü yapabilirler. Çünkü tek dünyaları paradır. Gülümsemeleri, gülmeleri bile yalandır onların. Çok yüzlüdürler onlar. Öyleleri size selam veriyorlarsa bilin ki çıkarları vardır. Kandırmak, yanıltmak bir erdemdir onlara göre. Kazanmak için ezmek isterler; ezerken de hiç üzülmezler. Bu tiplerin toplumda en yüksek makamlara da geçtiklerini görürsünüz. Onlar halktan yana görünürler; ama öyle değildirler. Sanata, güzele, düşünceye de önem vermez onlar.

Parayı en önde görenler gül vermek istemezler; ama gül almak isterler. Zevkleri bayağı, düşünceleri bencilliğe dayalıdır. Kazanç için kendilerini satarlar. Küçüktürler, basittirler, ne ki büyük görürler kendilerini. İnsanla ve halktan yana hiçbir ilişkileri yoktur. Sever görünürler, sevmezler, destekler görünürler, desteklemezler. Bir de çok nazik görünürler bunlar, yakalarını ilikleyerek incelikten inceliğe girerler. Kafalarında ürettikleri hep kurnazlıklardır. Hak yerken hiç içleri sızlamaz. Yanıltmayı, kandırmayı doğal sayarlar. Başkaları hiç umurlarında değildir böylelerinin, yeter ki kendileri kazansın.

Bu değindiğim tipler bizde ne kadar çoğaldı. Onlar çoğaldıkça yaşam da yitirdi ışığını. Eşeğin sırtına iki çuval altın yüklesek neye yarar ki. Böyle bir madde çokluğuyla eşeği değiştirebilir mi siniz? Kişi oğlunu değiştirecek olan sanattır, güzelliktir, çiçekli düşüncelerdir. Bunlarsız oldunuz mu her yanınız para da olsa boşuna...●

zerrin koç'un sevgiyi sorgulayan öyküleri

● İbrahim DİZMAN

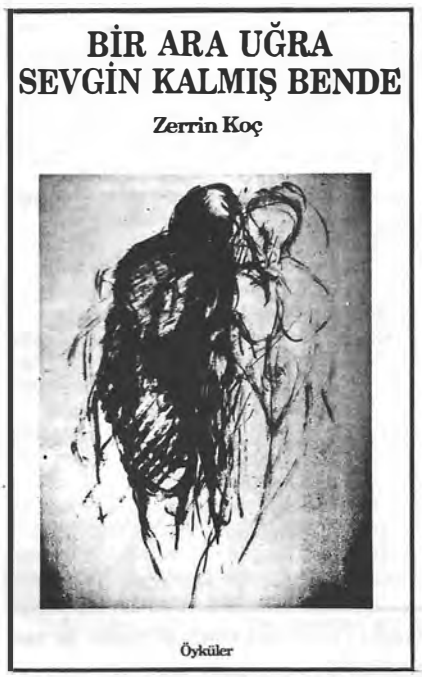

"Bir Ara Uğra Sevgin Kalmış Bende" zerrin Koç'un ilk kitabı. Geçen yılın Haziran ayında Ekin Öğrenci Pazarı Yayınları arasında okuyucuya ulaştırılan kitap özenli, pırıl pırıl bir baskı ile sunulmuş edebiyat dünyasına.

Yazarın öykü anlayışını açımlayan ve bir anlamda kitaptaki öykülerin perspektifini ele veren önsöz niteliğindeki yazıda şöyle deniyor: "Şuna inanıyorum ki yazar... umutsuzluğunu, sancısını okuruna iletmek durumundadır. Arka planda. Cılız gibi görünen bir sesle. Ama etkileyici. İnsan ve doğa sevgisiyle örülmüş, homojen bir yapı içeren, alışılmışlara, unutulmuşlara yeni değerler kazandıracak, geniş kitlelere ulaşmak çabasında olan öykü" Öykülerin bir şeyleri sorgulaması gereğine inanan Koç, şöyle soruyor yazısının sonunda: "Uykumuzun kaçması için hep koyu çay ve kahve mi içmeliyiz?"

Zerrin Koç, öykülerini insan sevgisi, insanın korkuları, heyecanları, öfkeleri ile örüyor. Örneğin "Maide" adlı öyküsünde bir kadının sevgi ve nefret arasındaki yaşamının kısacık bir dilimi yoğun bir anlatımla irdeleniyor.

"Ötekiler" başlığını taşıyan iki bölümlük öyküsünde de ifade güçlüğü çekilen bir sevginin, "ayakları havada kalmış bir yaşamın" iki insanın iç dünyalarında yarattığı fırtınalar öyküleştiriliyor. Hedefini bulamayan, gündelik yaşamın dışına düşmüş bir sevgiyi iki farklı bakış açısını üst üste çekilmiş iki film gibi bireştirip ayrıştırarak inceliyor.

Küçük, somut olaylardan çıkardığı kimi öykülerinin yanı sıra, Zerrin Koç, bazen soyut ve imgelerden de yararlanarak öyküler kurguluyor. Yine nefret ve sevgi ikilemi üzerine kurulmuş "Fötr Şapkalı Adam" başlıklı öyküde Nazım'ın şiirlerinden üretilmiş duyarlıklarla soyutlanmış bir duygu öyküleştiriliyor.

Kitabı dört bölümde oluşturan Zerrin Koç, on sekiz öyküde yaşamın insanın önüne ansızın getirip dayattığı serüvenlerden, iç dünyalarda kopan fırtınalardan yola çıkıyor; yaşamın kendisini, biçimlendirdiği sıradan insanları, genelgeçer duyarlıkları sorguluyor ve küçük küçük soru işaretlerini okuyucunun kafasına nakşederek noktalıyor.

"Bir Ara Uğra Sevgin Kalmış Bende" konuları, tiplemeleri ve öykülerin bütünüyle uzun süreli bir emeğin, özenli bir çalışmanın ürünü izlenimi bırakıyor okuyanda. Kıvrak ve zaman zaman simgelerle yoğrulan dil, yazarın duyarlığıyla buluşarak okuyanı derinlemesine düşünmeye, öykülerin ardındaki dünyaları sorgulamaya yöneltiyor; en azından çevrede olup bitenlere daha bir dikkatle bakmaya zorluyor. Bu bağlamda öykücülüğümüze yeni bir tat getiriyor Zerrin Koç.●

GUILLEVIC'den çeviren:
Kenan SARIALİOĞLU

şiir sanatı

Ne kendim için konuşurum
Ne kendi adıma
Sözkonusu ben değilim

Bir tutam yaşam
Ve kocaman bir gururdan başka
Neyim ki?

Konuşurum
Var olan herşey için
Önemli önemsiz şeylerden
Belli belirsiz her şey adına

Başka neyim ki ben?

inşaat bekçileri

F. Kadri GÜL

Kanı soğuk taş odalarda
binbir beklenti içinde
inşaat bekçileri ey
sıcaklıklar sarmaşığı..

Kaç insan yaşıtı
öksürüklü pilli radyonuz
kaç özlem bulaşığı
kireç tutmuş çaydanlığınız?

Birileri zengin olsun
kimileri yuva kursun
rüzgârın düş kurduğu
boşluklarda
yükselen yapılarda

İnşaat bekçileri ey
sıcaklıklar sarmaşığı
uzağı yakın eden
türküleriniz günışığı...

benim eğitmenlerim / 2

● Osman BOLULU

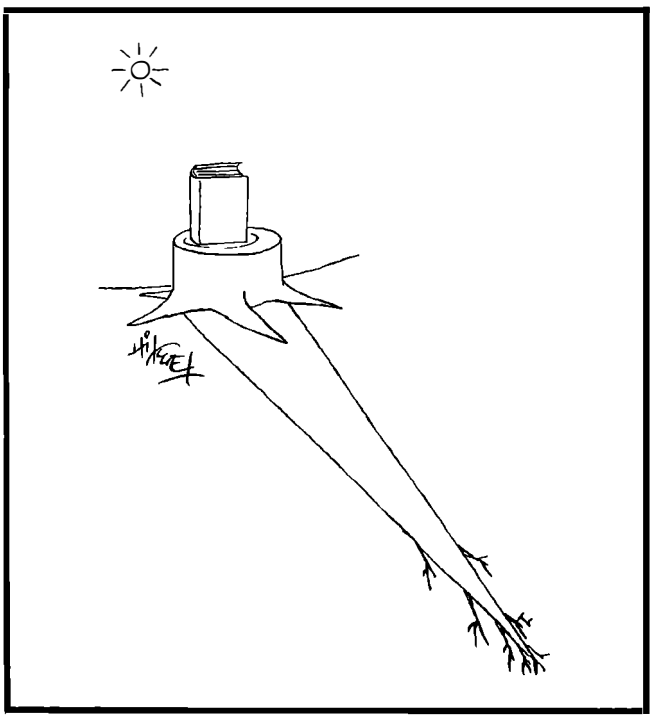

ALMAN EĞİTİMİNİN DİSİPLİN VE BOŞLUK YÖNÜNÜN USTASI

Yeniyetmeliğin havasında savrulduğumuz 8. sınıf sıralarında boyumuzdan uzundu; kişilik özentilerimiz : Beğenmediklerimizi hemen dışlıyor, bizi çeker gibi görünenleri abartarak yansıtıyorduk. O çağımızda geldi A. G. Tıknaz yapısı, savruk ve gür saçları, burnunun üstündeki parlak gözlükleriyle feylesoflar ansiklopedisinden fırlamış tipi andırır, gıcırdaklı ayakkabısıyla yere azametli basar, tumturaklı sözler eder, dudakları önemsemezlikle kısık, gözlerinden alay süzülen bir adamdı. Böylesi birinin itici olması gerekirdi. Ama havası, diğer öğretmenlerden başkaydı: Fransızca kitaplar bulunurdu elinde, onlardan söz ederdi bize. Konuşması tutarlı, kesintisiz, vurguluydu. Sınıfımıza ilk girdiği gün, bize teker teker:

- Adın, soyadın ne, numaran kaç, nerelisin, kimin ve neyiniz var gibi sorular sorarak hepimizi dışarı çıkardı. Çıkan, kapının önünde bekliyordu. Çıkış bitince, kapının önündekileri çağırmaya başladı:

- Erbaa'nın Tekke köyünde Haticeden doğma, İsmail Hocanın oğlu 403 Osman Bolulu gel! Sen köyde üzüm bağı beklerdin değil mi? Çok da kitap okuyorsun. Haksızlığı sevmiyorsun.

Yarım saat önce sınıfımıza ilk kez giren A.G., sınıfın 50'den fazla öğrencisini hiç aksama yapmadan, böyle bir sayımla çağırdı. Adamdaki bellek gücünü, deha parıltısı sandık. Derslerinde bilgisi tam ve sağlam görünüyordu. Azametli tutumuyla bir hayranlık havası saldı üstümüze ilkin.

- Üleeen! benim 22 yıllık öğretmenliğim var. Meslek yaşım, senden büyük diye başlıyordu. Gıcırdaklı ayakkabısının sesini 300 - 400 m.'den duyup tavır almak zorundaydık. Adam Himalaya yüceydi : Çevresinde Arap çöllerindeki cebeller bile olmasın istiyordu. Bir konuştu mu, başkalarına nefes alacak yer bırakmıyordu. Her yer onundu. Bizde nerde tepki? Öğretmenlerden bile tıs yok. Okulun ufkunu kaplayan bir kara bulut A. G. Yanlışlıklarımız karşısında, diğer öğretmenlerimizden "oğlum'lu, yavrum'lu" hatta "arkadaşım'lı" öğütler almaya alışmış bizler, en ufak yanlışımızda, A. G.den en ağır sözler işitiyorduk. "Bağışlama", "hoşgörü" yoktu, onun kullandığı sözcükte. Disiplin, disiplin, disiplin...

"- Almanya'da bir park bakıcısı, yağmur yağarken parkı sulamaya devam ediyormuş. Bizim Türk:

- Yağmur yağıyor, niye sulamaya devam ediyorsun? diye sorunca:

- Benim görevim o. Ben bunu yapmayacak mıydım zaten? diye azarlamış Türk'ü Alman". Böyle anlatıyordu A. G. hocamız.

Ders dışı kitaplarımıza, açıktan karışmıyordu, ama tutumuyla pek onaylamadığı belliydi. O kitaplardan biri, yanlış anımsamıyorsam Tulli Muri'nun KÜREK CEHENNEMİydi. Onda bir gardiyan tipi vardı: Mahkumlara kan kusturan. Mahkumlar, onun adını "2500" takmışlardı. Biz de bu büyük (!) adamın adını "2500"e çevirdik. Fakat bu 2500 adı, onun kulak kalesinin duvarlarını aşamazdı. Nerde öyle yiğit?..

Lâdik Akpınar Köy Enstitüsü 1.100 m, yükseklikte bir yaylanın üstüne kurulmuştur. Kışları orada yaşamak bayağı bir savaştır. Odun kömür yok, kar insan boyunu aşmış, bazı binalara tünellerden işliyoruz. Günlerden pazar. Sınıfta titreşirken, A.G. kapıya dikildi Sezar gibi:

- Sen gel! Sen gel! diye irikıyımları seçip çağırıyor. İrilerin de kobullarına, şöyle bir, dudak büzerek bakıyor.

- Sen burada pinekle mıymıntı! diyor.

Seçti seçti, aldı götürdü. Okulun kamyonu ile Destek Boğazına odun kesmeye gidilecekmiş, Onun için seçermiş irikıyımları.

Bana bakışında herhangi bir anlam yoktu. Ama onun bir huyu vardı; Kimi zaman kızdıklarına iş vermez, bir yana çekilip oturmalarına müsaade etmez; onları, çalışanların karşısında deli tavuk gibi dolaştırarak cezalandırırdı. Bu yöntemine kurban gittiğim saptantısına düştüm. Oturdukça oturdukça koydu bu, bana. Bir saat sonra eğitimbaşı odasına girdim.

- Ne istiyorsun? sorusuyla karşıladı. Fena bir öğrenci değildim, çoğu öğretmenlerimle Müdür Enver Kartekin, onun sözü geçerli eşi Sabahat Hanım, el üstünde tutarlardı. Belki bundan, sert bir tavır takınmadı bana karşı. Hem arada sırada "idarede" yazı çizi işlerine yardımcı olurdum. Zaman zaman okşayıcı sözlerini alırdım.

- Benim neyim eksik? Ben yapamaz mıyım odun kesme işini? Beni cezalandırıyor musunuz? Niçin beni de göndermediniz ormana?

- Sen biraz zayıfçasın, üşür hasta olursun.

- Hayır, güç insanların bedeninden çok ruhundadır.

- Sen kitap okumayı da seviyorsun, git kitap oku! Hem Sabahat Öğretmenden de takdir alırsın. (Taş atıyordu, kendisinden başkasının önemsemesine kızıyordu.)

- Kitaplar hayatın yansımasıdır. Ben hem kitap okurum hem çalışabilirim. Beni muhallebi çocuğu mu sanıyorsunuz? Tütün tarlasında doğmuşum, topraktan geliyorum.

Telefona sarıldı:

- Cipi koşun getirin bana!

Biraz sonra cip geldi!

- Atla arkaya!

Bindik. Onun kürklü paltosu var. Benim boz gocuk, soğuğu önlemiyor pek. Titreyeceğim, ama sıkıyorum kendimi. Neyse vardık ormana.

- İşte sen, işte orman, işte ağaçlar! dedi.

Arkadaşlardan birinin elinden kaptım baltayı, iri gövdeli bir ağaca yanaştım. Vur Allahım vur, nefes alma fırsatı vermiyorum kendime. Biliyorum ki, A.G., kısık gözleri, iki yan uçları aşağı sarkmış dudaklarıyla beri süzmektedir. Bu ağaç yıkılacak, Osman kurtulacak. Ter, omuzlarımdan taşıyor. Ağaca, beni aşağılayan birisiymiş gibi saldırıyorum. Sonunda ağaç devrildi. Ekibin başındaki öğretmen:

- Şefim, bu Osman yamanmış, hiç kimse bu çabuklukta kesemiyordu ağaçları, deyince A.G.nin ağzından:

- Aferin!... Kitap okumak kadar iş de biliyormuşsun sözleri döküldü.

A.G. ile aramızda gelişmeye başlayan yakınlık çok sürmedi. Çünkü bir gün çağırdı:

- Bu akşam, R... ile B... falan yerde buluşacaklarmış, onları izleyip bana haber getireceksin.

- Yapamam hocam, bizde böylesine "gammazlık" derler.

Disiplin, düzen dediyse de razı edemedi. Niye kendi yapmıyordu bu işi? Söylediği adlardan biri, genç ve azılı bir öğretmendi. Olay istediği nitelikte değilse, kayaya çarpardı.

Bir derste güya bize kızmıştı. Küstü:

- Bundan böyle dersimi, yüzünüze bakmadan yapacağım dedi.

Gerçekten öteki derste kürsüye yan oturdu. Sınıfa bakmayarak anlatmaya başladı. Meslek dersleri öğretmeni olduğu için hep kendi hayatından örnekler verirdi. Gene başlamıştı kendini vurgulamaya. Sınıfta bir kitap dolabı vardı, onu köşeye getirmiş, arkasında bir tabure sığacak kadar boşluk bırakmıştık. Ben oraya girer, canımın istediği kitabı okurdum: Hem derste hem okumada olurdum. Gene oradan dinliyordum A.G. hocayı.

- Anlattığınız kitaptan değil ki, hep kendinizi anlatıyorsunuz, diye seslendim oradan.

- Kim üleen o?..

Küskünlük yeminini unutup sınıfa dönmüş. Sesin sahibi yok.

- Bu, 403'ün sesi, nerde bakiiim o?

Geldi, buldu dolabın arkasında.

- Hocam yüzünüzü görmek istiyoruz. Küserek ders olur mu? gibi sözler söyleyince biraz yatıştı. Bununla beraber beni istediği hamurdan bulmuyordu galiba. Hele Müdürle Sabahat Hanıma yakınlığım vardı ya...

Akpınar Köy Enstitüsü, hemen tüm kadrosuyla, 19 Mayıs gösterileri için Samsun'a gitmişti. (Üstümüze her türlü dedikodu yapılırdı da, bu gösterilerde pek beğenilirdik.) Ben okulda kalanlardan biriyim. Eğitim başımız A.G.. idarede çalıştırıyor beni, yazı çizi işlerine katkıda bulunuyorum. (Kaligrafim onunkinden güzel.) Bir akşam üstü okul dönüyor, A.G.nin eşi N... Hanım (alt sınıflardayken yurttaşlık bilgisi derslerimize girerdi.) dönenler arasında. Çalıştığımız alçak pencereli odanın yanından geçerken sesleniyor:

- A..., ben geldim. (3 - 4 yaşlarındaki kızı Meral de yanında.)

- ...

- A..., Biz geldik... Meral babana seslesene!

- Eeee, gücek eşekle Kâbeden mi geldin!.. Ev orada!..

- Hocanım hoş geldiniz. Meralcik nasılsın? Sözümde taş seziyor:

- Üleeen, otur yerine!..

Bizim kız - oğlan arkadaşlıklarımıza pek kızardı zaten. "Ben öğrencilik aşkım dolayısıyla başıma bir belâ aldım." derdi, N... Hanımı amaçlayarak. Garip gelirdi bu bize. N... Hanım, derin değil, ama iticiliği de olmayan, sıradan bir hanımdı. Bunu da düşünmüş olmalıyım ki:

- Beyefendi, senin işini yapmıyorum artık!

- Ne demek üleeen o?

- Eşi ile çocuğuna saygı gösteremeyen adamla çalışmam ben. (rahmetli babamın, biraz titiz kadın olan anamı terslediğini hiç görmemiş biriyim ben?)

Ertesi yıl okulu bitirip öğretmen olduk. A. G. de başka yere atanmış.

1951'di sanırım, gazetelerde okuyorum: Düziçi Köy Enstitüsünde tuvaletlere orak - çekiç resmi çizilmiş, komünist eylemi varmış (!) Müdür kim? Bizim A.G. Yıllar sonra, eylem diye koparılan yaygaranın biricik kahramanının Kemal Bayram Çukurkavaklı olduğunu, orta ikinci sınıf öğrenciliği sırasında, bu düzmece olay nedeniyle linç edilmek istendiğini öğreniyorum. Kemal'in kitaplarında belgeleri var: Müdür A.G. orta ikinci sınıftaki öğrencisi için kaymakamlığa şikâyet yazısı yazıyor, yavrucuğu kelepçe ile jandarmanın önüne katıyor. Bununla da kalmadı A.G. ile ilgili bilgilenmem: Bakanlık merkez örgütünde önemli görevler üstlendiğimde anlıyorum ki; Enver Kartekin, A.G. için "Müdür olabilir." derken öteki onu gammazlamış. Haaa!.. Neden Enver Hoca. 1946'da müdürlükten alınıp bir ortaokula verilmiş. Sonra da kitaplık memurluğuna sürülmüş, A.G. de müdür olmuş... İşte bu; Vehbi'nin kerrakesi...

Yaşı altmışlarda olan sınıf arkadaşlarımla Ankara'da dolaşırken A.G.nin karşıdan geldiğini gördük. Dostlar:

- Hocaya bir merhaba diyelim, dediler.

- Kusura bakmayın, ben yapamayacağım, diye uzaklaştım.

Bağışlayamazdım A.G. hocayı: Bir olay daha vardı: Şimdi Ostim'de ticaret yapan sınıf arkadaşım Şahin Koç, Gazi Eğitim Enstitüsü Resim-İş Şubesine çağrılmış. Çağrıyı A.G. hoca ulaştıracak. Şahin uzakta değil, 16 km. ötede, yolun üstünde. Her gün yolu düşüyor oraya A.G. nin. O zaman bizim için başka yüksek öğrenim kapıları kapalı. Bir iki yoldan biri Resim-İş Şubesi. Haberi ulaştırmıyor A.G. Niçin? Şahin içimizde biraz daha güzel giyinişli, ağzı burnu düzgün, çerkesliğinden gelen biraz daha rahat havadaydı. İstemezdi böylelerinin yücelmesini A.G. hoca. Şahin kardeşin suçu, bizim kadar pısırık olmamaktı.

Ben kimseye küsmeyen adam, öğretmenliğini, öğrencilerinin aleyhine kullanmayı, zinaların en adisi sayıyorum da, bu konuda bağışlayıcı olamıyorum. Hoca bağışlasın da büyüklük (!) onda kalsın. Beni hocamın elini öpememe ezikliğinden kurtarsınl..●

suyun sesini dinle

Çiğdem SEZER

çekildiğinde gün
suskunluğu çöker
uçuk özlemlerin
kirpiklerine
hangi yürüyüştesin
hangi yitişte
ayakların öylece bağlı
unuttuğum yerdesin umudu
ellerimi bıraktığım gecede
çığlığını günün
örtünüp dağlandığım
yerdesin
gövden hangi yürüyüşte
hangi yürüyüşte
gövden
öfkenin tutuştuğu yerdesin
(Sana sakladığım şarkıyı dinle
en sağır yerinde aşkların
duvarların en soğuk
anında
dokun / sana sakladığım
iki sözcük
dönüp duruyor avuçlarımda)
budanmış yerindesin hayatın
kırık camların içinde
bilenmiş
unutmaların
çoğaldığı yerdesin
demiri çekildi
kapı
göstermez ötesini
- Suyun senini dinle

behçet kalaycı ile söyleşi

● Söyleşen: **Metin TURAN**

- Klasik bir soru da olsa, sormadan edemeyeceğim; yaşam öykünüzle başlasak?..

- Kendimi hep "tevelüdü nâmalûm" biri gibi duyumsamışımdır. Oysa, doğumumu Urfa / 1922'ye tarihlemişler. İstinaf Mahkemesi Reislerinden Hasan Hilmi Bey'in oğlu, Kozanlı Hayriye Hanım'dan doğma İbrahim Behçet Kalaycı'yım ben. Arsızlık edip yaşamaya çalışıyoruz şunun şurasında. Dedem kalabalık bir aile halinde Trabzon'dan göç eyleyip, göç nedeni nâmalûm, Zonguldak'ta yerleşen, kömür ocakları eshabından Kalaycıoğlu Hacı Hafız mehmet Efendi. Şecereye burada "dur" diyelim. Bir Tanrı lûtfu olan yetmiş yıllık ömr-i azizi nasıl heder ettiğim sual olundukta utançtan başka verebilecek yanıtım yok. Pek verimli geçmedi yaşamım. Bir şeyler yapabilecekken hep erteledim. Tagore gibi "saçlarım ağarmışsa ne önemi var. Köyün en genci ve yaşlısı kadar genç ya da ihtiyarım ben." deyip avunuyorum. Savaş ve kıtlık yıllarında devlet pilavı yiyebilmek için liseyi onuncu sınıfta bırakarak öğretmen okuluna geçtim. Adana Öğretmen Okulu'nu bitirerek bir yıl ilkokul öğretmenliği yaptım. Sonra Gazi Eğitim Enstitüsü Beden Eğitimi Bölümünde yüksek öğrenimimi tamamladım. Zonguldak, Isparta, Samsun, Çankırı İllerinde Ticaret Lisesi Müdür, sonra branş değiştirerek Türkçe ve Edebiyat öğretmenliği ile Beden Terbiyesi Bölge Müdürlüğü görevlerinde bulundum. 1981 yılında isteğim üzerine emekli oldum. Zonguldak'ta Behzat Baruönü ile Yükseliş, Samsun'da öğrencilerimle Uyanış dergilerini çıkardık. Bucak, Meşale, Yükseliş, Uyanış, İmbat ve Yankı dergileriyle bazı gazetelerde şiir, öykü ve denemelerim yayımlandı. Anılar Geçidi, Türküsüz Kent (şiirler), Kıvırcık (roman) basılmış yapıtlarım. Devlet pilavı yiyebilmek için öğretmen okuluna girmiştim ya, otuz dört yıl her kademede çalıştığım halde öğretmenliğe doyamadım. "Hocam!" ünlemi kadar kulağıma hoş gelen bir sözcük anımsamıyorum.

- Yazmaya ne zaman başladınız? Eğitimciliğinizin yazdıklarınızla ilişkilerini nasıl değerlendiriyorsunuz?

- Şiir ve düzyazı denemelerim ortaokul sıralarında başladı. Türkçe öğretmenimiz şair Rıza Polat beni olduğu kadar pek çok arkadaşımızı da etkiledi. Rindmeşrep biriydi. Kalbi gibi kitaplığı da hepimize açıktı.

Öğretmenliğimin - eğitimciliğimin diyemiyorum, buna bilmem hakkım var mı? - yazdıklarımla çok sıkı ilişkisi var. Öğretmen her şeyden önce insan ruhunu en iyi okuyan bir psikologtur. Öğretmenlikte yıllar bir umut seli gibi akıp gider. Karamsarlığa yer yoktur. Öğretmenlik, analiz ve sentez yetimi geliştirmesi yanında, zakkum çiçeklerinden umudun balını damıtmayı öğretti bana.

- Burada parantez açmak gerekecek; sizin kuşak öğretmenlerin özellikle Türkiye Edebiyat Tarihi açısından - Eğitim Tarihi açısından da kuşkusuz - önemli bir işlevini görüyoruz: Bir kere ciddi bir katılım sözkonusu... Hem okur anlamında hem de üretici anlamda... Salt edebiyatçı olmuş eğitimciler açısından bu böyle değil, ama bu noktayı da düşünerek olmuş eğitimciler açısından bu böyle değil, ama bu noktayı da düşünerek bir değerlendirmeye girişirsek, Cumhuriyet döneminin en nitelikli, en donanımlı, ufku en geniş eğitim erleri bu kuşak içerisinden çıkmış.

Nasıl bir dönem, resimde asker ressamlar kuşağı kendini göstermişse, aynı durumun sanatın birçok dalında, ağırlıklı olarak edebiyat alanında, bir öğretmen edebiyatçılar kuşağı yetişmiştir. Bu öğretmen edebiyatçılar kuşağını da sizler oluşturuyorsunuz... Bu olguyu yaşamınıza da indirgeyerek biraz irdeleyebilir miyiz?

- Çok kez düşünmüşümdür, ülkemizde öğretmenler ilgi gösterip okumasalardı VARLIK kaç sayı çıkabilir, VARLIK YAYINLARI yaşayabilir miydi? Ak bir ışık seli gibi kitaplıkları aydınlatan, haklı olarak Türk Rönesansı dediğimiz klasik çevirilerinin sayfalarını kim açardı? Binbir emekle basımı sağlanabilen - bugün hâlâ - üç ya da en çok beş bin basabilen sanat ürünlerinin kaç alıcı bulabilirdi? Öğretmen, başından beri, tüm meslek dalları içinde en iyi okuyucu niteliğini korumaktadır. Okuyup aydınlanmadan üretime geçmek olası mı?

Bizim kuşak için övgülerinizden gurur duyduğumu saklamayacağım. Ben Köy Enstitülerinde okumadım. Hasanoğlan'ı gezip gördükten sonra kendi öğretmenliğim bana çok yavan geldi. Bizim kuşak eğitim tarihimizin iki mutlu olayını birlikte yaşadı. Tonguç'un

Metin Turan (sağda), I. Behçet Kalaycı'yla.

başında bulunduğu Köy Enstitüleri eğitim devrimi ile Rüştü Uzel'in Teknik Öğretim devrimi. Devrim sözcüğünü içtenlikle kullanıyorum. Yurdun tüm okullarında öğretim laik bir eksene oturtulmuş, pozitif bilimin yol göstericiliğinde coğrafyayı vatan yapmak için yetişen idealistlerdik. Asla konformist olmadık.

Köy Enstitüsü çıkışlı şair ve yazarlarımız yaşadıklarını yazdılar. Ben de hep yaşanmışı yazdım. Şiirde, romanda, anılarda hep bu yürek sızlatan yaşanmışı... Bizim kuşak II. Dünya Savaşı'nın "Karartma Geceleri" ni yaşadı. Ekmeği vesikayla yedi. Çayı kuru üzüm taneleriyle tatlandırdı. Sonra, soğuk savaşın bunalımlarını ve "öküzün altında buzağı arayan" baskıcı yönetimlerin göz hapsinde terörün dikâlâsına hedef oldu. Fakat yılgınlık nedir bilmedi. Bugün demokrasinin vazgeçilmezliği bazı kafalara dank etmişse, bunda kuşağımın onurlu ve dayançlı savaşımının payı büyüktür.

- Gerek şiirlerinizde, gerekse romanınızda işçi kahramanlar, özellikle de Zonguldak gibi Türkiye'nin en hüzünlü işçi kentini mekân tutarak yer alıyor. Bir de bu işçilerin bir yüzleri hep Türkiyeli; bilinciyle de, varlık durumlarıyla da "köylü işçiler"... Biraz, hem bu kahramanların bu öznel durumlarından, ama en önemlisi sizin sanatsal üretiminize özne olmalarından yola çıkarak neler söylersiniz?

- Benim de kahramanlarım gibi bir köylü - kasabalı yanım var. Bir de kömür ocaklarıyla, işçi olarak, çok eskilere uzanan tanışıklığım. Bu nedenlerle kafamın tüm aydınlığı ile yüreğimin tüm sıcaklığını onlar için harcamak benim yazgım bir bakıma. Hemen gün geçmiyor bir kazada yaralanıp ölüyorlar. Bir göçük onlarcasını, bir grizu yüzlercesini alıp götürüyor. Acının biri küllenmeden diğeri geliyor. İğneli beşiğe yatar gibi giriyorsunuz yatağınıza. Ertesi sabah hangi kara haberle sarsılacağınızı düşünerek. Yalılarda, köşklerde geçen sulandırılmış aşk ve entrika romanları yazmamıza destur yoktur.

- Biraz da günümüz Türkiye şiiri ve romanından söz edersek, söyleyebileceklerinİz nelerdir? Özellikle genç kuşak şairlerinden kimleri okuyorsunuz? Kimler bu işin hakkını veriyor?

- Günümüz Türk şiirinin dünya şiiriyle atbaşı gittiği çok söylendi. Bazı şairlerimizin Nobel'e niçin aday gösterilmedikleri şaşılası bir olay gibi gösterilerek bu haksızlığın bir gün er geç giderileceği umudu pompalandı. Bu görüşlerde bir abartma söz konusu mu? Tartışılabilir. Birbirini izleyerek gelen şiir hareketleri, ecole diyemiyorum, herbiri kendi çerçevesinde değerli şairlerini yetiştirdiği gibi, bu hareketlerden bağımsız olarak saygınlık kazanan bir çok ünlü şairimiz var. Fazıl Hüsnü Dağlarca, Ahmet Muhip Dranas, Cahit Sıtkı Tarancı, Cahit Külebi ilk akla gelenler.

Günümüz şairleri İkinci yeni'nin ardıllarıymış gibi bir izlenim bırakıyorlar. Bir imge hünerbazlığıdır gidiyor. Eski şairlerimizin tasannu düşkünlüğünün başka biçimde bir yansıması gibi bir şey. Uzakdoğu şiirine özenmiş gibi kısa ve bir espriye kurgulanmış şiirler çokça yazılıyor. Bazı şiirlerin soluğu, bir imge uğruna, ilk dizede kesiliyor. Sonraki dizeler arasında hiçbir ilinti bulunmadığı için şiirin bütünlüğü zedeleniyor. Günümüz şairlerinin övgüye değer yanı dili kullanmadaki titizlik ve başarıları. Bu dönem şairlerinde de daha öncekilerin başlatmış olduğu, manzumeden şiire geçiş süreci, dirimselliğini koruyor. Biçim ve lirizm düşüncesinden uzak olan nice güzel şiirin yarınlara kalacağından kuşku duyanlardanım.

Beğendiğim şairlere gelince : Ad saymak çok zor. Dergilerde okuduğum bazı şiirleri çok beğeniyorum, ama bu o şairin bütün şiirlerini beğendiğim anlamına gelmiyor. Günümüz şairlerinden seçtiklerimizle bir antoloji yapmaya kalksak ciltler doldurmamız gerekebilir. Güzel şiirler üretiliyor günümüzde. İlle de birkaç ad saymamı istiyorsanız rahmetli Cemal Süreya, Can Yücel, İsmet Özel, Süreyya Berfe, Tuğrul Tanyol ilk aklıma gelenler oluyor.

Roman için konuya A.Hamdi Tanpınar'ın "Bir Türk romanı niçin yoktur?" sorusuyla ya da Fethi Naci'nin "TÜrkiye'de ne kadar futbol varsa o kadar roman var." olumsuzlamalarıyla yaklaşırsak ilk adımda alnımızı duvara çarpmak kaçınılmaz olur. Tanpınar bu yargıya 1936'da varmış. Oysaki o tarihten önce de bir Türk romanı vardı. Fethi Naci 1981'de bu soruya yanıt aramış işi futbolla karıştırmış. Yıllar sonra bu görüşüne kendisi de iltifat etmemiş. Türkiye'de Tanzimat'tan beri roman yazılır. Ama, Türk romanı artık çıraklık ve öykünme dönemlerini geride bırakmış, Batılı ölçütlere uygun bir düzey az kanmıştır. Olan o ki, Batılı kendi ikinci sınıf yazarlarını, dâhi diye yuttururken biz gerçek değerlerimizi budamakla uğraşıyoruz.

- Romancılarımızdan...

- Severek okuduğum bir yığın romancı arasından bazı adlar vereyim: Abdülhak Şinasi Hisar (Fahim Bey Ve Biz romanı ile), Yakup Kadri Karaosmanoğlu (Yaban romanı ile), A.Hamdi Tanpınar (Huzur romanı ile), Peyami Safa (Matmazel Noraliya'nın Koltuğu romanı ile), Yaşar Kemal (İnce Memed ve Ortadirek romanlarıyla), Sabahattin Ali (Kuyucaklı Yusuf romanıyla; yenilerden: Orhan Pamuk, Hulki Aktunç, Adalet Ağaoğlu, Sevgi Soysal tat alarak okuduğum romancılar.

- Daha özel bir soru sormak istiyorum; yazarken nasıl bir ruh haliniz oluyor ve çalışma disiplininizi nasıl tanımlarsınız?

- Kalem benim için yazma aracı olduğu kadar bir düşünme aracı da. En güzel yazarken düşünebiliyorum. Yazarken konunun dışında her şeyden kopuyorum. Ortaya gönlümce bir şey çıkarabilirsem bu benim için hiç bir şeyde bulamadığım benzersiz bir doyum oluyor.

- Yeni çalışmalarınızdan, geleceğe ilişkin tasarılarınızdan sözederaek...

- Şimdiye kadar yazmış olduğum şiirlerden bir seçme yaparak "ZONGULDAK DOLAYLARI", öğretmenlik anılarımı da "Öğretmenlik Günlerim" adıyla yayımlamak istiyorum.●

çerçevede

M. Mahzun DOĞAN

kim rüzgâr
dolukmuş bir bulut
bir dağ üstüme yıkılan

kim uzak
savruk bir mavi
bir liman çekip gitmeye hazırlanan

kim suskun
dayanılmaz bir öfke
bir renk her çiçekte gözümü sorgulayan

kim şarkı
güzel bir yalan
bir yangın etimi tutuşturan

kim pencere
kırık bir kapı
bir duvar yalnızlığıma katlanan

kim anne
mum ışığında bir yüz
bir kitap ortasından kuruyup kalan

kim unutulan
her an'a yayılan bir hüzün
bir bıçak onulmaz yaralar açan

durma dudakta dokunuş eyle kendini

lirizmin gizemli bahçesinde

● Engin AŞKIN

Yılların özgün ozanı Şinasi Özdenoğlu, lirizmin bahçesinden sımsıcak esintiler sunuyor yeni yapıtında. Sevgiyi onurlayan, sevgiyi yücelten dizelerde, duyuların köprüsünü kuruyor.

"Doruğunda bir zaman mutluluğun
Rüzgârında en güzel günlerin
Sevgiler alabildiğine yoğun
Ellerimde ellerin"

İlk gençlik yıllarının betimlediği küçük sevdalardan, hayal kırıklığının, yadsınmanın ve büyük üzgülerin düğümlendiği bir güz dönemine getiriyor bizi. Kaybolan gençliği anımsayan şiirlerinde, gelip - geçen zamanı, direncin bırakılmaz tutkusuyla yargılıyor. İlkyazların sonsuzluğuna, bitimsiz bir aşk yeşiline çağırıyor bizi. Yüreği taptaze olan bu usta ozanda, sevecenliğe adanmış mutlu yarınların ışıltısını buluyoruz:

"Yarınlara kalacak bir şey
Yarınlardan da güzel
Gönlümce"

Çok uzak bir Montreal gecesinde, bir Kanadalı hanım arkadışıma, Özdenoğlu'nun güzelim dizelerini çevirmeye uğraşırken, sevda şiirinin seçkin ustasına ortak bir hayranlık uyanıyor içimizde.

"Gece mavisidir sevdiğim renk
Biliyor musun?
Açıp antenlerini kalbinin uzaklarda
Beni dinliyor musun?"

Sevdanın tedirgin kanatlarında, yanılgıların, beklentilerin öykülerini tanımlarken, sütbeyaz düzeylerde aşka çağırıyor hepimizi. İçimizdeki soylu bir şarkıyı, bir İstanbul şarkısını haykırıyor sonra: Ancak eski ve gerçek İstanbulluların anlayabileceği bir özlemi getiriyor içimize. Yozluğa, karmaşaya ve beğeni yoksunluğuna yönelmiş bir dönemeçte, yokedilmiş bir İstanbul'u anlatıyor. O yitik İstanbulda, uzaklara kaybolmuş bir eski sevdayı anımsatıyor bize. Özdenoğlu'nun mis gibi içtenlik kokan şiirleri, aşka adanmış bir eskimez yüreğin anatomisini sergiliyor. "Yasaklar Cehennemi" adlı yapıtını elden düşürmediğim bu sıralar, lirizmin bir aşka dev adı olan Anna Ahmatova'nın çekilerle dolu yaşamını okuyorum. Sovyet şiirinin, Cengiz Han'ın soyundan gelen bu ünlü kadın şairinin yeni yayınlanan biyografisi, Stalin döneminde kıyıma uğrayan binlerce ozanın öyküsünü de belirliyor.

Anna Ahmatova'nın büyük bir tutkuyla sevdiği kocası ozan Nikolay Gumilyov'u "burjuva süprüntüsü" yargısıyla ölüme yollayan Stalin, 1912'lerde St. Petersburg kentindeki ünlü şairler kahvesinin düzinelerce ozanını kurşuna dizdirmekten çekinmemişti. Nasılsa canını kurtaran Anna Ahmatova'nın şiirleri, tütün kâğıtlarına yazılı olarak, sevda türküsünü, lirizme gönül veren Rus halkına korkusuzca sunuyordu. Barlarda, meyhanelerde, şiir gecelerinde hep gizli polis vardı. Şairleri, yasaklanmış ozan Anna Ahmatova'yı izleyen polisler, büyük ozan Osip Mandelstam'ın yakasına yapıştı. Bu ozan da bir toplama kampında can verecekti. 1965'e kadar yoksulluk içinde yaşayan Anna Ahmatova, Kruşçev döneminde tüm saygınlığa kavuştu. Rus halkının yüreğindeki en büyük ozanlardan biri olan Anna Ahmatova, onbinlerce satan şiir kitaplarıyla, edebiyata delice tutkun halkına onur veriyor şimdi.

Lirizmin bir başka saygın adı olan büyük ozan Arthur Rimbaud'un ilk gençlik yıllarını öyküleyen yeni bir yapıtta, ilginç ayrıntılar yer alıyor. 1879 yılında daha hiç üne kavuşmadığı dönemlerde, Afrikaya giden Rimbaud, o gizemle örgülü şiirleriyle karşıt bir yaşam kesitinde, silah tüccarlığından, baharatçılığa kadar, bir çok işi denemiş. "Rimbaud Etiopya'da" adlı İngilizce çeviriyi derleyen Fransız edebiyat araştırmacısı Alain Borer, 1891'de, bir sedye içinde döndüğü Marsilya'da 57 yaşındayken kanserden ölen ozanın, "yaşamı boyunca hep zengin olmayı düşlediğini" belirtiyor. Afrika'da 12 yıl yaşayan ozanın adının şimdi Etiopya Başkenti Adis Ababa'da bir içkievine verildiğini vurguluyor yapıt.●

şiirler

Sait KÜÇÜK

ölmek

ölümle birleşmek değil dert ve gam
ölümde kendini yenller yaşam

muştu

güzel günler görmemiz
uzak değil sevgilim
sabreyle ki
kar çiçeği
karı
ferhad
dağları
delmek
üzredir

birgün sevmek gerekirse

yeni bir yapıya ihtiyaç mı var
toprağını benden alın
suyunu benden
kanımla karın harcını
çatısını ellerimle döşeyin
gözlerimi
kurulan yapıya pencere yapın
bir de yüreğim var
onu da alın
birgün sevmek gerekirse dünyayı
işinize yarar belki

sen anlat gözlerim

Haşim ŞAHİN

Dayanılmaz suskularda
Ağlayıp anlatamadığım.
Kardeşsiz yıllarda
Gözyaşımın gözpınarlarımda tükendiği
yalnızlıkta
Hasret bıraktın yüzüne
Beni çiçeklerimin.

Ey anası Can'ımın
Ve bilge Ozan'ımın.
Dizidibinde eşinin
Ve gülerek yüzüne senin kümesi
Öptü beni kadınların.
Sırtımdaydın kucağımda taşıdım seni,
"Düşkün" yıllarında.
Denizlerimden ürktün,
Birkez olsun dolaşmadın yaylalarımda.
Yaşamadan baharı
Kışına taşıdın beni ömrümüzün.

Sen anlat gözlerim artık
Alnındaki lekeyi yaşamın,
Yedirmeden onurumu
Kerbelâ'lar büyüten yezitlere.

arzu çevreni

M. Özer CIRAVOĞLU

Nereye sığar
Bu uygunsuz deniz
Dal budak sevilerle

Her akşam
Aynı sızı
Yolcular çoktan varlar
Hayır
Taşınmaz duygular
Ateşleniyor seslerde
Yöntemi sonuçsuz gerdanlıklar
Her gece
Taşınır yokluğuna arzular

tarlalar yeşeriyor

● Yürek GÖKOKUR

(İsmail Gençtürk, Öpücük Tarlası, Öyküşiir Yayınları Ankara, Nisan, 1992 s.64)

Öpücük Tarlası, 1 mayıs mitinginde ve Taksim'de buluşan dünya insanlarını ayrımsız kucaklayıp öpen bir şiir kitabı. İnsan sıcaklığını, kardeşliği, sevgiyi, dostluğu halk türküsü tadında anlatıyor İsmail Gençtürk.

Öpücük tarlası 79'da basılmış birinci kez. Ozan o gün bugündür önüne gerilmiş **susku perdesi**ni yırtmakla, bu ses geçirmez, şiir aşırmaz perdeyle uğraştığı belli. (Bu elbette ozanın, onlarca şair ve öykücü gibi susturulmuş olması anlamına gelmiyor.) Ozan 91'de perdeyi yırtmış. Sahnedeki önemli oyuncu olma haklılığını yırtınmadan, bağırmadan haklılığının bilincinde anlatıyor. On iki yıl sonra ortaya çıkardığı anı kitabı **"Hasan Hüseyin Derler Adına"**. Bu yıl da şiir kitabını çıkarıyor. Belli ki, **İsmail Gençtürk** susku perdesini yırtma eylemini sürdürürken hiç de boş durmamış. Ard arda yürüyüşüne bakılırsa bize sunacağı çok ürün var koynunda.

Anadolu sanatçısının üstüne örtülmeye çalışılan ölü toprağı bahar filizleri gibi sürgüne durmuş. Üstelik de meyve dolu. İnsanın içi göneniyor. Yine de hüzünlenmeden edemiyorum. Sorular katmerleşiyor bilincimde. Gençtürk ilk kitabını 76'da çıkarmış. Sonra 77 ve bu kitabın ilk baskısı. Üç yılda üç kitap. Sonra on üç yıl. Biliyoruz kuşkusuz ziftsi karanlığın görünmezliği getirdiğini. Ama bu insanın başarısını, ozanlığını tıkayan bir şey var gibi geliyor bana. Can ozan Hasan Hüseyin ona: "Canım İsmail / Senin güzel günlerin / Benim güzel günlerim / Bizim güzel günlerimiz / belki bir gün / bitmeden takvim / o güzel günü / hep bir arada görebiliriz." demiş. Dönemin özelliğiyle beraber bu ozana fazladan ve yakın çevresinden bir ambargo konmuş gibi geliyor bana. Yoksa kitabının kapağındaki gibi fışkıran bahar onun yaratımında da var, gün gibi, bahar gibi belli. (Bu yargıyla inanıyorum ki, utanacak kişi ben değilim. Ben sevinecek insanım. Duyuyor musun ozan kardeş.)

Ozan kitabına yirmi beş şiir almış. (İlk baskıyı görmedim.)

Kitabın kapağı insanı şiirlere hazırlıyor. İlk şiirle hangi damarı yakaladığımızı anlıyoruz. Şiirin tanımı yapılmaz yargısını benimsememle beraber şairin şiiri anlatmasına katılıyorum:

"Öyle anları vardır ki şiirin
ağlar durur hiç tanımadığı insanlar için
savaşır sözcük sözcük
mermi mermi
barış barış
daha güzel olsun diye dünya
sevsin diye insanlar birbirlerini..."

Sonra yaşadığı anların şiirini süzüp çıkarmış. O günlerin sevinçlerini dökmüş yeryüzüne. Gökyüzünü sevgiyle boyamış.

On üç yıl aradan sonra Öpücük Tarlası yeniden bir doğuştur. Yine de şiiri üstüne söylenecekleri yeni kitaplarına saklamakla beraber; sıfatları seçerek, bağlaçlardan oldukça kaçarak ve tamlamalara özen göstererek gelirse sağlam şiiri daha pırıltılı olur. Şiirini daha doyumsuz yapar.

Gençtürk'ten Türk şiiri adına çok şey geleceğine inanıyorum. Türk şiirini zaten yüreği ve kafası genç insanlar kurtaracak ve hep genç olarak yaşatacaklardır.●

uçurumun kenarındaki yol ve iki şiir kitabı

● Bülent GÜLDAL

Sanatçı, zamanın her diliminde barışa, kardeşliğe, özgürlüğe ve mutluluğa, güzelliğe olan özlemini dile getirmiştir. Dünya sanat tarihinin incelenmesi sonucu, savaşın safında yer alan bir tek sanatçının bile olmadığı görülüyor. İnsan derinliğini, yüksekliğini, evrenin gizlerini anlatandır sanatçı. Sınırsızlığa gülümseyen sıcak bir yürek, içten bir sestir o. Güncelin içinde geçmişi bilen, geleceği sezinleyendir.

Bir çiçeğin taç yapraklarındaki çiğ damlasını, kelebeği muştulayan tırtılı, ağan yıldızı, yağmur sonrasındaki toprak kokusunu herkes algılayabilir... Ya da botların altında ezilen, makinalılarla taranan roketlerle öldürülen, çaresizlik içinde kıvranan insana herkes acıyabilir... Algının ve acımanın gizlerini çözümleyendir sanatçı... Tarihin ilk savaşından günümüze kadar olan savaşları, öldürümleri, insanın insanı yok etmesini okuduk. Hâlâ sürdürülüyor savaşlar ve hâlâ ağıt yakıyor sanatçı...

Gerçeklere parmak basan, yanlışları imleyendir O, düzene ters düşendir. Zamanın her diliminde böyle olmuştur. Bozulmayı, çürümeyi gösterdiği için ya öldürülmüş ya da yurdundan sürülmüştür. Bu bağlamda sanatçının yapayalnız olduğu gerçeği ortaya çıkıyor. Halkın kültürel yapısıyla ilintili bir gerçek bu; yaşamdan yana, yaşamı anlatan bir kitap iki - üç bin baskıyla sınırlı kalıyorsa, biz bizi izliyoruz, demektir. Önemli olan kitlelere ulaşmak, kitlelerin nabzını tutmak... Bu olgu kasıtlı olarak, egemen güçler tarafından gerçekleştirilmiyor.

Bütün bu olumsuzluklara rağmen, yaşamın atan nabzı duyumsanıyor; mektuplar, dergiler, kitaplar, dostluklar dörtgeninde gerçeğin ayırdına varılıyor, kendi coğrafyasını anlatırken, evrene uzanan bir yol izliyor şair Yekta Güngör Özden. Yağmurlara karışıyor sesi, bir bakıyoruz sığmıyor kendi coğrafyasına (1):

"Bir zenci şarkıcı gelir uzaklardan / Morötesi düşünceler gelir / Denizler sarı, kıyılar mavi / Karanlık elle tutulur / Her şey mutlu, ben acılı bir"

Bu ne güzel türkü ey şair, yaşam var olduğu sürece türkülerin sürsün, diyesi geliyor insanın.

"Yetmiyor doğanın güzelliği / Yansıması çocuksu düşlerimize / Azgın birer boğa yüreklerimiz / Kimse kimsenin çektiğini bilmez / İyilik de, kötülük de elimizde /

Doğanın yalnız başına bir güzellik olamayacağını biliyoruz. Doğaya güzellik ve çirkinlik, iyilik ve kötülük kavramlarını ilintileyen insan düşüncesidir. İyilik, kötülük eyleme geçirilen düşüncedir.

"Ne çıkar kavgalardan / Savaşlardan ne çıkar / Var mı barış ve mutluluk gibi / Güç veren gönendiren / İşte şarkılar, işte çocuklar / Sevgi en büyük erdem / Sevmek, ölene kadar /

Sevgiyi anlatıyor yaşamın gizi... Vahşetin güdümündeki insan bu gerçeğin ayırdına varmalı artık.

"Tutuklu yok, sayrılı yok / Yoksulluk bilmiyor çocuklar / Barış ve mutluluk akıyor ırmaklarda / Yaşamaktan güzel ne var/

- Bir orman gibi kardeşcesine - yaşamak ne güzel bir düş... Yüzlerce yıldır özlenen ama bir türlü ulaşılamayan ne güzel bir ülke...

Eli, yüzü yıldız tozu içindeki şairlerden biri de Necdet Tezcan'dır. Yeni şiirlerini(2) okuyunca, bir kez daha saygı duydum Tezcan'ın şairliğine.

"İşte ben böyleyim kardeşler / avutup durmam kendimi / barışla süslerim her saat / özgürlükle bezerim beş vakit / evren denen / bu yangın yerini /

İçler acısı bir dünyada yaşıyoruz. Bir uçurumun kenarındaki daracık bir yolda yürür gibiyiz. Gökyüzünün sınırsızlığını ne zaman tanıyacağız?

"Size verdiğim ödev / düşünmek / özgür düşünmek hem de / nerde / ne zaman / kim / işiniz / bunları öğrenmek /

Böylesi ödevleri her eğitmen vermeli ki, daracık yollar, uçurumlar kalksın ortadan. Düşüncenin sınırsızlığı öğrenilsin...

"bir gün mutlaka / şiir gibi bir rüzgâr esecek/

.....

acılar (toplayıp tası tarağı) çekip gidecek / yerşermeyecek ırk- inanç ... ayrımı / tek bir dünya dönecek eksenimde / nortupo - gültopu çocuklar doğacak / adları barış / soyadları özgürlük / kapı dışarı edilecek kavga / elini eteğini çekecek / kapı önlerimizden savaşlar / gülecek dünya/

Bir gün mutlaka, özgürlüğün gülsuyuyla yıkanmış rüzgârlarına açacağız pencerelerimizi. Silahlara yabancı dünya kardeşliği, bir özlem olarak kalmayacak dizelerde. Adı özgürlük olan o kutsal meyva, dişlenecek bir gün mutlaka...●

(1) Çağrı, Özgürlüge, Barışa, Mutluluğa, Yekta Güngör Özden, Şiirler, Kendi Yayını, Ankara, Haziran 1990, 72 s.

(2) Yüzünün Yeryüzüyüm, Necdet Tezcan, Şiirler, Ertem Matbaası, Edirne, Ocak 1992, 77 s.

atardamar

EN ESKİ YAZILI KAYNAKLARDA NASREDDİN HOCA

13. Yüzyıldan beri bizi güldüren ve düşündüren Anadolu bilgesi Nasreddin Hoca üstüne bir çok kitap, makale ve araştırma yayımlanmıştır. Elyazması olarak 15. yüzyıldan, matbaa baskısı olarak da 1837 yılından beri Nasreddiñ Hoca fıkraları kitap haline getirilerek elden ele dolaşmış, okunmuş anlatılmıştır. Nasreddin Hoca fıkraları dünyanın belli başlı dilerine çevrilerek hemen hemen her ülkede yayımlanmıştır. Bu fıkralar ülkemizde, Balkanlar'da Ortaasya ülkelerinde sözlü gelenekte halen canlı bir şekilde yaşamaktadır. Nasreddin hoca Balkanlar'da Nasrudin Hoca, Azerbaycan ve İran'da Molla Nasreddin, Çin'de Nasreddin Efendi olarak yüzyıllardır yaşamış ve günümüzde de yaşamaktadır.

Kıyı dergisi her yıl Temmuz ayında, Akşehir'de düzenlenen Nasreddin Hoca şenliklerine bu yıl Dr.Mustafa Duman'ın Nasreddin Hoca konusundaki bir araştırması : "En Eski Yazılı Kaynaklarda Nasreddin Hoca" ile katılmaktadır. Nasreddin Hoca'nın tarihsel kişiliğini açıklayan bir çok belgeyi bir araya getiren bu çalışması için Dr. Mustafa Duman'a teşekkür ederiz. bizi ve dünyayı güldüren bilge Nasreddin Hoca'mız için ne yapılsa azdır. O, dünya durdukça halkın düşünce gülü olarak açacak, dikeni zalimlere batacak, gülü halkın olacak. O dünya durdukça gülecek, güldürecek...

KIYI

en eski yazılı kaynaklarda nasreddin hoca

● Dr. Mustafa DUMAN

Bütün dünyanın tanıdığı mizah dehamız Nasreddin Hoca'nın tarihsel kişiliği son elli yıldan beri yapılan araştırmalarla az - çok ortaya çıkmıştır. Nasreddin Hoca, arkasında yazılı tek satır bırakmadığı gibi, yaşadığı devirde ve sonraları egemen olan görüşler doğrultusunda yazılan kitaplara girememiştir. Fıkraları ve yaşamı pek az eserde yer almıştır. Fıkralarının bir çoğu Nasreddin Hoca adına bağlanmadan, divanelere atfen anlatılmıştır. Nasreddin Hoca'nın fıkraları elimizdeki yazılı kaynaklara göre onbeşinci yüzyılın sonlarından itibaren kitap haline getirilmiştir. Halk kültürünün, sanatının ve daha önemlisi dilinin rağbet görmediği zamanlarda, Hoca'mıza da pek fazla rağbet edildiği söylenemez. Halkın gözünde ermiş mertebesine çıkarılan Hoca, Arap ve Fars edebiyatı hayranlarının ve taklitçilerinin eserlerine girememiştir. Ama halkın dilinde ve belleğinde yediyüz yıldan beri yaşamış ve ülkemiz sınırlarını da aşarak Balkanlardan Ortaasyaya kadar geniş bir alanda kendisinden sözettirmiştir. Bugün bütün dünyada Nasreddin Hoca fıkraları anlatılıyor. Nasreddin Hoca üstüne bilimsel toplantılar düzenleniyor, yayınlar yapılıyor, filmler çekiliyor, oyunlar sahneleniyor.

Nasreddin Hoca'nın bu kadar tanınmış olmasını yalnızca tarihsel kişiliğine bağlayamayız. Nasreddin Hoca'nın halkın diliyle, düşüncesiyle yarattığı efsanevi ya da folklorik diyebileceğimiz bir kişiliği daha vardır. Bu nedenle Nasreddin Hoca hiç gitmediği yerlere götürülmüş, hiç yaşamadığı devirlerde yaşatılmış ve yaşatılmaktadır. Toplumlar onu sahiplenmişlerdir. Bulgaristan'da Hıtır Peter'in karşısına çıkarılmış, İran'da Molla Nasreddin adıyla, Çin'de Hasreddin Efendi olarak halkın arasına katılmış, Ortaasya'da heykeli dikilmiştir. O, bu folklorik kişiliği ile giderek dünyanın malı olmuştur. Fıkralarına durmadan yenileri eklenmiş, halk onun aracılığı ile zalimlerden öcünü almasını bilmiştir.

Biz bu yazımızda çok geniş olan Nasreddin Hoca konusunun bir bölümüne değineceğiz. Hoca'nın tarihsel kişiliği üzerinde durup bu konudaki yazılı kaynaklardan sözedeceğiz. Bu kaynaklardan bir bölümü, çeşitli vesilelerle Nasreddin Hoca'dan sözeden kaynaklar, bir bölümü mezar kitabeleri, bir bölümü de Nasreddin Hoca'nın en eski fıkralarını veren kaynaklardır. bu kaynakları şöylece sıralayabiliriz:

1. NASREDDİN HOCA'NIN MEZARINDA BULUNAN 386 H. TARİHLİ KİTABE:

Nasreddin Hoca'nın Akşehir'deki türbesi 1905 yılında tamir edilirken üzerinde 386 H. tarihini taşıyan kırık bir mezar kitabesi bulunmuştur. Bu kitabe Nasreddin Hoca'nın ilk mezar kitabesi olarak kabul edilecek özellikler taşımaktadır.(1) Nasreddin Hoca'nın halkı güldüren, düşündüren bir kişi olması nedeniyle kitabeye ölüm tarihi tersinden yazılmıştır. Bu tarihi tersinden okursak 683 H (1284 - 1285) rakamı ortaya çıkar. Bu tarihin Nasreddin Hoca'nın ölüm tarihi olduğunu daha sonra anlatacağımız belgeler de desteklemektedirler.

2. NASREDDİN HOCA'NIN KIZI FATMA HATUN'UN SİVRİHİSAR'DA BULUNAN MEZAR KİTABESİ:

Sivrihisar'da bulunan ve bugün Akşehir Müzesi'nde kayıtlı olan bu mezar kitabesinde şu yazılar yer almaktadır:

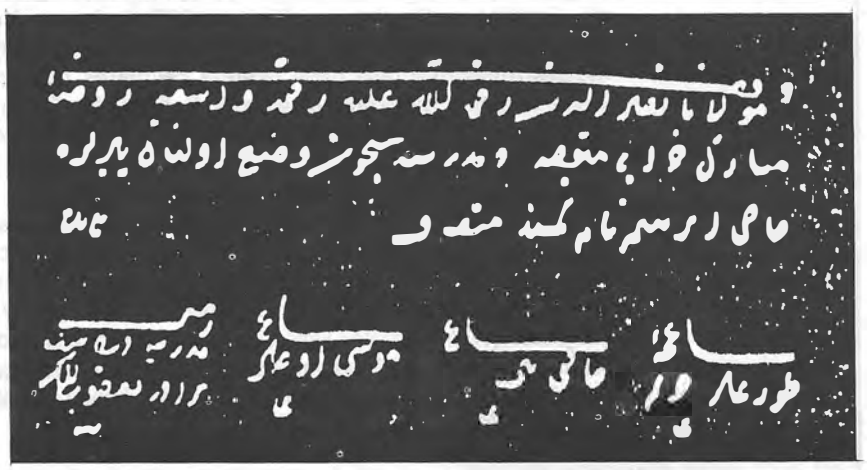

1476 Tarihli Fatih devri vakıfnamesinde Nasreddin Hoca'dan sözeden bölüm (İ. H. Konyalı'dan).

Elyazması MENEKIBAT-I NASREDDİN HOCA'nın ilk sayfası.

"Allah... Fatıma
Hatun binti
Hace Nasruddin Nusrat
tegammada Allahu bi gufranihi
.....
Sabatu va ışrine va sab'amia 727"
(1327) (2)

Nasreddin Hoca'nın Sivrihisarlı olduğu, torunlarının Sivrihisar'da yaşadığı bir kısmının sonradan tanınmış kişiler olduğu çeşitli kaynaklarda bu arada Lamii'nin **Letaif**'inde ve **Keşfuzzün**'un **Zeyli**'nde kaydedilmiştir. Yukarıdaki kitabeye göre Fatma Hatun Babası Nasreddin Hoca'dan 43 yıl sonra ölmüştür.

3. NASREDDİN HOCA'NIN KIZI DÜRRÜ MELEK HATUN'UN MEZAR KİTABESİ:

Nasreddin Hoca'nın türbesinin çevresi açılıp park haline getirilirken bulunan kitabedir. Nasreddin Hoca'nın mezarının ayak ucunda bulunmuştur. Selçuklu devri figürlü mezartaşı kitabelerindendir. Kitabenin önyüzünde şu yazılar bulunmaktadır:

"İntikalet
El merhume
Dürrü Melek binti Nasreddin" (3)

Kitabenin arka yüzünde hayat ağacı ve bir kadın figürü vardır. Tarih bulunması gereken ayak ucu kitabesi kayıptır. Bu mezartaşı Akşehir Müzesi'nde, 136 numarayla kayıtlıdır.

4. NASREDDİN TÜRBESİNDEKİ BİR SÜTUNDA BULUNAN 1393 TARİHLİ HATIRA YAZISI:

Mustafa Cavit ve tarihçi İbrahim Hakkı Konyalı, Nasreddin Hoca'nın türbesindeki sütunların üzerindeki hatıra yazılarını tetkik ederken Yıldırım Beyazıt'ın askerlerinden Mehmet'in yazdığı Arapça yazıyı tesbit ederek yayımladılar. (4) Yazının özgün Arapça şekli ve Konyalı'nın çevirisiyle Türkçesi şöyledir:

"El hattı baki vel ömrü fani
Vel abdi asi vel Rabbi afi
Ketebe hül hakir
Mehmed an cemaati sebbah Hazreti
Yıldırım Bayazid
Bu tarihte vaki sene: 796 (1393)"

Yazının Türkçesi de şöyle: "Yazı baki, ömür fanidir. Kul asi, Tanrı affedicidir. Bunu Yıldırım Bayazit Hazretlerinin askerlerinden hakir Mehmet 796 H. yılında yazdı."

Bu yazıya göre 1393 yılında Nasreddin Hoca çoktan ölmüş, türbesi bir ziyaret yeri haline gelmişti. Nasreddin Hoca'nın türbesindeki sütunda halen mevcut olan bu dayanaklı yazı Nasreddin Hoca'nın Timur'la karşılaşmadığının da bir belgesidir. Timur bu yazının yazıldığı tarihten 9 yıl sonra Anadolu'ya gelmiştir.

5. 1476 YILI İLYAZICI DEFTERİNDE NASREDDİN HOCA'NIN TÜRBE VE MEDRESESİ İLE İLGİLİ YAZI:

Ankara Eski Kayıtlar Arşivindeki bir defterde, Fatih'in ilyazıcısı Mevlana Müslihiddin'in Akşehir'deki vakıfları tesbit ettiği bölümde, Nasreddin Hoca'nın türbe ve medresesinden sözedilmektedir. Vakfın bu bölümü İbrahim Hakkı Konyalı tarafından tesbit edilerek yayınlammıştır.(5) Bu metnin yeni yazıya çevirisi şöyle:

"Vakıf Mevlana **Nasreddin** rahmetullahi aleyh rahmeten varsıla ravzai mübarek harabe mütevveci ve medreseyçun vazh olunan yirlere Haci İbrahim nam kimesne mutasarrıf 33, bağçei Tur Ali dönim 10, bağ Haci Bibi 10, bağ Musaoğli 10, zemin medrese derdest birader Yakuplunun 3."

1476 Yılında yapılan bu tesbitte Nasreddin Hoca'nın türbesi ve medresesinin harap bir durumda bulunduğu, vakfa Haci İbrahim adlı bir kişinin tasarruf ettiği, medrese geliri olarak Tur Ali bahçesi, Hacı Bibi ve Musaoğlu bağları ile harabolan medrese zemininin varolduğu anlaşılmaktadır. Bu vakıf kaydı Nasreddin Hoca'nın tarihsel kişiliğinin tesbitinde önemli bir yazılı belge olarak değerlendirilmektedir.

6. SALTUKNAME'DE NASREDDİN HOCA

Ebül Hayr-i Rumi, Cem Sultan'ın emriyle, Sarı Saltuk hakkındaki bütün bilgi ve söylentileri yedi yıllık bir araştırmadan sonra tesbit ederek kitap haline getirmiştir. 1480 Yılında tamamladığı ve **Saltukname** adını verdiği kitabı Cem Sultan'a sunmuştur. **Saltukname**'de Sarı Saltuk'un başından geçenler anlatılır. Yer yer olağanüstü olaylardan sözedilir. Bu arada Sarı Saltuk'un çağdaşı olan kişilerle karşılaşmaları anlatılır. **Saltukname**'de Sarı Saltuk'un Nasreddin Hoca ile karşılaşması ayrıntılı bir şekilde anlatılarak aralarında geçen bazı konuşmalar verilir. **Saltukname**'ye göre Sarı Saltuk'la Nasreddin Hoca'nın karşılaşması şöyledir:

"...Andan Konya şehrine geldi, uğramayup dahi azm-i şehr-i Akyanos (Akşehir) idüp gitti. Çün kim şehre gelüp yitişti, bir bağ kenarında kondı, birez dinlendi. Nagah ir kişi çıkageldi, Seyyid'e selâm virdi. Server selâmın aldı. İlerü gelüp Server'in önine bir taze salkım üzüm kodı. Dahi eyitti: Kadem rencide idüp bende-haneye buyrun gidelüm, didi. Server sordı kim: Siz kimler-

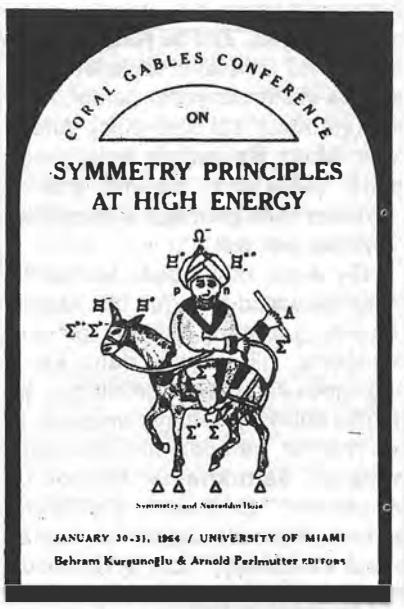

Miami Üniversitesi Yayını "Yüksek Enerjinin Simetri İlkeleri". Kapakta Nasreddin Hoca'nın resmi, içinde fıkraları var.

1837 yılında İstanbul'da basılan ilk Nasreddin Hoca fıkraları kitabı LETAİF. Bu kitap daha sonraki yerli ve yabancı baskılara kaynaklık etmiştir. (M. Sabri Koz'dan)

siz, sizi evvela bilelüm, didi. Pes ol kişi eyitti: Sultanım muhibbinüz duacı **Hace Nasriddin**'dür eğer ki işittüğünüz varsa, didi. Pes Server tebessüm eyledi. Zira bu **Nasreddin**'ün halk içinde lâtifelerin söylerlerdi. Kitabın da malümdur yazmışlardur. Anlar hatırına hutur etti dahi güldi. Andan turup **Molla Nasreddin** birle görişti, eyitti: Mevlana sizlere çoktan iştiyakum vardı görmeğe bi hamdilillah müyesser oldı, didi." (6)

Bu kısa bölümden Nasreddin Hoca'nın yaşadığı çağda bile Akşehir dışında tanınan, bilinen bir kişi olduğunu, fıkralarının daha kendi sağlığında kitap haline getirildiğini, hiç değilse ebül Hayr-i Rumi zamanında kitap haline getirildiğinin bilindiğini alıyoruz. **Saltukname** Nasreddin Hoca'nın tarihsel kişiliğinin aydınlatılmasında değerli bir kaynak olarak elimizdedir. Yazılı ilk Nasreddin Hoca fıkrası da bugünkü bilgilerimize göre **Saltukname**'de yer almaktadır. Yukardaki metnin devamı olan fıkra şöyledir:

"Pes andan turdılar, musahabet iderek şehre geldiler. Server'i **Molla Nasrüddin** kendü evine getürdi, kondurdı. Kaçan kim Server kapudan içerü girdi, bakup dahı eyitti: Bu evcügezünüz Molla mülk midür? didi. Nasrüddin eyitti: Server, dünyada benüm bu üç nesne heman mülkümdür, bakisi benüm değüldür. Zira ki gece gündüz benden ayrılmazlar, didi. Server eyitti: Mevlana anlar nedür? Lütfunuzdan bize bildürün, didi. **Hace Nasrüddin** eyitti: Server ol üç nesnenin biri zekerüm ve ikisi hayalarumdur. Daim benimledür. Server bu sözü işidicek bi ihtiyar tebessüm eyledi, güldi. Pes Nasrüddin Hace taşra gitti. Server eyitti. Bu eri velidür derler bu sözün beher hal bir meali var bir tevili vardur... Fikr eyledi eyitti: Hay anun biri ilmdür ve biri ameldür... ol birin kata fikr idemedi. Mütehayyır oldı turdı. Pes birezden **Nasrüddin Hace** kapudan içerü girüp selâm virdi dahi eyitti: Server ol bir kaziyye kim fikr idersüz ne ola deyu, ol ihlas-ı kalbdür, didi." (7)

Saltukname'de Nasreddin Hoca'dan tekrar sözediliyor. Bu bölüm özetle şöyle: Sarı Saltuk bir keresinde Akşehir'e gelir ve Nasreddin Hocayı evinden arar. Bulamaz. Hoca'nın karısı ile konuşur. Hoca'nın karısı Sarı Saltuk'a nasihat eder. Sarı Saltuk çok memnun olur, Yüz altın verir. Nasreddin Hoca Sivrihisar'a ve Karahisar'a (Afyon) gitmiştir. Sarı Saltuk her yıl Nasreddin Hoca'ya ve karısına armağanlar gönderir, Hoca ve karısı da ona dualar gönderirlerdi. Bir yıl Saltuk armağan göndermedi. Hoca da dua göndermedi. Sarı Saltuk bunun üzerine armağan göndererek Hoca'ya "Böyle dostluk olur mu" diye sorar. Hoca da armağanları getirene: "Bilmez misiniz meşhur meseldir, boş torba ile at tutulmaz", der. (8)

7. LÂMİİ'NİN LETAİF'İNDE NASREDDİN HOCA:

Lâmii Çelebi'nin (1472 - 1537) yazmaya başladığı ve oğlu Abdullah Çelebi'nin tamamladığı **Letaif**'te Nasreddin Hoca'nın adı verilerek üç fıkrası ve bazı divanelere atfen de sonradan Nasreddin Hoca'ya bağlanan on bir fıkra yer alıyor. Bu fıkralardan birinde Şeyyad Hamza ile Nasreddin Hoca çağdaş gösteriliyor. Ayrıca Evliya Çelebi tarafından Timur'la Nasreddin Hoca arasında geçmiş gibi anlatılan "Hamamda Değer Biçme" fıkrası **Letaif**'te Timur'la **İskendername** yazarı Ahmedi arasında geçmiş gibi anlatılmaktadır. Bir fıkra da **Tazarruname** yazarı Sinan Paşa ile ilgilidir. bu fıkrada Sinan Paşa'nın Nasreddin Hoca'nın torunlarından olduğu, Nasreddin Hoca'nın mezarının Akşehir'de bulunduğu gibi kayıtlar vardır. Bu fıkra şöyledir:

"Anadolu'nun faziletlilerinden Sivrihisarlı olup nesebleri merhum **Nasreddin Hoca**'ya kadar çıkan Mevlana Sinan Paşa'nın huzuruna bir gün Karamanlı bir danişmend getirip el öptürürler. Paşa hazretleri danişmende: Nerelisin Mevlana? diye sorar. Danişmend: Sultanım karaman'dan Diyar-ı Rum'danım. Lâtife yollu yine Paşa hazretleri buyurdular: Galiba bu Karamanlılara bir nesne ile töhmet ve bir işle nisbet ederler. Danişmend: Evet Sultanım sefahat isnat ve kötülük töhmet ederler. Yine Paşa Hazretleri yeri gelmişken Karamanlı'nın ağzından söz almak için: Bu karaman'ın suyu ve havası kalbe huzur, dağ ve sahrası gönle ferahlık verir. Onun halkına bu ayıp ve töhmet nedendir? der. Danişmend: İki cihettendir Sultanım, biri Sivrihisar'ın civarı olması, diğeri ise Karaman Akşehir'indeki **Nasreddin Hoca**'nın mezarıdır. Merhum Paşa'ya Danişmend'in kinaye ve nükteli cevabı ziyade hoş gelip iltifat ederek ihsanlarda bulunur." (9)

Konya il halk kütüphanesindeki **Letaif** yazması 1546 tarihlidir. Lâmii Çelebi'nin ölümünden kısa bir süre sonra kaleme alınmıştır.(10) **Letaif**'in ortaçağda doğu ve batı dünyasında derlenen fıkra kitapları ile ortak yanı fıkraların bir kısmının divanelere atfen, yani onların başından geçmiş gibi anlatılmasıdır. daha sonraki yazmalarda Nasreddin Hoca'ya bağlı olarak anlatılan bir çok fıkra bu kitapta ya divanelere veya başka kişilere bağlı olarak anlatılmıştır. Bunda Nasreddin Hoca'nın bir veli, ermiş kişi olarak kabul edilmesinin de rolü büyüktür. Büyük bir olasılıkla halk arasından derlenen fıkraların biraz kaba olanları, müstehcen olarak kabul edilenleri divanelere atfen anlatılmıştır. Daha sonra ise halk arasında

yaşamaya devam eden fıkralar bağlı oldukları kişiye yani Nasreddin Hoca'ya atfen anlatılmıştır. Lâmii Çelebi, fıkraları derledikten sonra kitabı tamamlamamış, derlediklerini değersiz şeyler diye bir kenara atmış, oğlu Abdullah Çelebi kendi derlediklerini de ekleyerek kitabı tamamlamıştır. **Letaif**'te yer alan bir Nasreddin Hoca fıkrası da şöyledir:

"**Nasreddin Hoca** çift sürerken boyunduruğun kayışı kopar. Bütün düzeni bozulur. **Hoca** hemen başındaki tülbentini çıkarıp kayışın yerine bağlar.

"Hay, deyip önüne katar öküzleri. Bir miktar sürüp söker. Nazik tülbent zora dayanamayıp cayır cayır çözülüp kopar. **Nasreddin hoca** hiç aldırış etmeden gönlü gayet hoş:

- Sen de gör e kayış ne çekermiş, der."(10)

8. GÜVAHİ'NİN PENDNAME'SİNDE NASREDDİN HOCA:

Güvahi'nin 1527 yılında yazdığı **Pendname** atasözlerimiz konusunda en zengin kaynaklardan birisidir. Mesnevi tarzında yazılan Pendname'de birçok hikaye ve fıkra da anlatılmaktadır. Bu fıkralardan ikisinde Nasreddin Hoca'nın adı geçmektedir. Bir fıkra da sonradan Nasreddin Hoca'ya bağlı olarak anlatılan "Peşin Parayı Görünce Gülersin" diye bilinen fıkradır.

Güvahi'nin **Pendname**'sinde yer alan Nasreddin Hoca fıkralarının ilki şöyledir:

"Dimişler **Nasirüddin** Hace'ye ah
Düşüben oğlun ussi gitdi nagah

Dimiş ussi yoğ idi bu ne tan iş
Nesi gitdi ola idin ki teftiş." (11)

İkinci fıkra da Nasreddin Hoca'nın halk arasında "Ye Kürküm Ye" diye bilinen fıkrasıdır:

".....
İşidün **Nasirüddin**'den hikayet
Pelası vü libasından rivayet

Meger bir devlet issi niçe nimet
Bi şürüp halkı ider toya davet

Vurur hem **Nasırüddin Hace** anda
Hemin geydügi köhneyle mekanda

Geyenler taze vü rengin kabalar
Geçüben sadra sürerler safalar

Bulınaz rağbet olmayan libası
Düşürür **Hace**'yi alçak pelası

Tolar alalar önü nimet ile
Geçer ednalar anda kıllet ile

Bu cemiyyet dağılıp çün geçer ay
İder bir toy u davet yine bir bay

Bu defa **Nasirüddin Hace** kat kat
Tonanur kıymeti tonlarla onat

İçine atlas u üstine cübbe
Geyup destar urınur misl-i kubbe

Varur ol davete bu suret ile
Emirane vekar u zıynet ile

Görüben halk istikbal iderler
Kamu hizmette istical iderler

Ana mesken kılup ali makamı
Çekerler önüne dürlü taamı

Çekildigünde nimetler önine
Çeker iki elin Hace'm yinine

Sokar yinleri içine her aşun
Ziyanın fikr kılmaz kumaşun

Görenler dirler **ey Hace** ne işdür
Taamı bu ne vecd ile yiyüşdür

Dir anlara degül bana bu hizmet
Libas içün gelüptür bunca nimet

Fakirane varup bir toya evvel
Bulamadım taam uzatmağa el

Çü bu tonlaradur bunca yimekler
Düşer pes bunları yinler yimekler." (12)

Güvahi'nin **Pendname**'sindeki bu fıkralar bugünkü bilgilerimize göre Nasreddin Hoca'nın nazma çekilen ilk fıkralarıdır.(13)

9. YAHYA BEY'İN GENCİNE-İ RAZ ADLI MESNEVİSİNDE NASREDDİN HOCA:

Taşlıcalı Yahya Bey 1540 yılında yazdığı **Gencine-i Raz** adlı mesnevisinde Nasreddin Hoca'nın "Yanlış Hüccette Değil Bal Çömleğindedir" diye bilinen fıkrasını anlatmıştır. Bu fıkra şöyledir:

"Var idi Konya'da bir Kadı-i şum
İrtişa vü tama ile mezum

Ana her kim ki vireydi rüşvet
Muktezasınca virürde hüccet

Hace-İ devr ü zaman **Nasreddin**
Eyledi kadıya bir hiyle hemin

Koydı bir testiye vafir toprak
Kadıyı aldadı ol saliki Hak

Bir kaşık bal koyup ağzına heman
Toprağı eyledi testide nihan

Haceti olmış idi hüccet
Kadıya testiyi verdi rüşvet

Hürmet itdi ana kadı durdı
Rüşveti gördi safalar sürdi

Kalemin aldı eline kazı
Hüccetin yazmağa oldı razı

Eyledi say-ı belig ü ikdam
Hücceti eyledi yanında tamam

Hücceti virdi idüp kat-ı niza
Kadıya eyledi ol dahı veda

Yimeğe başladı kadı aseli
Toprağa irdi kaza ile eli

Kadıya oldı kaziyye malum
Gönlüne girdi gazap itdi hücum

Gördi anı nitekim ehl-i riya
Zahiri batına uymaz kata

Testiyi hışm ile ol kadı-i mest
Kalb-i uşşak gibi kıldı şikest

Kadı bir hiyle vü tezvir itdi
Hücceti almağa tedbir itdi

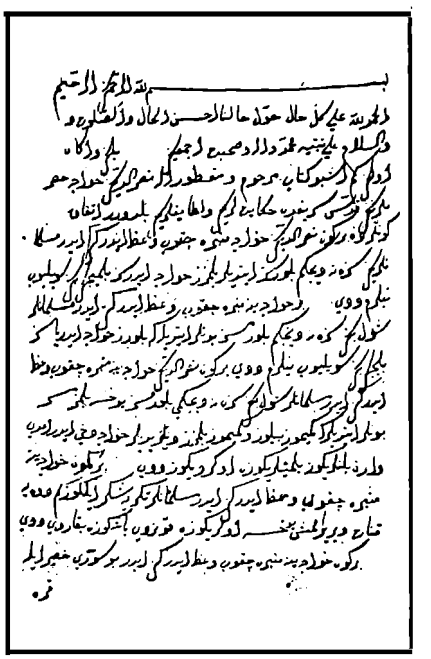

17. yüzyılda yazılan NASREDDİN HOCA LATİFELERİ. Leyden'de bulunan elyazmasının ilk sayfası.

Eyleyüp dilde nihanı kine
Didi yarendesi **Nasreddin**'e

Getür ol hücceti kim yanlışı var
Bir dahısını yazayım tekrar

Yanlış olunca kişide hüccet
Kendü davasına virmez suret

Dinleyince bu sözi **Nasreddin**
Didi kadıya lâtifeyle hemin

Hüccetin cümle sahih ey nadan
Var ise destidedür yanlış olan." (14)

10. BAYBURTLU OSMAN'IN MİRAT-I CİHAN'INDA NASREDDİN HOCA:

Bayburtlu Osman'ın 1581 yılında yazdığı **Kitab-ı Mirat-ı Cihan** adlı eserde Nasreddin Hoca'dan sözeden bir bölüm vardır. Bu elyazması eserde Nasreddin Hoca evliyalar arasında anlatılıyor. Hoca'dan sözeden satırlar şöyledir:

"Evliyaların esamisi budur ki zikrolundu diye açtığı fasılda 784 evliya ismi saymıştır. Bunların içinde el meşhur **Nasreddin Hoca** da vardır."

Bayburtlu Osman kitabın kenarına kendi el yazısı ile şöyle bir not düşmüştür:

"Hoca Nasreddin Akşehir'de yatır. Ulemadan ziyade nüktedan kimse idi. Timurlenge musahip oldu. Meşhur kimsedir." (15)

Eklenen notun son kısmı yukarıdaki belgelerin ışığında gerçek payı taşımıyor. Nasreddin Hoca'nın Timur'la çağdaş olmadığı artık anlaşılmıştır. Bayburtlu Osman halk arasında yaşıyan bir söylentiyi eleştiri süzgecinden geçirmeden almıştır. Bu söylenti Nasreddin Hoca'nın tarihi kişiliği ile değil her çağda yaşayan zalimlerin karşısına çıkar efsanevi, daha doğrusu folklorik kişiliği ile ilgilidir.

11. HİKAYET-İ KİTABI NASREDDİN:

3 Ekim 1577 tarihinde Hüseyin adlı birisi tarafından istinsah (kopya) edilen bu kitap 13 yapraktır. Kitapta 43 tane Nasreddin Hoca fıkrası anlatılıyor. Yarım kalan bu yazma bilinen en eski Nasreddin Hoca fıkraları kitabıdır. Oxford Üniversitesi Bodleian Kitaplığı'ndadır.(16)

12. MENAKIBAT-I NASREDDİN HOCA:

16. Yüzyılın sonlarında yazılan bu kitap 1677 yılında Hollanda'daki Groningen Üniversite Kitaplığına alınmıştır. Kitabın tıpkıbasımı, eski ve yeni Türkçesi ve İngilizceye çevirisi 1970 yılında Amerika Birleşik Devletlerinde yayımlanmıştır.(17)

Kitabın başlangıç bölümü şöyledir:

"Raviyan-ı ahbar ve nakilan-ı asar rivayet ettiler ki Sivrihisar'da **Nasreddin Hoca** isminde bir aziz vardı. Onun menkıbeleriyle karısı, oğlu ve İmad'ıyle olan menkıbelerini yazıp dört bap yapmıştır. Birinci bap kendinin vakalarını bildirir. İkinci bap karısıyla olan vakalarını bildirir. Üçüncü bap oğluyla olan vakalarını bildirir. Dördüncü bap İmad'ıyla olan vakalarını bildirir.

Birinci Bap:

Raviler öyle rivayet ettiler ki **Nasreddin Hoca** bir gün **Sivrihisar**'da vazederken şöyle demiş: Müslümanlar, bu Sivrihisar'la Karahisar'ın havası bir imiş. İşitenler: Neden dersin? demişler. **Hoca** demiş ki: Orada gördüm t... iki imiş burada da iki" (18)

Fıkralar böyle sürüp gidiyor. Kitapta 76 tane fıkra var. Fıkraların bir bölümü diğer ortaçağ fıkralarında gördüğümüz gibi açık - saçık. Ama bayağıya kaçmıyor. Daha sonraki yayınlarda bu fıkralar çıkarılmış. Nedense açık - saçık fıkralar **Nasreddin Hoca**'ya yakıştırılamamış. Oysa biliyoruz ki bu Anadolu bilgesi halkın ta kendisidir. Yeri gelince öyle de konuşur.

13. NEVİZADE ATAYİ'NİN SOHBETÜLEBKAR'INDA NASREDDİN HOCA:

Şair Nevi'nin oğlu Atayi (1583 - 1635) mesnevi tarzında başarı göstermiş, hamse (beş mesnevi) sahibi şairlerimizdendir. **Sohbetüllebkâr adlı mesnevisinde Nasreddin Hoca**'nın bir fıkrasını işlemiştir. Halk arasında "Deli Deli Aktığın İçin" diye bilinen bu fıkranın elyazma mesnevideki metni şöyle:

"Dastan-ı **Hace Nasrüddin**
Hace-I ukte küşa **Nasrüddin**
Oldı bir çeşme kenarında mekin
.....
Hace kim teşne bel-i rahat idi
Tab-ı germa ile bi takat idi

Göricek çeşmeyi rah üzre revan
Çeşme veş ağzı suyı aktı heman

لطائف
خواجه نصرالدين افندى
راويان اخبارو ناقلان آثار*وتحدثان روزگار*شو يله روايت
وبو يوزدن حكايت ايدرلركه*خواجه نصرالدين افندى
زمانده حكيم بلور مشكن جماعت ديرلركه خير خواجه افندى
بارز خواجه ياسز بلمنجه بن سزه نه سويليه يم ديمش*بركون
خواجه يه كمسى يه چيقوب ايدراى مسلمانلر بن سزمه
ديه حكيم بلور مشكن انلرده ديرلركه بلورز خواجه ياسز بلد
كد نصكره بن سزه نه سويليه يم ديوب كرسيدن اشاغى اينوب
چيقوب كيدنجه جماعت تعجبه واروب بردخى چيقارايه
كيبى

1840 yılında Kahire Bulak matbaasında basılan LETAİF -İ HOCA NASREDDİN EFENDİ kitabının ilk sayfası.

Dehen-i yar gibi gördi latif
Lülesin öpmeğe kast itti herif

Çekti çubûn ki içe ab-ı revan
Tir veş üstüne atıldı heman

İtti tazir lisan oynattı
Hace'yi hasılı pek ıslattı

Aktı su cübbe vü destarından
Gazaba geldi o dem arından

Çeşmeye itti itab ile hitab
Hışm ile aktı feminden zehrab

Didi ey haddini bilmez cahil
Beni itmişti sükutun gafil

Çubdan zahmetine rikkat idüp
Yanına gelmiş idim şefkat idüp

Daima eylemezsen halk ile lec
Ağzına sokmaz idi kimse ağaç." (19)

14. EVLİYA ÇELEBİ'NİN SEYAHATNAMESİNDE NASREDDİN HOCA:

Evliya Çelebi 1633 yılında Akşehir'i ziyaret eder. **Seyahatname**'sinde Nasreddin Hoca'yla ilgili olarak şunları anlatır:

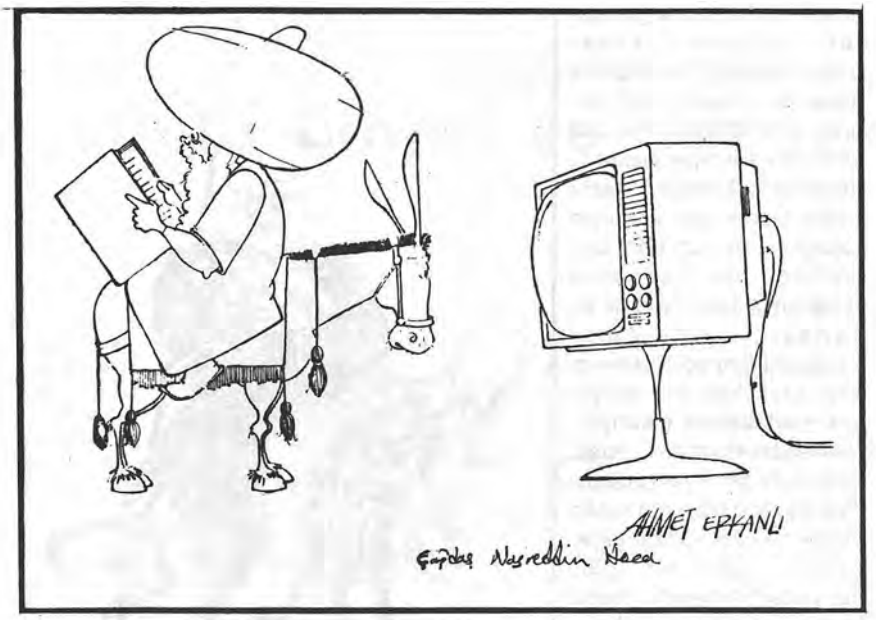

"Şehrin kıble yönünde, dış kısmındaki bahçeler içinde büyük bir adamın değerli zat "El mevla Hazret'üş Şeyh **Hoca Nasreddin**'in kabri vardır. Kendisi Akşehir'lidir. Gazi Hüdavendigâr'a yetişip Yıldırım Han zamanında şöhret bulmuştur. Fazilet sahibi olup hazırcevap, keramet sahibi, filozof, din ve dünya işlerini birlikte yürüten büyük bir zat idi. Timurlenk ile tanışmıştır.

Timur Han onun sohbetinden hoşlanırdı. Bu sebeple o büyük bilginin hatırı için Akşehir'i yağma ettirmemiştir.

Büyük Hoca'nın sözleri ve lâtifeleri bütün lisanlarda atasözü olarak söylenir. Yıldırım Han'ın vefatından sonra Çelebi Sultan Mehmet zamanında dünyadan göç etmiştir.

Bu Akşehir dışındaki türbesinde defn olunmuştur. Dört tarafı parmaklıklarla çevrilidir."(20)

Evliya Çelebi bu bilgileri verdikten sonra Lamii'nin **Letaif**'inde Timur'la Ahmedi arasında geçmiş gibi anlatılan "Timur'a Hamamda Değer Biçme" fıkrasını Nasreddin Hoca ile Timur arasında geçmiş gibi anlatır. Evliya Çelebi Akşehir'de kaldığı günlerden bir gün, akşam şehrin dışındaki mezarlığa atı ile bir gezinti yapar. Mezarlığa gelince ölülere selâm verir. Bir ses selâmını alır. Evliya şaşırır, atı ürker. Nasreddin Hoca'nın türbesinden çıkan türbedarı görür. Selâmı o almıştır. Evliya ona şaka yollu: Ben ölülere selâm verdim. Sen niye aldın? der. Türbedar sadaka ister. Evliya verir ve geçer gider. "Hakir ben bu işe gülerek geçip gittim" der. Nasreddin Hoca'nın türbesini ziyarette bile böyle hoş şeyler oluyor diye düşünür. (21)

Evliya Çelebi diğer bazı tarihi olaylar gibi Nasreddin Hoca konusunda da bazı yanılgılara düşmüştür. Halk arasında söylenenleri eleştirmeden gerçekmiş gibi kitabına almıştır. Nasreddin Hoca Timur'la değil moğol şehzadelerinden Geyhatu ile karşılaşmıştır. Halk, Timur'dan -Nasreddin Hoca aracılığı ile öc almak isteyince bir çok fıkra da Timur'la Nasreddin Hoca arasında geçmiş gibi anlatılmış ve bu fıkralarda Hoca daima timur'u altetmiş, ona gereken karşılığı korkusuzca vermiştir. Burada Nasreddin hocanın efsanevi kişiliği folklor ürünü olarak tekrar karşımıza çıkmaktadır. Bilindiği gibi Timur Nasreddin Hoca'nın ölümünden 115 yıl sonra Anadolu'da görünmüştür. 13. Yüzyılda Anadolu'yu kasıp kavuran moğol akınlarının öcünü halk yüzyıllardır bu fıkralarla almaktadır ve almaya devam edecektir.

15. ŞAİR NABİ'NİN TUHFET-ÜL HARAMEYN'İNDE NASREDDİN HOCA:

Tanınmış divan şairi Yusuf Nabi (1642 - 1712) 1678 yılında Hacca giderken uğradığı yerleri ve izlenimlerini **Tuhfet-ül Harameyn** adlı kitabında anlatmıştır. Bu kitapta Akşehir'den söz ederken Nasreddin Hoca hakkında şöyle der:

"...özellikle ufukların dairelerini kahkaha kalesinin bir örneği durumuna getiren, doğruluğuna inanılması gereken hoş fıkraları insanda gülme isteği uyandıran Rahmetli **Nasreddin Hoca**'nın zaferan niteliği taşıyan mezarını ziyaret ederek gönlümüz açıldıktan sonra..." (22)

Nabi, daha 1678 yılında Nasreddin **Hoca**'nın türbesinde insanı güldürecek özelliklerin bulunduğunu bildirir ve bu özelliklerden dolayı safrana benzetir. **Halk** arasında safranın insanları güldürme, neşelendirme özelliği olduğuna inanılır. Bu nedenle düğünlerde zerde (safranla) yapılır düğüne gelenlere ikram edilir. Herkes neşeli olsun diye. Nabi bu konuya divanında yer alan şiirlerinden birinde, bir beytinde tekrar değinmiştir. Bu beyit şöyledir:

"Ruy-i zerdim pister'i leb-bestesin handan ider

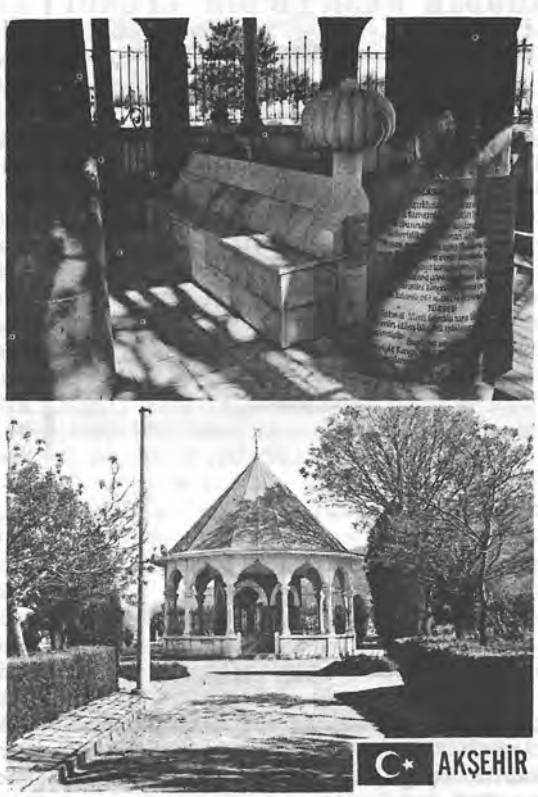

Nasreddin Hoca türbesi ve mezarı, Akşehir.

Zaferan nev'i nebatın **Hace Nasreddin**'idir."(23)

16. Yüzyılın sonlarından itibaren Nasreddin Hoca fıkraları kitap haline getirilmeye başlandı. Bu yazmalardan günümüze kalanlar bugünkü bilgilerimize göre 36 tanedir. Ne yazık ki bunların 32 tanesi yurt dışındaki kütüphanelerde bulunmaktadır. 12 tanesi Paris'te, Fransız Milli kütüphanesindedir. Bunların çoğu Napolyon için o devrin Türkiye'deki Fransız büyükelçileri tarafından satın alınarak Fransa'ya gönderilmiştir. Dünyanın kılıçla değil kitapla fethedileceğini başkaları bizden önce anladılar herhalde. Nasreddin Hoca Lâtifeleri gibi daha nice elyazması değerli eser bilinmez eller tarafından dışarıya uçurulmuştur.

Nasreddin Hoca'nın tarihsel kişiliğini veya fıkralarını konu alan en eski yazılı belgelerin incelenmesiyle Nasreddin Hoca'nın 13. yüzyılda, Selçuklular devrinde yaşadığını, Sivrihisar'da doğup Akşehir'de hicri 683 (1284 - 1285) yılında öldüğünü, mezarının türbe haline getirilerek bugüne kadar ulaştırıldığını, fıkralarının daha 15. yüzyılda kitap haline getirildiğini, moğol akınları nedeniyle yaşadığı devirden günümüze yazılı belge olarak çok az şeyin kaldığını anlıyoruz. Bazı kaynaklarda da Nasreddin Hoca'nın tarihsel kişiliği ile efsanevi kişiliğinin karıştırıldığını görmekteyiz. bazı kaynaklar onu evliya, veli mertebesine çıkarıyor. Nasreddin Hoca'nın türbesi bugün de bir ziyaretgâhtır. Onu sadece biz değil bütün dünya seviyor. Sözlü gelenekte, eğer bir gün dünyada Nasreddin Hoca fıkrası anlatılmazsa dünya yıkılır, inancı vardır. Onun fıkraları bütün dünyada hep anlatılacak.●

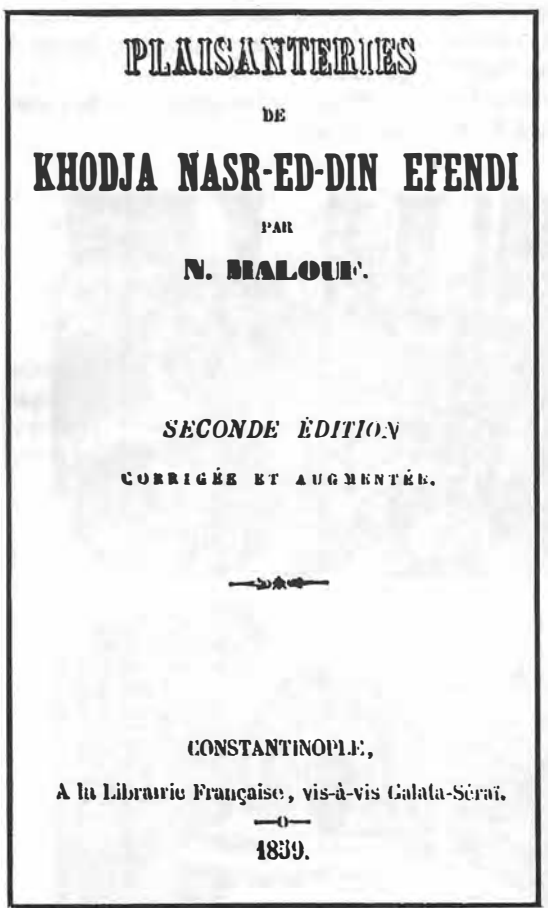
PLAISANTERIES

DE

KHODJA NASR-ED-DIN EFENDI

PAR

N. BIANOUE.

SECONDE ÉDITION

CORRIGÉE ET AUGMENTÉE.

CONSTANTINOPLE,

A la Librairie Française, vis-à-vis Galata-Séraï.

1859.

1859 yılında İstanbul'da basılan Fransızca Nasreddin Hoca Fıkraları'nın kapağı. Nassif Mallouf'un yazdığı kitabın ilk baskısı 1847 yılında, İzmir'de yapılmıştır.

1) İ.Hakkı Konyalı, **Nasreddin Hoca'nın Şehri Akşehir,** İstanbul, 1945, s. 477
2) Ziya Ceran, "Nasreddin Hoca'nın Kızına Ait İkinci Mezar kitabesi", **Türk Folklor Araştırmaları,** Sayı: 92, İstanbul, 1965, s.3807 - 3809
3) A.g.y. s.3809
4) Mustafa Cavit, **Akşehir Kitabeleri ve Tetkikat,** Muğla Halkevi Kitapları: 2, Muğla, 1934, s.6; İ.Hakkı Konyalı A.g.e. s.472
5) İ.Hakkı Konyalı, A.g.e s.461
6) Ebül Hayr-ı Rümu, **Saltukname** II, (Hzl: Şükrü Haluk Akalın), İstanbul, 1988, s.140 - 141; Ayrıca bkz: Pertev Naili Boratav, "Nasreddin Hoca Fıkraları İçin Bir Kaynak Kitap Tasarısı", **Folklor ve Edebiyat 2,** İstanbul, 1983, s.311 - 317; ve Pertev Naili Boratav, "Nasreddin Hoca'nın Kişiliği ve Fıkralarını Yorumlama Denemeleri Üzerine", türkische Miszellen, İstanbul, 1987, s.69 - 84; Bu ve diğer kaynaklarındaha kısa tanıtılması için bkz: Mustafa Duman, "En Eski Kaynaklarda Nasreddin Hoca", **Tarih ve Toplum,** Sayı: 84, s.61 - 64.
7) Ebül Hayr-ı Rumi, A.g.e. s.181 - 182
8) Mustafa Duman, "Güvâhi'nin Pendname'sinde Nasreddin Hoca", **Tarih ve Toplum,** Sayı: 63, 1989, s.15 - 17
9) Lâmiizade Abdullah Çelebi, **Lâtifeler,** (Hzl: Yaşar Çalışkan), İstanbul, 1978, s. 43 -44
10) Lâmiizade.... A.g.e. s. 94- 95
11) Güvâhi, **Pendname,** (Hzl: Mehmet Hengirmen), Kültür Bakanlığı Yayını: No: 549, Ankara, 1983, s.172; Ayrıca bkz: Mustafa Duman, a.g.y. s.15 -17
12) Güvâhi, A.g.e. s. 231 - 232
13) Mustafa Duman, A.g.y. s.17
14) Metin Akar, "Nasreddin Hoca'nın Yahya Bey Tarafından Nazma çekilen İki lâtifesi", **Milli Kültür,** Sayı: 6 - 7 - 8, Ankara, 1981, s. 46 - 49
15) Feyzi Halıcı, "Mevlevi Şairi Burhaneddin'in Nasreddin Hoca'nın Fıkralarını Şerheden Eseri", **II. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri,** II. Cilt, Ankara, 1982, s. 235 - 240
16) A.Esat Bozyiğit, **Nasreddin Hoca Bibliyografyası Üzerine Bir Deneme,** Milli Folklor Araştırma Dariesi Yayını No: 79, Ankara, 1987, s. 16
17) K.R.F.Burril, "The Nasreddin Hoca Stories", **Archivum Ottomanicum** Tom. II. 1970, s. 7 - 114
18) K.R.F.Burril, A.g.y. s. 49
19) Sadettin Nüzhet Ergun, **Türk Şairleri II. Cilt,** İstanbul, 1983, s. 541 - 547
20) Evliya Çelebi, **Seyahatname** Cilt: 2, Üçdal Neşriyat, İstanbul, 1984, s. 702
21) Evliya Çelebi, a.g.e. s. 703
22) Yusuf Nabi, "Akşehir ve Konya", (Tuhfetül Harameyn'den sadeleştiren İbrahim Olgun), **Türk Dili,** Sayı: 258, **Ankara, 1973,** s. 494 - 495
23) Yusuf Nabi, A.g.y. s. 495

wallaca stevens
soylu binici ve sözcüklerin sesi[1]

● Çeviren: **Halit ÇAKIR**

Wallace Stevens

Stevens imgeci ozanların en büyüklerinden biri olarak bilinir Amerika'da. Ona göre gerçek imgelem "normal olmayanda normali, kaosda kaos karşıtını" görme yetisini bize veren "güçlerimizin toplamı" dır. "Paramparça dünyayı ilin birbirine, çocuklar," der bir şiirinde "ama ellerinizle değil."

"Evrenden kopuk, soyutlanmış bir olgunun kendince bir önemi olmadığının," önemini bağlı olduğu gerçekten aldığının derinlemesine ayırdına varmıştır. Alışılmamış şeylere alışılmışlar aracılığıyla yaklaşılabileceğine, gerçek olmayan şeylerin gerçekten çıkarılabileceğine inanır. Hiçbir şey şiirsel bir yapıya taban oluşturacak kadar dünyamıza lişkin değildir.

İmgelem renklendirir, olgulaştırır ya da şeyleri bozmadan üzerlerine ışık gibi yayılır. Bir bakıma ozanın kişiliğinin işlevidir. Şiirse, "yaşamın, çok uzun düşünüldüğü için düşünceden ayrılamayan bir parçası ya da çok yoğun duyulduğundan duyguların, içine işlediği bir parçası," olarak da tanımlanabilir. Ona göre şiir ne bir umutsuzluk olgusu, ne de ayışığı tutkusudur; o, ozanın yarattığı doğadır. "Öyle bir imgelem dünyasıdır ki, onda usun çoraklığına alışanlar değil, imgelemsel insan zevk duyar." Bu, yalnız usla varılamayan, ozanın duygularıyla tanıdığı gerçeği yaratan güçlerin zevkidir.

Stevens'inin şiirine kimileyin alışılagelenden çok süslü, çiçekli ya da kaypak, yeltek diye bakılmıştır, ama çiçekleri taze ve göz alıcıdır. Ona göre bir şiirin biçeminin düzenlenmesi sınırlama değil, genişletme, yoksullaştırma değil varsıllaştırma ve özgürleştirme yönünde olmalıdır. Eğer şiir öylesine bir deyim gerektiriyorsa o, hangi dilden olursa olsun alınıp yerine konmalıdır.

Wallace Stevens 1879 da Pennsylvania, USA'da doğdu, 1955 yılında öldü.

+ Burada, A. H. Çelebi'nin kimi şiirlerini anımsayalım.

Plato **Phaedrus**'da şöyle diyor: Kanatlı iki atla bir araba sürücüsünün bir araya geldiği bir görüntüyü ele alalım. Tanrıların kanatlı atlarıyla araba sürücüsü soyludur; bizimkilerse karışıktır. Arabacımızın sürdüğü atlardan biri soylu, öteki ise aşağılık bir kökenden gelme, alçağın tekidir. Bu durumda beklendiği gibi bunlara koşum tutturmak bir hayli zordur. Şimdi size ölümsüzlerle ölümlü yaratıkların birbirinden nasıl ayrıldığını açıklamaya çalışacağım. Cansız olan, canlının ya da ruhun gözetimi altındadır: Ruh bütün göğü değişik biçimlerde dolaşır; kusursuzsa ve tüm kanatları yerindeyse, yukarılara yükselir ve evrenin başbuğu olur. Kusurlu ruhsa kanatlarını yitirir, giderek alçalır, sonunda katı yeryüzüne iner.

Bu görüntüden Plato'nun arı şiirini hemen tanıyoruz; bununla birlikte Coleridge'in, Plato'nun sevimli, parlak saçması dediği şeyi de anımsıyoruz. Gerçek o ki, kendimizi araba sürücüsü ile özdeşleyerek, onun kimliğine girip kanatlı atlarını sürmeden ve bütün göğü dolaşmadan önce bu parçayı okumayı pek az aklımıza getirmişizdir. Sonra birden anımsarız, ruhun artık var olmadığını; ve alçala alçala katı yeryüzüne otururuz. Görüntü eskir ve çekiciliğini yitirir. Bu nedenle artık ne araba ortada vardır, ne de sürücüsü.

Gerçek olmayan şeylerin, şiirde ya da başka bir yerde, kendilerine göre bir gerçekliği vardır. Gerçek olmayana şiirde kendimizi kaptırmaktan çekinmeyiz. Arabanın, araba sürücüsünün ve kanatlı atların ruhu olup olmaması önemsizdir. Plato için de yoktu ruh, araba ve araba sürücüsü bile. Plato bize göre ne ise, arabasını göklerde dolaştıran araba sürücüsü de Plato'ya göre tıpatıp öyleydi. Bize göre olduğu gibi Plato'ya göre de gerçek dışıydı. Bununla birlikte Plato, kendini o parlak saçmasına kaptırabilirdi, bunu yapmada özgürdü. Bizse kaptıramayız, özgür değiliz kaptırmaya kendimizi.

İmgelem onları benimsemiş olduğundan ve aldığımız parçanın şiiri bize göre gerçek olmayan şeylerin şiiri olduğundan, güçlük, ne gerçek olmayan şeyler içindir, ne de çoşkusaldır.

Platon'un görüntüsü ile bizim aramızda duran nedir diye anlamaya çalışırken, bilmeliyiz ki, ne kadar söylencel de görünse, bunun bir değişinimi (mutation) vardır. Bu görüntünün tarihinde arasız algı değişmeleri bulunduğunu var sayabiliriz. Yine bu değişmelerin ruhbilimsel olduğunu, bizim çekingenliğimizin yalnızca bu değişiklikten doğan bir ruh hali olduğunu söyleyebiliriz.

Soru kısmen değişikliğin doğası üzerine, kısmen de bunun nedeni üzerinedir. Doğada değişiklik şöyledir: İmgelem gerçek olandan ayrıldıkça canlılığını yitirir. Eğer gerçek olmayana yapışır ve onu yeğinleştirirse ilk etki olağanüstü olur. Platon'un görüntüsündeki imgelem gerçeğe yapışmaz. Tersine, gerçek olmayan bir şey yaratarak ona yapışır ve onu yeğinleştirir. İlk okurken duyulan etki en büyüktür; usumuz bizi engellemeden önce, imgelemin bizi araba sürücüsünün yerine koyduğu zamandır bu. O zaman görüntünün baştanbaşa bir imgelem olduğunu artık saklayamayacağımız bir durum ortaya çıkar. Bu, soyluluktan başka bir anlam taşımaz bizim için. Bunu iyi tanırız; ama kavrayamayız. Açık ve kesintisiz bir iletişimle yalnız duyumsarız onu, o kadar.

Değişikliğin nedenine gelince, bu görüntünün canlılığının yitmesidir. Yitmesinin nedeni de taşıdığı imgelemin gerçek olmayana yapışmasıdır. Biz bütün gökyüzünü bir uçtan ötekine dolaşırken imgelem bizim orada tutunmamıza gereken gücü yitirmiştir. Kalanı ya gerçeğin gücüdür, ya da hiç yoktur.

Hiç kimse yadsımaz ki, imgelemle gerçeğin ölçüsü bir yapıttan ötekine değişir. Bu değişiklik bir çağın yapıtları ile ötekininkiler arasında da vardır. Şunu demek istiyorum: Soyluluk düşüncesi bugünün sanatında ancak soysuzlaşmış biçimde görülür; ya da iyice tükenmiş durumdadır. Eğer gerçekten varsa bu, imgelemle gerçek arasındaki ilişkinin eksikliğindendir. Şimdi, bu eksikliğin gerçek baskısından da ileri geldiğini eklemek istiyorum.

Gerçeğin baskısı sözcüklerin seslerinin çağdan çağa değişmesine neden olur. Bateson, anlambilim (semantics) bakımından ele alındığında dilin, sözcüklerin gösterdikleri ile anlattıkları arasında bir dizi uyuşmazlıktan geçerek evrildiğini söylüyor; sözcükleri ilintili oldukları bütün anlamlardan soyarak öldürmeğe yönelen çilecilikle, onları anlam çokluğuna boğarak öldürmek demek olan hazcılık (hedonism) arasındaki uyuşmazlıktır burada sözü edilen - bu da gerçekle imgelem arasındaki ilişki değişiminden başka bir şey değil. Bateson İngiltere'de XVII.yy.ı, sözcüklerin anlatım özelliğine (connotation) önem verildiği bir dönem olarak betimliyor. Matematik bir açıklık isteyen Locke ile Hobbes sözcüklerin anlatmalık (connotative) kullanımına karşı çıktılar; kısaca açık olmalarını istediler. Arkadan XVIII.yy.da şiir dili geldi. Bu, o çağın dili değil, kendine özgü şiir dili idi. XIX.yy. ilerledikçe dilde sözcüklerin anlatım öğesi yeniden ağır bastı. Arada tepkiler olduysa da, bugünün eğilimi de bu yöndedir. Anlambilimle ilgilenilmesini bunun kanıtı olarak gösterebiliriz. Örneğin Joyce gibi düzyazı yazarlarımızın dili, bir başka bakımdan, bütünüyle anlatım özelliklidir. Locke ile Hobbes'un, kötü diye sözcüklerin anlatım öğeli kulanılışına karşı çıktıklarını anımsattığımızda, tepkilerden, düzeltimlerden söz açtığımızda, bir bakıma imgelemin gerçeğe bağlanmadaki başarısızlığından, bir bakıma da dilin gerçeğe en yatkın kullanılmasından söz etmek istiyoruz. Bugünkü eğilimin anlatım özellikli olduğu sözü de tartışmalıdır. Sanatta genel akım, söz gelimi müzikte,resimde bunun tersidir. Başka yönlerde eğilimin imgeleme doğru olduğunu belirtmeden, sözcüklerin kullanılışında eğilimin anlatım öğesine doğru olduğunu söylemek de güçtür.

Gerçeküstücülüğe ve bilinç altına duyulan ilgi eğilimin imgelemsellik yönünde olduğunu gösteriyor. Boileau'nun Descartes için, şiirin boğazını kesti deyişi, son yüzyılın bir çok kişisi için söylenebilir - ve herkesten daha çok da, buna çok yakın olan ve **Yanılsamanın (Illusion) Geleceği**'nde bunu yineleyen Freud için. O denemenin amacı, gerçeğe teslim olmayı önermekti. Dinsel inancın azalışını anımsatıyor ve dinsel yanılsama dediği şeyle, insanın genellikle avunmadan edemeyeceği ve gerçeğin acımasızlığına dayanamayacağı savına katılmadığını bildiriyordu. Vardığı sonuç, sonunda insanın düşman dünyaya atılması gerektiği ve bunun gerçeği öğrenme demek olacağıdır. Bu denememde şiire aykırı daha çok şey var; son sayfalarından birindeki şu gözlem onlardan hiç de aşağı kalmaz: "Zekânın sesi yumuşaktır, ama kulak veren oluncaya kadar sürer." Korkarım gerçekçinin sesi diye ortaya çıkan da bu.

Dilde anlatım özelliğine eğilim öteki sanatlardaki gösterim eğilimine (denovative) koşut olabilir. Gerçek durumun bu olduğu da ortadadır. Şimdiki zaman hep akıl almaz bir karmaşa gibi görünür. Joyce'un dili Braque ile Picasso'nun ve Avusturya müziğinin yıkıntıları boyunca gider. Bu müzik ve resim, müzik ve resim bilimlerinin birer parçası diye onlara bakan insanların ellerinden çıktıkları ölçüde, gerçekçilerin yapıtları demektir. Gerçekte, bunun etkisi imgelemden gelir; her ne kadar ayrı ayrı şeylerse de, soyut resmin çoğunu imgelemin etkisinde olması gibi. Karısına yazdığı bir mektupta Busoni "Hiç kimsenin müziği sevmediğini veduymadığını içim yanarak anladım," diyor. Bunun gibi, bugün dilde sözcüklerin anlatım özelliğine doğru eğilimin bulunuşu, bunu seven ve duyanların çok olmasıdır. Belki Braque ve Picasso seviyor ve duyuyor resmi, Schönberg seviyor ve duyuyor müziği, her ne kadar sevdikleri ve duyduklarının başka şey olduğu görünüyorsa da.

Anlatım öğesine doğru eğilim, dilde olsun başka bir alanda olsun, gerçeğin baskısına karşı sürdürülemez. Eğer gerçeğin baskısı ise şiiri kontrol altında tutan, şiirin değişik kuramlarının kaçınılmazlığı başlangıçta söylendiği gibi değildi. Örneğin Rostrevor Hamilton 'Uzun ve derin düşünmenin amacı, bilincin, algılayanın gelişen öznel davranışıyla oluşan çok karmaşık ve birleşik içeriğidir," dediğinde, kafasında,bugün her gazete okurunun yüzyüze geldiği "bilinç içeriği" yoktu.

Açıklamayı biraz daha genişletmek için Croce'nin 1933 de Oxford'daki konuşmasından bir alıntı yapmama izin veriniz. Croce şöyle demişti: "Eğer şiir sezgi ve anlatım, sesin ve imgenin eriyip kaynaşması ise, ses ve imge biçimine giren özdek nedir? O, insanın bütünüdür: Düşünen, seven, nefret eden, yapan ve yaptıran insanın. O hem güçlü,hem zayıf, hem yüce, hem de acınacak biridir, iyi ve kötüdür; yaşama kaygısı ve sevinç içinde olan insan, onunla birlikte ve onunla tümleşmiş olarak, sonsuz evrim içindeki bütün doğadır... Şiir... derin düşünmenin utkusudur... Şiirsel deha, üzerinde coşkunun yatıştığı, dinginliğin coştuğu düz bir yol seçer."

Croce, içinde yaşamın en azından askıda kaldığı, ya da isterseniz kıskıvrak bağlandığı bir dünya düşünmüş olamazdı. O normal insan yaşamını düşünüyordu.

Bugün her günkü yaşamın normal olmayan görümünden ayrı, bir de normal görümünü vardır. Yadsıma isteği o kadar canlı, o kadar hoşgörüsüz ve kendine güvenli ki, romantik üzerine basmakalıp şeyler, kurtuluşumuz, çıkış yolumuz romantikten geçmez diye bizi meraka sürüklüyor. Bütün büyük şeyler yadsınmıştır ve biz, şiirsel, ekonomik ve siyasal yeni ve yerel söylenbilimlerin çapraşıklığında yaşıyoruz. Bunun yanında, etkileyen ya da etkilemek üzre olan kuvvet dışında bir yetke de yoktur. Usun aşağılanması denilen şey işte, yetkenin bulunmadığı bu andır.

Wolseliy şöyle diyor : "Gerçek dahi... en çetin, en kuru şeyin içine girer, en çorak toprağı verime boğar; en değersiz, en çirkin şeye öz ve ıra (karakter) verir... En düşük, en boş, en karanlık, en iğrenç ve süslenmeye en yaraşır görünse de konu, ozanın övgüsü bir o kadar katmerli olur. Horace'ın Homer için söylediği gibi, kim dumandan ışık, gübre yığınından gül getirebilir ve cansıza can verebilir?.."(2) Gerçeğin baskısı sözüyle, dış olay ya da olayların, derin düşünme gücünü dışlamak üzre, bilince yaptıkları baskıyı anlatmak istedim. Tanımlama kesin olmalı; oysa buradaki haliyle ancak gösterişlidir. Biri bütün bir kuşağı ve savaş içindeki dünyayı düşünmeğe ve ayni zamanda, en önemli bir sorun olduğuna inanarak, imgelemenin başına gelenleri anlamağa çalışıyorsa, başına gelenler sözcüğü en yalın deyişle yapmacık kalır.

On yıldan uzun bir süredir olağanüstü bir haber baskısı altındayız. İlkin içinde bulunduğumuz dizgenin (sistem), ya da yaşamın göçüşü haberi, sonra yeni bir dünyanın kuruluşu haberi geldi; hem o kadar belirsiz bir yeni dünya ki, kimse onun doğası üzerine bir şey bilmiyor. Yalnız İngiliz, Alman, Rus, Japon ya da yalnız Amerika mı kimse söyleyemiyor. Ve en sonunda savaş haberi, eğer en büyüğü değilse, sürdükçe en büyük olan savaş. On yılı aşıyor ki dünyanın bilinci, yaşamın her günkü devinimini, fırtınaların dindiği aralıklarda insanların devinimlerine benzeten olaylar üzerinde yoğunlaştı. Geçmişin süreksizliği ortaya çıkarken, geleceğin süreksizliği de önerildi. İnandıklarımızın pek azı doğru imiş: Yalnızca kehanetler doğru çıktı. Şimdiki zaman pişmanlık için bir fırsattı. Savaş, savaş durumunu çerçeveleyen bütünün yalnızca bir parçasıdır. Geriye bakarak ayni şeyin geçmişte de geçerli olduğunu görme olanağı yok. Bu bir baskı sorunudur ve ölçülemez, tarihçinin gözünden kaçar. Napolyon döneminin, o dönemde yaşayan ozan ve romancıları pek az etkilediği, ya da hiç etkilemediği sanılır. Ama Coleridge, Wordsworth, Sir Walter Scott ve Jane Austen; Napolyon'a, Marx'a, Avrupa'ya, Asya ve Afrika'ya, hepsine bir arada katlanmak durumunda kalmadılar. Denebilir ki, yaşadıkları zamanın olaylarını, bizim Çin'in iç bölgelerinin bombalanmasını bildiğimiz kadar biliyorlardı; ama bizim, Londra'nın bombalanmasını ya da Toronto ile Montreal'in bir gün bombalanacağını bildiğimiz gibi hiç bilmiyorlardı.

Napolyon döneminin imgelem tarihinde bir dönemin sonu ve bir sonrakinin başlangıcı olduğu ileri sürülemezse, belki böyle bir

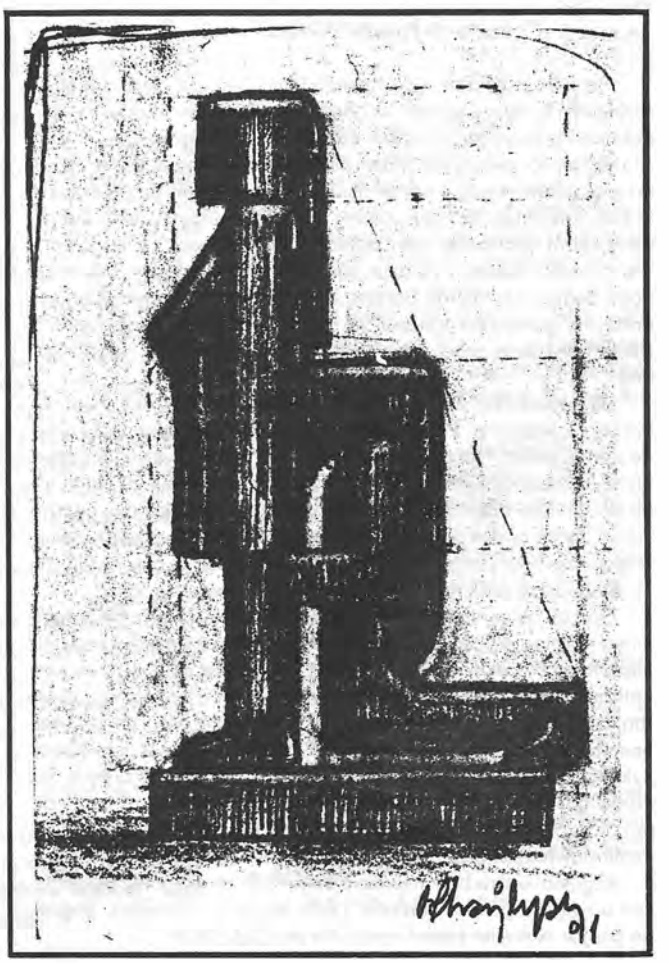

sav, Fransız Devrimi için ortaya konduğunda gerçeğe daha yaklaşılır. Hitler'in utkusu ya da yenilmesi savaş benzeri bütünün parçalarıdır; ama bir bireyin yazgısı ile toplumun yazgısı ayrı ayrı şeylerdir. Doğru ya da yanlış, toplumun yazgısının günümüzün düzenli karmakarışıklığı içinde yer aldığını duyumsuyoruz. Bundan ötürü, kafamızda yalnızca yatıştırmaya, azaltmaya ve başka şeye dönüştürmeye gücümüz yetmeyen bir takım olaylarla karşılaşmakla kalmıyoruz; bunlar coşkularımızı azgınlaştırıyor; bizi gerçek, ivedi ve dolaysız olanın üzerine çekiyor; bu olaylar yaşamımızın söz konusu olduğu ve onun düzenini oluşturan kavramları ve yaptırımları içeriyor. İşte, bunlardı gerçeğin baskısı deyince kafamda dolaşanlar - imgelem tarihinde bir dönemi sona erdirecek ve bir başka dönemi başlatacak denli uzun ve büyük baskı. İmgelemin bir özelliği olarak hep bir dönemin sonuna denk düşer bu. Her zaman yeni gerçeğe bağlanır ve ona yapışır kalır. Bu durumda yeni bir imgelem değil, yeni bir gerçek var demektir. Gerçeğin baskısı, betimlediğim genel baskıdan, kuşkusuz daha az olabilir. Ahlaklarının özelliklerine ve yaşam durumlarına bağlı olarak bu baskı bireyler için de vardır. Özetlersek, gerçeğin baskısı, bir dönemin sanatsal ırasının belirleyici etkeni olduğu kadar, sanırım bireyin sanatsal ırasının da belirleyici etkenidir. Bu baskıya karşı direnme, ya da olağanüstü imgelem güçlü bireylerin bundan sakınması, yalnız bu kişiler için baskıyı ortadan kaldırır.

Şimdi de bir ozanın, ozan olabilecek birinin görüntüsünü çizmeğe çalışalım. Diyelim, son iki bin yılı ve daha uzun bir zamanı yaşamış olsun; elinden geldiğince yaşamı boyunca kendini yetiştirsin. Vergil'in, Dante, Shakespeare ve Milton'un ondan çok uzak ülkelerde, çok ırak çağlarda yaşadıklarını düşünecektir. Yine düşünecektir ki, onların erkek, kadın kişileri ölmüştür - yerin altında yatan ölü gibi değil, uzak ülkelerde, çok ırak çağlarda, yerin üstünde, altında, ya da göklerde hâlâ yaşayan ölüler - ve şaşıp kalacak, uzak olanın yakınlaştığı ve ölü olanın deneyimle güçlenerek yaşadığı o büyük imgelemlere. Her ne kadar gerçeğe genel geçişe uzun yaşamı boyunca tanıklık etmişse de, bütün gerçeği sevenlerin coşkularına karşın, ozan olarak ölçüsünün, kendi kendini soyutlama gücünün ölçüsü olduğunu ve gerçeği sevenlerin üzerinde direndikleri gerçeği kendisiyle birlikte bu soyutlamanın içine çekmeyi düşünecektir. Hem kendini hem de, kendi imgelerinin içine yerleştirdiği gerçeği soyutlayabilmelidir. Yeniden Milton'u ve onun için söylenenleri düşünecek: "Birinin yaşamı için yazma gerekliliği, eğer kusursuz olacaksa, değer biçmeyi körleştirir. Yazının niteliği ivecen yazarlarımızı şaşırtır; titizliğinden ve konuya düşkünlüğünden ötürü onu ayıplamaya hazırdırlar. Sözcüklerin müziği ve yaratıcı gücünden bir parça hoşlanırlarsa, Milton'un şiirindeki müziği ne kadar eskimiş ve yersiz bulurlar." Cervantes'in gerçekle imgelemi dengelediği Don Kişot onu seçmeye, gerçekle imgelem üzerine bir yargıya zorlayacak; bunun, ikisinden birini seçme ya da ikisini birbirinden ayırma demek olmadığını, ama çok daha ince bir şey olduğunu, bu iki kutup arasında bir evrensel birbirine bağlılık bulunduğunu, seçmesinin ve onlar üzerine bir yargıya varmasının, onların eşit ve ayrılmaz sayılması biçiminde sonuçlanacağını anlayacaktır. Bir anlık örnek alalım. Horatio şöyle diyor Hamlet'te:

İşte, soylu bir yürek parçalandı. İyi geceler sevgili prens,
Melekler kanat sesleri ile ninnilesin son uykunu.
Gerçekle imgelem ayrılmaz ve eşit değiller mi?

Bergson duran bir nesnenin görünüş algısını iç durumun en kararlısı olarak betimliyor ve "Yandan, ayni açıdan, ayni ışık altında ona baksam da nesne hep ayni kalır; bununla birlikte, şimdiki görüntüsü biraz önce edindiğimden başkadır, biri ötekinden bir an sonra olsa bile. Belleğim orada, geçmişteki şeyi şimdiki zamana taşır."

Dr.Joad'un bu konudaki yorumu şöyle: Dış şeyler için de benzer şeyler söylenebilir. Her gövde, gövdenin her niteliği çok sayıda titreşime, devinimlere ve değişikliklere aynşır. Nedir titreşim, devinen, değişen? Bilinmiyor. Felsefe çoktandır özdek kavramını boşladı ve modern fizik bu boşlamayı onadı. Öyleyse nasıl oluyor da dünya, boşluğa uzayan katı, durağan nesneler topluluğu olarak bize görünüyor? Anlık (intellect) onun yanlış görüntüsünü bize verdiği için.

Ozan gerçeğe kendi açısından anlam verir, ressam da müzikçi de kendi açılarından. Anlağa ve duyulara göre anlamın yanında bir de herkese göre anlamı var. Bununla birlikte gerçek sözcüğü, benim kullandığım genel anlamıyla, anında değişik durumlara uyar. Şiirin konu gereçleri o 'boşluğa uzayan katı, durağan nesneler topluluğu" değil, bir ortamda yaşanan yaşam ve yaşamın düzenlediği ortamdır. Öylece gerçek dış ortam değil, orada yaşanan yaşamdır. Gerçek var olan şeylerdir. Sözcüğün genel anlamı ona birçok özel anlamlar kazandırır. Kendi içinde koca bir ormandır o. Ormanda olduğu gibi, onu oluşturan her şey hemen hemen tek renklidir. Birincisi, olduğu gibi alınan bir gerçek var; gizildir ve genelde gözardı edilir. Bu, geçtiğimiz yüzyılın 80'leri, 90'ları ve bu yüzyılın ilk on yılındaki rahat Amerikan yaşamıdır. İkincisi, artık umursamazlığı bırakmış olan gerçek var; Victorian'lardan (İngilizler) kurtulunulduğu ve aydın azınlıklarla toplumsal azınlıkların onların yerini aldıkları ve yaşam koşullarımızı kesin olmayan bir biçime dönüştürdükleri yılların gerçeği. Bu çok canlı gerçek bundan yirmi ya da otuz yıl öncesinin gerçeği idi. Canlı gerçek sözü yanlış bir izlenim bırakabilir. Gergin olma, içgüdüsel olma anlamında canlıydı. Bu azınlıklar bizi, Victorianların geride hiçbir şey bırakmadığına inandırmaya başladılar. Arkadan Ruslar, sonra Almanlar geldi. Ardından gerçek şiddetlendi ve öylece kaldı. Gerçeğin baskısından söz edince, yaşamın şiddet havası içinde olduğunu iyice anlatmak için bütün bunların söylenmesi gerekiyordu. Bu fiziksel bir şiddet değil, hiç değilse Amerika için henüz değil, ama milyonlarca dostlarımız ve daha da çok düşmanlarımız için fiziksel şiddet ve yaşayan her şey için tinsel şiddet.

Ozan olacak kişi bu son kertedeki gerçek baskısına direnebilmeli, ya da ondan sakınabilmelidir; çünkü bugüne bakınca yarın daha öldürücü olabilir. Ama geleceği önceden dramatikleştirmeye de gerek yok şimdiden.

Ya sözcüklerin sesi? Gerçekten, yaşadığımız gerçeğin bütün olan düşünce ve duygularımızı anlatmak için sözcüklere derin gereksinimiz var. Bu gereksinim bizi, işittiğimiz sözcükleri dinlemeye, onları duymaya ve sevmeye; ancak en kıvrak ozanın onlara verebileceği kesinliği, kusursuzluğu ve değiştirilmez titreşimi sağlamak için seslerini araştırmaya zorlar. Şiirin tuttuğu yolu düşünenler, sözcüklerin düşünceler olduğunu, hem yalnız kendimizinkiler değil, ne düşündüklerini bilmeyen kadın ve erkeklerin düşünceleri de olduğunu anlayanlar şunun bilincinde olmalıdır: Şiir her şeyden önce sözcüktür; sözcükler de şiirde her şeyden önce sestir. Bir ozanın sözcükleri, onlarsız var olmayan şeylerindir. Öyleyse, arabacı ve kanatlı atlar imgesi, onlarsız hiç var olmamış şeylerin sözcükleri ile yaratılmıştır. Şiir sözcükler aracılığıyla bir sergilemedir. Croce dilin aralıksız bir yaratma olduğunu söylerken özellikle şiirden söz etmiyordu.

Konuşmanın sonuna yaklaşırken, şiirin doğası ile ilgilendiğimi ve bu doğanın ne olduğunu söylemek istiyorum. Şiirin doğası gerçekle imgelemin eşit ölçüde birbirine dayalı olmasıdır. Bu bir tanımlama sayılmaz, çünkü tam değil. Ama şiirin doğasının ne olduğunu ortaya koyar. Sonra ozanın çok büyük olduğunu sandığım rolü ile ilgileniyorum. Bu arada, ozanın toplumsal, söz gelimi toplumbilimsel ya da siyasal sorumluluklarının neler olduğunu merak edenler bulunabilir. Şiirin ana konusu, hiç eksilmeyen kaynağı yaşamdır, ama bu toplumsal sorumluluk değildir. Böyle bir sorumluluğu yok ozanın. Ama kaçınılmaz biçimde çağdaştır. Nasıl bir çağdaşlık sorusunun yanıtı biraz önce andığım dört büyük ozanda bulunur. Bir ozanın tinsel sorumluluktan daha çok toplumsal sorumluluğu olduğunu sanmam. Gerçek yaşamdır ve yaşam toplumdur, imgelemdir, gerçektir. Başka deyişle, imgelem ve toplum birbirinden ayrılamaz. Bu, şiirsel dram için çok daha doğrudur.●

*1. Ozanın **Gerçek ve İmgelem Üzerine Denemeler**'inden, 1947.*
2.Rochester's Valentinian'ın önsözü, 1685, English Association Essays and Studies, 1939.

eğitim emekçisi ferit oğuz bayır / 1

● Mehmet BAŞARAN

İlk kez, Eğitmen Mustafa'dan duymuştum adını. O'ndan söz ederken yüzü değişiyor, bir başka adam oluyordu bizim Çakıcı Mustafa. Eğitmen Kursu yöneticisi Ferit Oğuz'la anlam kazanmışta yaşamı:

"Bir hiçtik, konuşmaları, davranışlarıyla bir insan olduğumuzu duyurdu bize. Karağaç Eğitmen Kursuna katılmadan önce dünyadan habersiz, umarsız, ortalarda dolaşan, bildiğiniz Çakıcı'ydım ben. Ama Kursta akıl gözlerim açıldı, çok şeyler öğrendim."

Kalın, tok bir sesi vardı. Güzel türkü söylerdi. Cuma namazlarında, bayram namazlarında müezzinlik ederdi. "Allah ses vermiş bu adama" derdi komşular, "ne ki köyümüzün çıplağı, kafa var ama..."

İşte o güzel sesiyle, bir söylence kahramanından söz eder gibi sürdürüyordu konuşmasını:

"Köylünün de insan olduğunu öğrendik Ferit Oğuz'dan. Uyanır, gözümüzü açarsak yaşamın değişebileceğinin, daha güzel olacağını öğrendik. Ülkede işlerin yoluna girmesi, köyün kımıldanmasına, canlanmasına bağlıydı. Kurtuluş Savaşı'nı kazananlar, neden yaşam savaşını kazanmasınlardı?.."

İlkokulu bitirdiğimde, ortada kalmıştım. Okumamı sürdürebilmeme olanak yoktu ama, Mustafa Ağanın anlattıkları umut veriyordu bana, Köy çocuklarını düşünen büyükler de vardı.

Köy Enstitülerinin açılmasıyla umudum gerçekleşti.

İkinci Dünya Savaşı yıllarıydı. Korkunç sıkıntılar başlamıştı. Günde üç yüz gram ekmek yiyebiliyorduk Enstitüde. Barınaklarımızı lüks lambaları, gemici fenerleriyle aydınlatıyorduk. Gene de Kepirtepe'yi suya, ışığa kavuşturmak, yaşanası yer duruma getirmek için gece gündüz çırpınıyorduk. Ama Almanlar sınıra dayanmıştı. Trakya boşaltılmaya başlandı. Kepirtepe Köy Enstitüsü de Hasanoğlan köyüne göç etti. kimimiz camide, kimimiz, okul bahçesinde çadırlarda barınıyorduk. Ankara'nın yanıbaşındaki Hasanoğlan köyü toprak damlı evleri, yoksulluğu, ilkel görünümüyle bizler için çarpıcıydı.

Havlar ısınınca, köyle demiryolu arasındaki düzlükte toplandık.

Ankara'dan gelmiş gözlüklü, yuvarlak yüzlü, biraz şişmanca, babacan bir adam öne çıktı:

"Anadolu'yu, bozkırı gördünüz" dedi, "Babalarınızın kurtardığı yurt böyle kalamaz. Onu bilgiyle, emekle vatanlaştırmak gerek. Bir Enstitü kurulacak burada. Haydi hep bir ağızdan haykıralım, "Topraklarımızı göverteceğiz, ocak tüttüreceğiz."

Seksen kişinin gür sesi bozkırlarda çınladı:

"Topraklarımızı göverteceğiz, ocak tüttüreceğiz!..

Okuduğumuz Yunan klasiklerindeki koronun çağdaş bir seslenişiydi bu sanki...

Eğitmen Mustafa'dan dinlediğim Ferit Oğuz'du karşımızdaki. Öne çıkıp, ilk kazmayı toprağa vurdu.

Sonra Hasboğa köyünden Mukaddes, İbriktepeli Hüseyin, kazmalarını kaldırdı.

Hasanoğlun Köy Enstitüsü'nün, Yüksek Köy Enstitüsünün temeli böyle atıldı. Ardından öbür Enstitülerin imece ekipleri geldi.

Ferit Oğuz Bayır'ı böyle tanıdım.

Daha sonra, 1946'da Meclis Başkanı Kazım Karabekir ile gizli soruşturmaya gelen komisyon önünde, Kurtuluş savaşındaki gibi coştuğunu gördüm onun:

"Ben, okumaz yazmaz yüzbaşı Ali Bey'in oğluyum. Babam Rumeli dağlarında kırk yıl özgürlük, vatan uğruna savaştı. Kurtuluş Savaşına Topçu olarak katıldım. Ülke kurtulunca da öğretmen, müfettiş, Bakanlıkta yönetici olarak, eğitim savaşının bir eri olarak çalıştım. şu bozkırı, göverteler, ocak tüttürenler mi ulusal duyguları zayıf olarak yetiştiriliyor? Bu topraklara gece güdüz ter döken, canlanma savaşını sürdürenler mi..."

Gerçekten, bir söylence kahramanı gibiydi. Eğitmen Mustafa haklıydı. Akıl gözlerimizi açan, bize insan olduğumuzu duyuran, köyün gücüne kendini adamış, inançlı bir sesti. Yurdu savunur gibi, Enstitüleri savunuyordu. Kıyıldı, sürüldü. Ama hep Hakı Tonguç'un yanıbaşındaydı, hep onunla omuz omuzaydı.

Diyordu ki Tonguç:

"Bu arkadaşımız da ömrü boyunca geceyi gündüze katarak, ilköğretimle, öğretmen yetiştirme işinin gelişmesine hizmet eden, bu uğurda her türlü özveriyi göze alan, daima müspet düşünen ve ileri fikirlere bağlı kalmış olan bir meslekdaştır. Ona bu vesileyle teşekkür etmekten haz duymaktayım."

Köy Enstitülerinde yükselen her yapıda beyninin teri, yeşertilen her ağaçta, arı kovanı gibi uğuldayan her derslikte, göverilen tarlalarda soluğunun sıcaklığı vardır Ferit Oğuz'un.

Bir kurtuluş Savaşı gazisi, o anlayışla sürdürülen eğitim savaşının kırk yıllık emekçisi. Dalları göğümüzü kaplayan; aydınlığı, umudumuzu, direncimizi canlı tutan, bir koca çınar... Yaşamı, kuşaklara örnek olacak bir sevgi, sevecenlik, özveri, adanmışlık örneği...

Kolay mı Ferit Oğuz'un yaşamını anlatmak, "Ben sadece görevimi yapmaya, halkımın geleceğine bir tuğla koymaya çalıştım" diyen alaçakgönüllülüğün ağzından söz almak...

Gene de biraz onu zorlayarak, biraz kendim birşeyler demeye çalışarak, bu işe giriştim.

Eksiklerimin, kusurlarımın bağışlanmasını dileyerek...

BAYIR KÖYÜNE İLK GİDİŞ

Çocukluğumda Edirne'nin bir kenar Mahallesinde oturuyorduk. Arada bir köyüne gidiyor, bir süre sonra halı heybesinin gözleri dolu dolu dönüyordu babam; neler yoktu ki heybesinde: iğdeler, üzümler, bademler, cevizler, cevizli sucuk.. Küçük torbalar, güzel kokularla dolduruyordu evimizi.. "Kim bilir ne güzel, bağlık bahçelik bir yerdir babamın köyü" diye düşünüyordum. . ah, bir gün beni de Bayır köye götürse!..

Merakımı görünce, ağır ağır anlatmaya başlıyordu babam:

"Karakeçili Aşireti'nin konağıymış eskiden bizim oralar. Kışı orada geçirirmiş aşiret.. Suyu, yakacağı bol, güzel bir kışlakmış. Derken, göçerleri "iskana" zorlamalar başlamış. Bilecik Mutasarrıfı Osman Paşa da "Ya buraya yerleşir, ya da kışlakta kalırsınız" diye bir buyruk çıkarınca, Bayır köye barınaklarını kurmaya başlamışlar."

Osmanlıların ilk günleri, Beyliğin yerleştiği yöreler aklımdan geçiyordu anlatılanları dinlerken. Demek bizimkiler Karabeli Aşiretindenmiş, demek ben de biraz... Nedense bir özlem kabarıyordu içimde ah, bir görebilseydim oraları...

Galiba on beş yaşımda filandım, babam:

"Hadi toplarlan, Bayır Köy'e gidiyoruz" deyince, bi hoş oldum. Siyah beyaz, soluk filimler gibi bir yolculuktur başladı. Her gördüğüm şaşırtıyordu beni. Trakya'dan çok başkaydı Anadolu. Bir yerden bir yere gitmek öyle zordu ki. Bir sabah Osmaneli'nden yaya yola düştük. Koca koca ağaçlar arasından, ormandan geçerek bir açıklığa vardık. Epey yorulmuştuk. Ta uçta, uzakta bir ahlat ağacı görünüyordu. Ben onun ahlat olduğunu bilmiyordum, babam öyle söylemişti.

Göz yorucu bir bozluk.. Nerediydi o iğdeler, cevizler, bağlar? Neredeydi babamın heybesini boşaltırken benim düşlediğim bağlık bahçelik köy?..

Babam "geldik" deyince, irkildim: Araba yoluna benzeyen bir sokağın iki yanına sıralanmış evler,yoksulluk kokan bir yer.. Arkada Karasu ırmağı..

Tek ağacın yanına vardığımızda, bana biraz garip görünen köylüler değişik bir saygıyla: "Hoş geldin Mehemet Aga, Hoş geldin Mehmet Aga", diyerek, babamın elini sıkmağa başladılar.. "Maaşallah, bu da oğlun mu?"

Şaşkınlığım daha da büyüdü. Babamın adı Ali'ydi, ama onlar Mehmet Aga diyorlardı. Babamsa, hiç bozuntuya vermeden konuşuyordu onlarla.

İki kapılı bir evin önünde durduk. İçerden çıkan orta boylu, sakallı, çökkün görünüşlü bir adam: "Vay Memet, hoş gelmişsin kar-

daşım" deyip babamı kucakladı.

"Öp amcanın elini oğlum" dedi babam. Yüzünde acı bir gülümseme: "Amcanın adı Ali'dir.Köylüler bana Mehmet Aga diye seslenirken yüzünü gördüm. Şaşırma, onlar doğruyu söylüyor, benim asıl adım Mehmettir.."

Yerimize yerleşip bir süre dinlendikten sonra, nasıl Ali olduğunu anlattı bana.

ALİ'NİN YERİNE MEHMET

Bıyıklarımın yeni terlediği yıllardı. Gördüğün gibi köyün toprakları pek verimli değil. Çiftçilik, hayvancılıkla zor geçinebiliyorduk. Hepimiz çalışıyorduk ama, gene de yılı yıla ekleyemiyorduk. İşler daha çok Ali Agamın omuzlarındaydı. Hayvanlara, çifte o koşuyor, yemeliği, otu samanı o denkleştiriyordu. Evin direği sayılırdı. Babam başlandığından ona bırakmıştı her şeyi. Bir gün Ali Aga'mın askere çağırıldığını öğrendik. Kâğıt gelmişti kasabadan. Kara kara düşünmeğe başladı babam, Ali giderse işlerle nasıl başedecekti? Yemekten içmekten kesilmiş, uykuları kaçmıştı. Bükelenip duruyordu.

Sonunda beni karşısına oturttu:

"Bak Memet, dedi halimizi görüyorsun. Agan askere giderse yıkılırız. Acaba diyorum, "Ali benim" deyip, onun yerine sen gitsen.. Düşündüm taşındım, başka çıkar yol bulamadım. Senin askerliğin geldiğinde de agan gider. Dönüşte başgöz ederiz seni. Ocağımızı söndürmemiş oluruz oğul.."

Babaya karşı gelinir mi? Hükümetin gözünde gayrı Ali'ydim ben. Ali olarak yıllarca askerlik ettim. Döndüğümde anam babam ölmüş, Agam çoluğa çocuğa karışmıştı. "Memet askere çağırılıyor" haberi geldiğinde eli ayağı tutuştu:

"Amman kardaş" dedi, biliyorum sıra bende ama, geride yoluna bakan çoluğun çocuğun yok.. Şunları ortada koyup nasıl gideyim? Hazır alıştın, hadi bu kez de kendi yerine git.."

Zor bir durumdu. Baktım olmayacak hemen kasabaya döndüm gereken yerlere baş vurarak teskere bıraktım. Ali olarak askerliğimi sürdürdüm.. Çavuş, başçavuş, mülazımevvel derken, alaylı Kolağalığına değin yükseldik işte.. Ama komşular yüzbaşı Ali'yi hep "Mehmet" olarak bilir"

SİMAV'DAN EDİRNE'YE

Simav'da doğmuşum. Tarih : 1899. Anam, ben çok küçükken ölmüş. Bir de ablam varmış, Gediz'de tahrirat katibiyle evlenmiş. Çok uzun yıllardan sonra görüşebildik. Emin Ağabeyim, Birinci Dünya Savaşı'nda Süveyş çölünde ölmüş. Alaylı teğmenmiş. Anımsıyorum: Hicaz pullu, askeri posta damgalı bir kart göndermişti bana. İsa'nın çarmıha gerilişi canlandırılıyordu kartta. "Ferit Efendiye" yazılıydı üzerinde. Ben o yıl askeri rüştiyeyi bitirmiştim. Yıl 1915. Bir daha haber alamadık ağabeyimden.

Kimlik cüzdanımda: "Simav - Tepecik Mahallesi, yabancı" yazılıdır.

Altı yaşımdaydım galiba. Babam Edirne'ye atanmıştı. Simav'dan ayrılıyorduk. Belleğimde kopuk kopuk, bulanık anılar.. Katır sırtında, ormanlar içinden Kütahya.. İlk kez görüyordum treni. Kadınlar ayrı, erkekler ayrı bölmelerde.. Ağabeyimle ben üvey anamızın yanındaydık. Korkulu, heyecanlı, ilginç bir yolculuk...

Edirne'nin Sarıkışla çevresine nasıl geldiğimiz çıkaramıyorum. Önce Tunca'ya bitişik Küçük Selimiye, Darüşşifa yakınlarında bir evde oturduk. Biraz ilerde Bulgar, Ermeni mahalleleri.. Mahalle aralarında harmanlar.. Ara sıra arkadaşlarla gidip, düvene binişlerimizi unutamıyorum.

Derken mahalle mektebi.. Ioş bir yerde hep bir ağızdan Kur'an bellemeye çalışırdık. Yoksul ailelerin çocuklarıydık. Hocalarla birlikte bir Paşa çocuğunu alayla, dualarla okula getirmiştik bir gün birer çentez dağıtılmıştı hepimize.. Ne büyük sevinçti o, birer çentez!.. Çoğu zaman başımızda hafız kalfalar bulunuyordu. Arada yağmur duasına götürüldüğümüz de oluyordu... Hatim günleri unutulmaz günlerdi.. Evlerden baklavalı börekli sofralar getirilirdi okula..

Sonra koltuğumda küçük rahlem, postekim Üç Şerefeli Cami'ye, Eski Cami'ye giderek, kendikendime hatim indirmeye çalışmalar...

Asker baba, üveyana, geride oyunların, oyuncakların, sevinçlerin unutulmaz tatlarını bırakmayan bir çocukluk işte...

ASKERİ RÜŞTİYEDE

Büyüyünce ne olmak istiyorsun? Hangi okula gitmek istersin? gibi şeyler sorulmamıştı; asker babanın oğlunun yeri, askeri rüştiye olmalıydı.

Kırmızı, ak kurdeleli, birden sokakları derin uykusundan uyandırmış o 1908 Temmuz gününü, bir bayram gibi anımsıyorum. Ramazan, kurban bayramlarına benzemeyen, herkesi coşturan bir bayram... Anlamlarını tam olarak bilemediğim: "Hürriyet, müsavat, uhuvvet, adalet" sözcükleri, şarkıları çınlıyordu her yanda.. Türk'ü, Bulgar'ı, Ermeni'si Rum'u sarmaş dolaştı. Ülkede büyük bir değişme olmuştu. Bizler de, biz çocuklar da katılmıştık bayrama; coşmuş, birlikte oyunlar oynamış, şarkılar söylemiştik.. Denilenlere bakılırsa, yaşamımız değişecekti, güzel günler başlıyordu..

N'oluyor, ne gidiyor demeğe kalmadı, sevinçleri söndüren 31 Mart geliverdi. "İmaret Cami'sinde askerler silah çatmış" dediler. Ne demekti bu? Gidip Fodla ve İmaret camisinin avlularını dolaştım. Gerçekten de silahlar ortada duruyordu, nöbetçi filan yoktu başlarında. Meğer ordu ayaklanmış, alaylılar, mektepli subayları istemiyormuş. Ortalıkta deprem öncesi gibi bir suskunluk.. Daha sonra Sarıkışla çevresinde, Pınarlı, Kavaklı sette üzerlerine ak gömlek giydirilmiş, asılmış insanlar görük.. Olup biteni pek kavrayamıyordu halk. Korkulu günlerdi.

Neden sonra, cami avlularındaki silahlar kaldırıldı.. Kaynaşmalar durdu. Kışlalarda neler olup bitmişti acaba?

Meşrutiyet, 31 Mart Olayı.. Tam, ortalık yatıştı soluk alıyoruz alacağız demeğe kalmadan, Balkan Harbi patladı. Haberler korkunçtu. Büyüklerimizin ağzını bıçak açmaz olmuştu. Rumelilinin benzini solduran günler başlamıştı, "bozgun" dan söz ediliyordu. Çok geçmeden Bulgarlar Edirne'yi kuşattılar. aylarca sürecek bir ateş sarmalındaydık gayrı. Savaş, tüm korkunçluğuyla üstümüze abanmıştı. Yollar kesildiği için dışardan bir şey gelmiyor, sıkıntılar gittikçe ağırlaşıyordu. Agam gönüllü asker olmuştu.

O sıralarda, Hükümet konağına yakın Papaz Mahallesinde oturuyorduk. Komşularımız gene Ermeniler, Bulgarlardı. Onların da çoğu savaştan tedirgindi. "Ah bu baştakiler!" diye dövünenler vardı aralarında. Açlık başlamıştı. Yoğunlaşan saldırılarla Edirne teslim olmaya zorlanıyordu. Hepimiz, her gün ölümle karşı karşıyaydık.

Acı son gecikmedi. Şükrü Paşa teslim olmuştu. Askerlerimiz saray içinde tutsaktı. Düşman göz açtırmıyordu onlara. Aç, çıplak, yiyeceksiz, söğüt dallarını, ağaç kabuklarını kemirerek yaşamaya çalıştıklarını, acılar içinde kıvrandıklarını görüyorduk. Korkunç günlerdi.

Rumeli, acı yazgısını yaşıyordu. Göç başlamıştı.. Evini ocağını bırakıp yanına iki parça birşeyini alanlar, yollara dökülmüştü.. Ağlaşıp sızlaşanlar, yakınlarını yitirenler, ölenler, çığlıklar.. O bozgun kalabalığını anımsadıkça, bugün bile tüylerim diken diken olur..

Dedeağaç yoluyla İstanbul'a göçenler arasındaydık biz de. Paşaoğlu Ailesi, Şamlı Eczacılar, bir de biz, Fatih'te ortak bir ev tuttuk. Burada göçmenliğin ezikliğini yaşayarak, Fatih Askeri Rüştiyesine devam ettim. Babam emekli olmuştu. Çok çalışmak zorundaydım. okulu bitirince askeri idadiye (lise) girmek istedim. Gözlerim miyop olduğu için almadılar. Bir ara ağbim bizi alayının konakladığı Balıkesir'e götürdü, orada İstanbul'dakine göre biraz daha rahata kavuşmuştuk ama, çok sürmedi bu. Birinci Dünya Savaşı çıkmış, Ağabeyimin birliği de cepheye gitmişti. Daha sonra yukarda sözünü ettiğim İsa tasvirli kartı alacaktım ondan..

Savaş, dünyayı sarmıştı. Okumayı sürdürmek istiyordum ama, nasıl, nereye gidebilirdim? Analığımla Edirne'ye gittiğimizde önünden geçtiğim yepyeni bir yapının kapısında bir duyuru gördüm. Rüştiye çıkışlıların okula alınacağı bildiriliyordu. Bir işim, mesleğim yoktu, ortalarda kalmıştım. Hemen dilekçemi yazıp o yeni okula götürdüm. Başvurduğum kişi, müdür yardımcısı Rıdvan Nafiz'miş. Dilekçemi alıp, niçin öğretmen olmak istediğimi sordu. Şaşırdım. Başka bir çarem yoktu ki.. "Kuleliye giremediğim için" dedim.

Rastlantı, yolumu çizmişti. Böylece öğretmen okuluna yazıldım.

Okulumuz Ayşe kadın Caddesi'ndeydi, Sörler okuluna (Avusturya katolikleri yönetiminde) da komşuydu. İtalyan mimarisi yolunda yapılmış görkemli bir yapıydı. Mutfağı, banyosu, çamaşırlığı, ayakyolları kullanışlı ve tertemizdi. Bodrum karolarının döşenmesi yeni bitmişti.●

- sürecek -

örgütsel olarak yasaklanmış bir aşk üzerine

● Şükrü BİLGİÇ

Hani kuşlar dönerdi ufkun yakın bir yerinde, kızıl bulutları lekeleyerek. Ellerimizle güneşi perdeler onları izlerdik uzun uzun. Onlarla kısa sürede arkadaş olmuştuk. Uçsuz bucaksız tarlalarda yakıcı sıcağı soluklanırken sanki kararttı olarak tanıdığımız kuşlar bize bir serinlik gönderirdi. Tanımsız bir duyguya kapılırdık, kuşları sevmekten. Bakışırdık. Bir şey söylemezdik gülümsemelerimiz sevgimizi sızdırırdı yalazlı toprağa. Sevgimiz toprağa kök salıyor sanardık. Örgütsel düşüncelerimize ters düşdüğünü bile bile, biraz da mahcup, romantizmi iliklerimize dek yaşardık. Söyleyemezdik birbirimizi sevdiğimizi. Bakışırdık. Gözlerimiz sevişirdi. Sarı kocaman başaklı buğday destelerini kucaklarken sanki yaşamı kucaklardık. Sıcak sıvanmış tarlalarda bocalayarak, bunalarak, usanarak çalışırdık. Akrabalarım gülümserdi deneyimsizliğimize.

Parmağıma diken batardı. Dikeni çıkarmak için elimi tutunca, kokunu yakından alırdım. Terini solurdum. Dikeni unuturdum. İçime yüreğime, tanımını yapamayacağım bir şeyler akardı. Bilemezdim ne olduğunu. Sevgiye yorumlardım; yaşama bağlılığımı, dağ, taş coşkulu oluşumu. Parmağımdaki diken çıkmasın isterdim. Sürekli elimi tutasın isterdim. sen de ağırdan alırdın. Sanki hep elimi tutmak istermişsin gibime gelirdi. Ellerimiz terlerdi. Ben senin ela gözlerine bakardım. O ela gözlerini severdim. Hani o akşama doğru boynunda oluşan kara kahverengi toz yollarını severdim. Hani sıcaktan, güneşten, yorgunluktan dudağın çatlardı, pul pul olurdu. Hani dudağın uçuklanırdı, kabuk bağlardı. İşte o yüzünü severdim. İşte o süzülen, zayıflayan, bir fidana benzeyen bedenini severdim. Bronzlaşan yüzünle güneş görmeyen tenin kesin bir çizgiyle birbirinden ayrılırdı. O görünümünü severdim. Gözlerinin çevresinde ak yollar oluşurdu. Çirkinleşirdin. İşte o çirkinliğini severdim.

Traktörle gelen içme suyuna ilkin biz koşardik. Ilıklaşan suyu içmeye doyamazdık. Ekmeğe yeşil biber katık eder, ekşimeye yüz tutmuş ayran içerdik. Tarlanın ortasındaki alıç ağacının gölgesi, yemekten sonra bizi bırakmak istemezdi. Akrabalar biraz da dalga geçerek, kürtçe senden söz ederlerdi. Senin iyi bir kıza benzediğini, seninle evlenip evlenmeyeceğimi sorarlardı. Gülümserdim. Gülümsememi evet anlamında yorumlarlardı. Sevinirlerdi. Kimi zaman bizimki çocuksu bir aşk mı diye sorardım kendi kendime.

Kente dönüşümüzde arkadaşlarımıza anlatmaktan korktuk. Bir sır gibi sakladık gözlerimizin sevişmesini, biber ekmek yiyişimizi, köylülerle çok iyi anlaştığımızı. Tüm bunlara popülizm diyeceklerini bilirdik. Sevgiyi gizlemek! Sevgi gizlenir mi? Tarlalar uzayıp giderdi, yamaçları meşelik dağlara, tepelere değin. Yel akşama doğru, serin, yabani, sakızımsı meşe kokusu getirirdi. Üzüm bağlarına uzanırdık, olgunlaşan üzüm bulmak umuduyla. Hava serinlerdi. Ciğerlerimizi bu serin havayla doldururduk. Binlerce yıl özlemini çekiyormuşum gibi ba-kardım sana. Ah o nasıl sevgiydi?

Parmağımdaki diken bir türlü çıkmazdı! En yaşlı teyzem kofisinin kıyısından kör bir iğne çıkarır, yarı miyop gözlerle dikeni bir çırpıda alırdı. O gülümserdi, dişsiz ağzıyla. Biz kahkahalar atardık. O nasıl bir yaşama

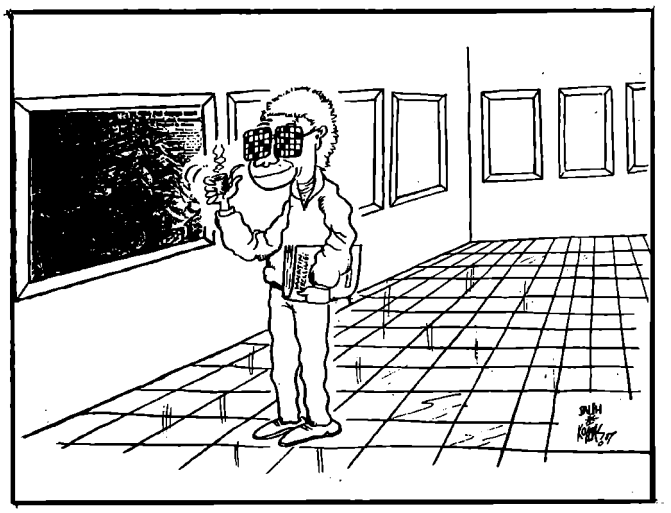

isteğiydi! Sonra sevgi yüklü iç geçirirdik. Durup, o birlikte bayıldığımız görüntüye; kuşların ufukta devinmelerine bakardık. Düşündüğün, gelecekle ilgili düşler kurduğun belli olurdu. Sanki bir hüzün yüzünü yalar geçerdi. Hani o yüzünü yalayıp geçen belli belirsiz hüznü severdim. Bir bilsen nasıl severdim!

Birbirimize söz verdiğimiz gibi siyasetten hiç konuşmazdık. Köylüler bir yandın siyasetten söz etmemizi isterlerdi, bir yandan da etmeyişimize sevinirlerdi.

Damda, toz toprak içinde dizili yataklarda, akrabalar arasında yatardık. Geceleri hafifçe esen yel sivrisinekler

için yakılan tezek kokusunu getirirdi. Aya ve yıldızlara bakardık. Pek konuşmazdık, ama ikimiz de ne düşündüğümüzü sezerdik. Sanki ortak özlediğimiz bir şey vardı. sanki yıldızlara, evrenin bilinmeyen ucuna yolculuk düşlerdik birlikte.

Yataklarımız el ele tutuşacak şekilde serilmiş olurdu. Ellerimiz gecenin ilerlemiş bir saatinde buluşurdu. O toz toprak içindeki buluşmayı nasıl da severdim. O anda sevgimiz,sınırsız, evrensel olurdu. Tüm evreni birlikte kucaklardık; ellerimiz buluşurdu. Buluşunca, sanki bin yıllık özlem biterdi de bin yıl sürecek yeni bir özlem başlardı. Yüreğim, Parlak yıldızlı gökyüzüne sığmayacak şekilde kabarırdı. Serin yel sevgimizi okşar dururdu. Ay çıkardı. Açık gökyüzünün altında, meşe koruluğu koyu bir leke olarak kalırdı. Yıldızları saymaya kalkardım. Başaramazdım, kaçırırdım, vazgeçerdim. Gece kuşları, susuz alanlarda yaşamaya alışmış kurbağalar öter dururdu. Düşlerle birlikte dinlerdim. sana bakardım. Ağzın açık uyurdun. Çirkin olurdun. Bir yaşlı akraba, belki de raslantı olarak öksürürdü. Utanıp, yorganıma sarılırdım. Gökyüzünü, oradan da üniversiteyi, arkadaşları, öğrenci eylemlerini, cenaze törenlerini, örgütümüzü, siyasi tartışmaları, çelişkileri, toplantıları, yürüyüşleri düşünür dururdum. Ne zaman, nasıl uyuduğumu bilemezdim.

Sabah serinliğinde uyanmamız, mahmurluğu üzerimizden atmadan yeniden tilki uykusuna dalmamız ne hoş olurdu.

Senin yanında, sana olan özlemim hiç bitmeyecekmiş gibi gelirdi. Kente döndüğümüzde arkadaşlara, "Çalışıp durduk" dedik, sevgimizi gizledik. Kente, kentin ağır, gürültülü kokusuna alıştık. Kısa zamanda kısır tartışmaların içine yeniden girdik.

Sonra, adı siyasi görüş ayrılığı olan nedenlerden dolayı örgütümüz ikiye bölündü. Sen bir yana ben bir yana. Neden ayrıldık, hangi teori kitabının hangi tümcesinin yorumlanmasında ayrılmıştık, anımsayamıyorum. Anımsadığım tek şey devrimi biz değil siz, yok, siz değil biz yapacaktık.

Nerden bilirdim o güz seni vuracaklarını. O yumuşak, kararlı, sevecen, sevgi ve yaşam dolu kişiliğine kıyacaklarını. Örgüt kararından dolayı cenaze törenine bile katılamadım. Gazeteden fotoğraflı ölüm ilanını kesip, saklamakla yetindim.

Biliyor musun? Seni hala özlüyorum. İçimde bir eziklik, bir eksiklik, bir utanç var. Şimdi bir bankada şefim. Daha da yükseleceğim. Evlendim. Bir kızım var. Senin adını verdim. Karım bilmiyor. Sonra Gorbi ile Buch da durmadan öpüşüyorlar. Berlin Duvarı yıkıldı; parçaları kapış kapış satıldı. Avrupalılardan almayan kalmadı. Duyduğuma göre Almanlar yeni bir duvar yapıp boyayacaklar; gelen turistler parçalayıp dursunlar, Almanlar da para kazansınlar diye.

Ama sen yoksun artık. Sabahları erken uyandığımda,köyün karşı yamacında bir ulu, koyu ve derin, dipsiz ormanı andıran ceviz ağaçlarının kutsal ve gizemli hışırtısını seninle dinlemek, o ormanın derinliklerinde seninle düşsel gezintiler yapmak, ak mantarlar toplamak, kelebekler gibi uçuşmak, ülkemin kır çiçeklerine konmak olanağı yok artık.●

mozaik döken ustaların türküsü

Timuçin ÖZYÜREKLİ

çimentoyu kumu paçala tam koymalı
yoksa daha da yırtılır parmakların
fırçayı mazota durmadan batırmalı
mozaik taşlarını güzel karmalı...

sıkıştır - çevir, karıştır - ırgala
haydi hooop dizilmek için raflara

yatakta kalır güzelim uykular
sigorta yok parça başı ücret
ömür törpüsüdür geçen yıllar
gün gelir belki biter acılar...

sıkıştır - çevir, karıştır - ırgala
haydi hooop dizilmek için raflara

gizemli taşlara sürdüm yüzümü

Ahmet UYSAL

Güzdü. Madralar'ın eteğindeydim.
Ardımdaydı gene o kederli yüz.

Beni çağırıyordu uzaklardan,
Sevginin ve barışın tanrıçası.

Kutsal bir sunakta gibiydim, sanki
Kutsuyordu beni ustam Homeros.

Ne çıkar dedim, kalmasa da şimdi
Örenlerimi kuşatan serinlik.

İnsanı insan yapan yapıtlarda,
Gizemli taşlara sürdüm yüzümü.

Ve sonsuzluğa sürüp gitsin diye
Koştum, sarıldım bütün değerlere.

ilker'le...

● Tansu BELE

Çam ormanının kıyıcığında bir çay bahçesi: Adı "Dedenin Yeri". Gerçekten de bahçeyi çeviren tahta çiti içerden çepeçevre dolanan çiçek öbeklerini, yusyuvarlak, tostoparlak, ak saçlı, aydede yüzlü, tatlı maviş bakışlı bir ihtiyarcık sabah akşam demeden durmaksızın suluyor. Çay bahçesine adını veren dede, o...

Dedenin torunu İlker'le orda tanıştım. Çam ormanının içinden, toprağın çok renkli bir başak ya da sıcacık,sevecen bakışlı bir çift göz gibi göverdiği, köpürdüğü o noktacığında... İlker'in, dedesininkilere tıpatıp benzeyen o insan sıcağıyla dopdolu gözleri gibi.

İlker onbir yaşında ve boyunu çoktan aşmış bir delikanlı: Onunla hemencecik dost oluverdik. Bin yıllık bir arkadaşlık kuruluverdi aramızda, birbirimizi gördüğümüz, gözgöze geldiğimiz ilk gün. O an, ne yaş, ne cinsiyet, ne yetişme, ne eğitim ne yaşantılarımız... Bizi ayıran hiçbir "başka"lık yoktu aramızda: İkimiz de aynıydık ve eşittik, çünkü arkadaştık. En güzeli, birlikte her türlü yaramazlığı yapabileceğimizi, bütün olabilmesi gerçekdışı haşarılıkları, kuraldışı serüvenleri yaşayabileceğimizi hissetmemizdi. Dünyalara bedel bir andı o: Ara sıra gizlice aya tırmandığımı, yeryüzüne ve arkamızda kararıp koyulaşan çam ormanına nice uzak yıldızlardan eğilip baktığımı, gözlerime bakar bakmaz anladı İlker. Bugüne dek benim bu gizimi çabucak çözen sanırım ki ilk ve tek kişiydi ve bunu paylaşmak, onu sonsuzca, ölçüsüzce mutlu kıldı. Beni de.

Çay bahçesi hiç durmadan öbek öbek çiçekle dolup taşmaktaydı: Çiçekler durduk yerde patlıyordu sanki. ard arda, peşpeşe yenileri ürüyordu: Öyle bir an geldi ki, masaların sandalyelerin araları bile çiçekten geçilmez oldu. Toprağın bedeni, dedenin sevecen, üretken ellerinin çarkına kaptırmış kendini, yaratıyor, yaratıyordu durmadan: Bir sürü cıvıl cıvıl, oynak, hoppa, civelek kıpırtılı çiçek, sandalyelerinde dimdik ve kıpırtısız oturanların ellerine, avuçlarına delidolu, sokulgan başlarını uzatıyorlar, koltukaltlarına sokuluyorlar, ciddi; ağırbaşlı enselerine sevimli soluklarını üfürüyorlar, afacan çocuk şımarıklığıyla ve çaktırmadan kucaklarına atlayıveriyorlardı. Hop oturup hop kalkan top top sarı yıldız çiçekleri, kankırmızı, tutkusu burnundan soluyan horozibikleri, bembeyaz, gizemli, baygın, baştançıkaran kokularıyla fulyalar, bahçe çitinin direklerine tırmanmış göz süzen hanımelleri, insanların boyunlarına, omuzlarına çapkınca ve teklifsizce uzanıyor, sarkıyor, dolanıyorlar... Sarıyorlardı onları. İncecik, kırılgan, yumuşacık bir sevecenlikle öylesine esrimiş ve kendilerinden geçmiş: Bir Bakkhus şöleninin çılgın dansçıları Bakkha'lar gibiydiler.

O akşamüstü, çay bahçesinin sırtını yasladığı kuytuluğa kurulu yemyeşil asmalı çardağın altında otururken, İlker bana bir düşünü anlattı. Günbatımıydı: Güneş, Gelibolu yarımadası'nın üstünde sallanıp duruyor,silme dolu bir bakraç gibi sağa sola gidip geliyor, denizi bir türlü aşamıyordu. Kızardıkça kızarıyordu. Son kızıl ışıklarının uçuk, kaçak pembeleri, Çanakkale'nin dipsiz, derin, koyu lâcivert sularında pırıl pırıl su perileri gibi büyük bir coşkuyla yüzmeye koyuldular. İlker'in getirip önüme koyduğu çay bardağının içinden bakıyordum onlara: Renkleri ağzıma, yanaklarıma bulaşmış, gözlerime doluşmuş, yıldız çiçekleri, hanımelleri, fulyalar, fesleğenlerle sarmaşdolaş birbirine karışarak... Çayın içine düşmüş, hava fişeği gibi patlayan, ufacık ve çok nenkli bir çiçek yaprağıydım ben de: İçtiğim çay değil, güneşin çılgın turuncu yangınlara boğduğu denizin ta kendisiydi.

(Desen: Adil SALİH)

Sularda oynaşan saydam ve pembe uçuğu su perileri saçlarına takmışlar beni, almışlar götürüyorlardı. Sürüklüyorlardı denizin bilinmeyen kimbilir ta nerelerine... Böyle almış başımı gidiyordum, birden yolumu kocaman bir karaltı kesti: ya bir balinaydı bu, ya da bir dağ olmalıydı! Benim hiç tanımadığım, adını bile duymadığım, inip çıkmadığım dev bir dağ... Hızla silkindim: Yok yok, hiçbiri değil, olamazdı. Çünkü bir gemiydi bu. Git - git bitmeyen, kapkara, is içinde bir gemi: Geldi geldi, güzelim denizi hiç acımadan ikiye biçti, böldü geçti. Ardına kocaman, dipsiz, derin bir yarık bıraktı. Yaklaşan gecenin karanlığını... Su perileri çabucak ve ürküntü içinde, Gelibolu Yarımadası'na attılar kendilerini. Koşarak Çanakkale Anıtı'nın üstüne tırmandılar. Hızla aştılar, gözden silindiler. Kaçtılar gittiler. Giden ve çiçeklerin bütün renklerini de neşemizin ışıkları gibi peşisıra çekip götüren geminin ardından bakakaldım. İşte tam da o an, o bütün umutlarımın yokolduğunu sandığım dakikada anlatmaya koyuldu bana İlker, düşünü... Evin içi çok sıcak olduğundan (ev dediği, çay bahçesinin yanındaki barakamsı, tek katlı köy yapısıydı) kapının önünde yatıyormuş, birkaç gecedir; İlker'in her gece sabaha karşı gördüğü düş şöyle:

"Denizin; karanlıkların zindan - koynundan sıyrılıp kaya kaya kaçarak, bahçenin gökyüzüne korkusuzca kafa tutan, neşeyle göz kırpan yeşilliğine sığınmaya başladığı birkaç dakika var: Sonsuzluğun dakikaları... Bu süre içinde deniz, onu tutsak eden efendisinin, karanlığın TİRAN'ının elinden kurtulmayı, artık başarmış bir köle: Eldeğmemiş, körpe, gencecik, yumuşacık bedenine süt aklığındaki gelinliğini yavaş yavaş giyiniyor, özgürlüğün ışığının gelinliğini. Göğün başdöndürücü, uçsuz bucaksız sultası altında, ona karşı küçücük bir kelebek kanadı gibi tir tir titreyerek ışıldayıp uyanan yeryüzü egemeniyle, doğayla evlenmek üzere... İlker'in, çeşit çeşit çiçekler, otlar, sarmaşıklar, ağaçlar, kuşlar, böceklerle süslenmiş renk cümbüşü cenneti, o nice kocaman kocaman uzak dünyalara bedel ufacık, noktacık yeşil cenneti, birazdan güzel gelinini kucaklayıp sarmaşdolaş olacak. Bahçeye, toprağın ta yüreğinden fışkırttığı bu yaşam sevincine deniz, ışığın, günışığının başına buyrukluğunu getirecek.

Bekliyor İlker: Gözleri kapalı, yüreği henüz uykuda. Bahçenin kapısına dikilmiş, cennetin gözcülüğünü yapan çam ağacının gölgesinde, derin derin uyuyor. Birden çam ağacını saran gölgeler dalgalanıverdi. Ağacın hayalini boşluğa çizgileyen grimsi sis dalgaları, duman duman sağa sola dağılıyor. Ağacın gövdesinde, şimdi kocaman bir yarık belirdi: Gecenin dipsiz mağarası gibi. Gece kaçmış, oraya saklanmış. Göğün ağaran yanaklarından sessiz bir damla gözyaşı gibi kayıp düşen ay, çam ağacının göğsünde çırpınıyor. Ay, tam ortasına gömüldü yarığın. Çözük, dağınık saçlarını mağaranın karanlığına sermiş, ağlayan bir kadın yüzü sanki, ayın bu solgun görüntüsü: Eşini yitirmiş ağlayan bir dul kadının yüzü... O TİRAN'ın, gecenin gidişine umarsızca yas tutacak bir köşe arayan.

Uykusunda dehşetle irkildi, sıçradı İlker: Çamağacının yarılan gövdesinin içine düşmüş çırpınan ayın yüzü, tıpkı annesininki! Yüreği güm güm attı. Tam yerinden doğrulup ağaca doğru koşmak isterken gerisingeri devriliyor yerdeki şiltenin üstüne. Çünkü çam ağacının gövdesindeki yarık birden şahlandı! Büyüdü büyüdü... Dev gibi oldu: İlker'in üstüne geliyor. BİR KURT ADAM BU, BİR KURT ADAM BU!... Sipsivri, parlak, uzun, kesici dişleri, kor gibi, çılgın gibi yanan gözleriyle... Kıllı gövdesi, iri pençeleriyle... BİR KURT, KURT, KURT ADAM.. Nerde görmüştü onu daha önce? Tanrım, biryerdeydi - nerdeydi - biryerlerdeydi... Böyle kılıç gibi dimdik kuyruğu, ok gibi sivri tüyleriyle... Nerde? Televizyonda mı? Evet evet: Televizyonda olmalı! Başka nerde olacak? Oysa şimdi televizyonda değil! İşte kurtulmuş o dört köşeli hücrenin içinden, o hayal dünyasının elinden. Gerçek olmuş, dört nala geliyor üstüne... Bağırıyor İlker vargücüyle: Kurt adamla boğuşmaktan başka yolu yok. Boğuşacak: Alt alta, üst üste, öldürene, ölene dek... Bir fırlayıp şu dedesinin odun baltasını kapabilse!

Fırlıyor İlker: Bahçe çitinin en uzak köşesine dayalı baltaya doğru koşarken, ayağı bir kütüğe takıldı. Aksilik bu ya, sırüstü yere düşüverdi. Arkasına bakmasıyla da şaşırdı kaldı: Ortada ne kurt adam var, ne yarılan çamağacı, ne de ağlayan ay... Bahçe sonsuz bir dinginlik ve huzur içinde: Çiçekler, renk renk giysilerinden başlarını uzatmışlar, incecik boyunlarıyla sabah yeline karşı salınıpduruyorlar. Düştüğü yerden kalkarken, gözleri, üstünde kocaman, kapkara, dev gibi, canavar gibi bir gemiyle uzaklaşıp giden denizin aklığına, kayganlığına kayıyor. Deniz almış başını gidiyor, bırakmış behçeyi... Canavar gemiyle birlikte kaçıyor! Sırtına bir kara böcek gibi yapışıp, tenine tırnaklarını saplamış geminin rotasında doludizgin, kimbilir hangi bilinmez diyarın rüzgârlarına doğru... Bilinmezin rüzgârı, özgürlüğün ışığını baştan çıkarmış: Kandırmış, almış götürüyor doğanın gelinini... Bahçenin yalnızlığına, yüreği buruk buruk, kırık kırık İlker'in.

Tavuklara yem vermek için yeşilliklerin arasına dalan annesinin dipdiri, sağlıklı görünüşü, yüreğine su serpen yepyeni, tatlı mı tatlı bir düş gibi. Annesi ondan önce uyanmış. İler'se henüz uyandığının bilincinde değil: Babasının yüzü kayıp geçiyor gözkapaklarının ardından. Babası kurt adamla özdeşleşiyor ansızın. Kurt adamın babası olduğuna inanıyor İlker..."

"Sen her gece bir karabasan görüyorsun. nedenini bilmiyorum ama, sanırım açık havada yattığın için sabaha karşı üşüyor olmalısın." dediml. İlker yanıtladı: "Evet. Bir karabasan bu, düş değil de... ama anlayamadığım, o kurt adamın bu güzel bahçede ne işi olduğu... Bu güzelim cennetin içinde" dedi.

Ben de bilmiyordum. Anlayamıyordum. Düşündüm bir süre. Düşüncelerimden, İlker'in düşünü dinlemeden önce, bu bahçenin bana kurdurduğu hayallerin izdüşümleri geçti. Tıpkı İlker'in düşündeki gemiye benzeyen bir gemiyi, ben de görmemiş miydim? İlker'in su gibi mavi ışıltılı gözlerine baktım: "Ama bu bahçe de öylesine gerçekdışı ki! İnsan en olmayacak düşleri görmez de ne yapar burda? Dış dünyadan apayrı: Sanki hiç yokmuş gibi... Öylesine güzel" dedim. İlker, sarışın başını toprağa eğdi: "Düş başka gerçek ama" dedi: "Üstelik bu bahçe var... O benim gerçeğim: İçinde yaşadığım, tanıdığım tek gerçek. Nasıl varolmaz? Güzellik de vardır dünyada" dedi.

İlker'in düşü, o günbatımının büyüsüyle birlikte burda geçen günlerin dağarına katıldı. Güzelyalı günlerinin içinde, tıpkı bir yıldız gibi parlayan gizemli bahçenin ışığıyla birlikte... Dün sabah deniz kıyısında dinleyip öğrendiklerimle, bu gize biraz olsun yakınlaştım mı acaba?●

ri Rahmi gerçeği

Vedat GÜNYOL

KAÇ ÇEŞİT YEŞİL VAR?

Tepe KEMAL

Orhan Kemal romanı hakkındaki yanılg

ORHAN KEMAL HİKÂYESİ

Demirtaş ÇEYHEN

O, HALKININ YAZARI

Hikmet ALTINKAYNAK

SANAT - EDEBİYAT

EŞİ, ORHAN KEMAL'İ ANLATIYOR

2 Haziran 1970'de, çağrılı bulunduğu Bulgaristan'da ölen Orhan Kemal, çileli ama umurlu yaşamı sona erdiğinde 56 yaşındaydı. Sadun Tanju'nun, o günlerde eşi Nuriye Oğütçü ile yaptığı görüşmeden özetlenen satırlar bu büyük sanatçının yaşamını çok iyi yansıtmaktadır

İşçi

...ni'nin ...ni ...rken

Sanat Edebiyat

Bedri Rahmi bir "ekol,,dü

Bahri ANDAK

BİR GARIP ŞAİR ÖLDÜ

Güner ÖĞÜLÜ

BİR ÖLÜ

...İTAP... KİTAP KİTAP... KİTAP...

...-EDEBİYAT

Vedat GÜNYOL

Edebiyata yepyeni bir kadın tipi armağan etmişti

SEVGİ'NİN TOPLUMCU YAZARLIĞI ÇAĞDAŞ BİR YAZARLIKTI

Atilla İLHAN

Karadeniz Havası

Zeynel BELİNGÖLÜ

Sanat ve Edebiyat

Anadolu Sanatı

...OYSAL'IN HER YAZDIĞINDA ZEKA KIPIRTILARI VARDIR,,

Nurcat BELİK

SEVGİ'YE

İnsan hiçölmez gibi görünürken en çok ölüyormuş öğrendik

Güner SÜMER

SEVGİ'YE SONNET

Güner Faruk TOPRAK

Özgürlük Şairi: Eluard

Eluard İkinci Dünya Savaşında halkına güç veren dayanaklardan biri olmuştu

Bedri Reis'i Anarken

Prof. Turan GÜNEŞ

ACI

Tutuklanmış bir kitap

UNUTMA ONLARI

KUYUMCULAR

Hilmi Ya

40'lı yıllardan 70'li yıllara, gazetelerin
sanat yaprakları / 9

● Ahmet ÖZER

cumhuriyet / sanat edebiyat

1970 / 1971 döneminde sanat alanında verdiği aylık eklerle, önemli bir görevi yerine getiren **Cumhuriyet** gazetesi, 1975 - 1978 yılları arasında da bir iki hafta dışında 170 sayının üstünde yayımladığı sayfalarla sanat / edebiyat adına söz konusu yıllara tanıklık eder.

Cumhuriyet Sanat / Edebiyat'ın ilk sayısı 19 Temmuz 1976 tarihinde yayımlanır. Bu sayfada, doğumunun 100. yıldönümünde **Thomas Mann**'ı **Haldun Taner** değerlendirir. **Melih Cevdet**'ten **"Boyalı Yumurtalar Evi"** şiiri, **Bekir Yıldız**'dan **"Amele"** öyküsü sayfada yer alır. Ayrıca dönemin dergilerinden ayrıntılı olarak söz edilir.

İzleyen sayılarda **Cemal Süreya**'dan **"Genç İrisi", Sadi Yaver Ataman**'dan **"Âşıklık ve Folklor Üstüne"** adlı yazıları okuruz. **Necatigil** ve **Cansever**'in şiirlerinin yanında **Başaran**'la yapılan bir söyleşiye yer verilir. **"Kitap fiyatlarının artış nedenleri"** üzerine bir soruşturmaya verilen yanıtlar da sayfadan okura ulaştırılır. **Bülent Ecevit**'in **"Siyaset, Şiir ve Tasavvuf Üzerine"** yazısına, **"sonra"** ve **"İnsan"** şiirleri eklenir. **Adnan Cemgil** de **"Fikret**'in **"Tarih Anlayışı"**nı değerlendirir.

Sanat - Edebiyat sayfası ölümünün 19. yılında **Bertolt Brecht**'i de unutmaz. **Tekin Sönmez "Yeryüzü Türküleri"** şiiriyle 30 Ağustos tarihli sayfada yer alırken, **Külebi**'nin de aynı sayfada yayımlanan şiiri **"Menteşe"** adını taşır.

27 Eylül 1975 günü çıkan sayı, o günlerde ölen **Bedri Rahmi**için özel sayı olarak düzenlenir. **Yaşar Kemal, Şükran Kurdakul, Can Yücel, Vedat Günyol, Selmi Andak "büyük usta"**nın anısını dile getirirler.

Cumhuriyet / Sanat Edebiyat 70'li yılların yazın alanındaki coşkusunu bütün boyutlarıyla her hafta sayfadan yansıtmaya çalışır. **Fakir Baykurt**'tan **Gülten Akın**'a, **Suat Taşer**'den **Ümit Kaftancıoğlu**'na, **Talip Apaydın**'dan, **Nevzat Üstün**'e yüzlerce yazara, bir o kadar şaire kucak açılır. **İsmet Zeki Eyuboğlu "Anadolu Sanatı"**nın boyutlarını irdelerken, **Orhan Veli**'nin şiirinin irdelendiği, **Köy Enstitüleri**nin ustalarından **Sabahattin Eyuboğlu**'nun kültür anıtı kimliğinin sunulduğu yazılara rastlarız. **Ahmet Hamdi Tanpınar** da bir düşün adamı olarak değerlendirilir, anısına özel sayı düzenlenir. Sayfada ayrıca **"Edebiyat Dersleri"** üzerine bir soruşturma düzenlenir. Bir başka özel bölüm de **Sabahattin Ali** üzerine hazırlanır. **Aziz Nesin** yakın dostu üzerine ayrıntılı açıklamalar yapar.

Cumhuriyet / Sanat Edebiyatta sanatsal bir takvim doğrultusunda edebiyat sanat, kültür ve eğitim alanında ülkemizin yüzakı diye niteleyebileceğimiz nice değerin anısına özel bölümler düzenlenir: **Hasan Ali Yücel, Ömer Seyfettin, yaşar Nabi, Sabahattin Ali, Kemal Tahir, Orhan Burian, Salt Faik, Bedri Rahmi, Nazım Hikmet, Orhan Kemal, Musahipzade Celal, Suat Derviş, Tevfik Fikret** v.d. sayfanın koşulları elverdiğince ülkemiz kültürüne çok yönlü katkılarıyla ele alınırlar.

Sanat - Edebiyat sayfası 25 Eylül 1976 tarihinden sonra uzun bir süre bir buçuk sayfa olarak yayımlanır. **Matisse, Mehmet Güleryüz, Gündüz Gölönü, Balaban, Nihat Darcan, Orhan Peker, Elif Naci, Mehmet Sönmez** v.d. desenleriyle sayfada yer alırlar.

Sayfada zaman zaman **"sanatçının 24 saati"** başlığında sanat ve kültürümüzün değişik adlarıyla söyleşide bulunulur. **Hattat Hamit Aykoç, Yaşar Kemal, Melih Cevdet Anday, Melike Demirağ, Vedat Türkali, Ercüment Behzat Lav, Nevzat Üstün, Mahmut Cûda, Zülfü Livaneli, Necati Cumalı, İlhan Usmanbaş, İsmet Ay, Nuri İyem, Ceyhun Atuf Kansu, Rıfat Ilgaz, Muhsin Ertuğrul, Cemal Reşit Rey, Cahit Külebi, Muzaffer Buyrukçu, Sabahattin Kudret Aksal, Salah Birsel** v.d. yaşamlarını, sorulan sorulan ekseninde, bir çerçevede aktarırlar. okura.

Sayfada ayrıca **"Kitap Kitap"** başlığında kitap tanıtma yazılarını okuruz: **Atilla Özkırımlı, Konur Ertop** ve **Doğan Hızlan,** o günlerde yayımlanan kitaplardan süzülüp gelen güzellikleri aktarırlar. Sayfanın bir bölümünde de **"Sanat Dünyası"**ndan haberler izleriz: **Doğrultu** dergisinin altıncı sayısının çıktığı, **Burhan Arpad**'ın çağrılı olarak **Bulgaristan**'a gittiği belirtilir. Ve bir güzel insan **Sevgi Soysal**'ın 40 yaşında ölümüne tanık olur dünya. 22 Kasım 1976 tarihinde toprağa verilen **Sevgi Soysal**'ın anısına 27 Kasım tarihli sayfa, büyük bir emek ürünü olarak hazırlanır. **Attilâ İlhan, Vedat Günyol, Tezer Özlü Kıral, Erdal Öz, Murat Belge** yazılarıyla, **Güner Sümer, Ömer Faruk Toprak** şiirleriyle **Sevgi**'nin dünyasına katılırlar.

Sanat / Edebiyat sayfası bir yerde ulusal - evrensel bir çizgide, sanatın damarına bağlanırken, diğer yandan da güncelin nabzını tutmaya çalışır. Örneğin bir yanda **Aragon** kendini anlatırken, diğer yanda **Ruhi Su,** yeni plâğı **"El Kapıları"**nın içeriğinden söz eder. Bir yıl bitip, yeni bir yıl başlarken de belirli bir zaman diliminde oluşan sanatsal birikim çok yönlü değerlendirilir. Sayfada nice özgün yazılarla da karşılaşırız: **Sabahattin Eyuboğlu Paris**'ten kızkardeşi **Mualla Eyuboğlu**'na 1948'de gönderdiği bir manzum mektubu okuruz. **Nazım Hikmet**'in bulunmayan bir şiiri ve iki mektubu, **Tarancı**'nın yayımlanmamış bir mektubu da sayfada yer alır. 25 yıl sürgünde bulunan ve yurda sokulması yasaklanan yazar **Zekeriya Sertel**'in sürgünlük yaşamının sona ereceği de **Kosta Daponte**'nin kendisiyle **Paris**'te yaptığı bir uzun söyleşiyle dile getirilir.

Sayfada, o dönemlerde şiirin doruğunda bulunan nice adlar, yazdıkları ürünleri dönemin önem taşıyan dergilerinden çok, bu sayfaya göndermeleri, sayfanın okura, çok yönlü sanat beğenisi sunmayı amaçlayıp bu amacını da gerçekleştirdiğini gösterir. Örneğin, Şair **Hilmi Yavuz** ilerde yayımlayacağı **"Doğu Şiirleri"**ni, haftalar boyu bu sayfalardan okura ulaştırır.

Sayfanın giderek boyutu küçülür: Bir buçuk sayfa 11 Mart 1978'de yarım sayfaya düşer. Aynı yılın sonuna doğru da sayfa başlangıçta oluşturduğu duyarlığın çok ötesine kayar.

Cumhuriyet gazetesi 171 haftalık birikimle ülkemizin nice sanatçısını, sanat ve kültürün değişik boyutlarını okura aktarır.

Sanat - Edebiyat kesintilerle de olsa, **"Kültür"** başlığında bir tadımlık boyutunda bugün de okurun sofrasından eksik edilmez. Gönül, bu sayfanın günümüz koşullarında okurun dünyasında oluşan boşluğa, günlük olarak yeniden dökülmesini diliyor.●

akira kurosava'ya mektup

Mehmet Cemil UĞURLU

Bir şiir yazmışsın "Ağustos'ta Rapsodi"de
Savaş ve barışa dair Nagasaki'de

Nagasaki güzel bir kent
Yenisi kurulmuş ölüsü üzerinde

Uyanıkken cehennemi yaşamış
Dokuz Ağustos bin dokuz yüz kırk beş tarihinde

Yitirmiş yaşamını yüz binlerce insan
Ölüleri yanmış kabirlerinde

İkinci atom bombası kocaman bir ateş
Demirleri bile eritmiş okul bahçelerinde

Bulutlar gözyaşları döktü
Çiçek açtı yaşlı kadının şemsiyesi de

Beyaz güvercinler uçuyor şimdi
Nagasaki göklerinde

ferit oğuz bayır düşün ve sanat ödülü şiir'e verilecek

Türk kültürüne, sanatına katkılar getirme amacıyla kurulan Ferit Oğuz Bayır Düşün ve Sanat Ödülü, "şiir"e verilecek:

1- Ödüle 1992 yılında yayımlanmış şiir kitapları, ya da yayımlanmaya hazır dosya durumundaki yapıtlar aday olabilir (Yayımlanmamış yapıtlar makinayla ve iki aralıkla yazılmış olmalı).

2- Ödül: 3.000.000.- TL.'dır.

3- Seçici kurul Vedat Günyol, Talip Apaydın, Mehmet Başaran, Fakir Baykurt, Sami Karaören ve Emin Özdemir'den oluşmaktadır.

4- Ödüle katılacak yapıtlar altı nüsha olarak 31 Aralık 1992 akşamına değin, ödül yazmanlığına postalanmalıdır.

5- Sonuç, Köy Enstitülerinin kuruluş günü olan 17 Nisan 1993'te açıklanacak, Foça'da yapılacak törenle ödül, sahibine verilecektir.

Aday yapıtların gönderileceği adres:

Ferit Oğuz Bayır Ödülü Yazmanlığı Değirmenyolu Cad. Kumrular Sokak No.: 11

81570 Küçükyalı - İSTANBUL

kültür - sanat olayları- haberler

Derleyen: **M. Reşat SÜMERKAN**

Yaz sezonuna girilmesi nedeniyle **Trabzon**'da sanat etkinlikleri iyice azaldı. Haziran ayı içinde sanatseverler son birkaç sergiyi izleme olanağı buldular.

SERGİ

● **Banu Atik**'in **"Kadına ve Ağaca Övgü"** adını taşıyan ve 29 mayıs 1992'de açılan 1. kişisel yağlıboya sergisi 16 haziranda sona erdi. Sergi **Trabzon Devlet Güzel Sanatlar Galerisi**'ndeydi.

● 1 Haziran günü, **Trabzon Anadolu Lisesi** orta kısmı öğrencilerinin resim çalışmalarından oluşan sergi **Akbank Sanat Galerisi**'nde açıldı.

● **Trabzon İş Bankası Sanat Galerisi**'nde 17 - 26 haziran tarihleri arasında **"Azerbaycan Halısı ve Halk Tatbiki Sanatı Devlet Müzesi"**nin açtığı halı sergisi izlendi.

● Aynı galeride 29 haziran günü de **Mevlüde Söz**'ün 1. kişisel **Resim ve El Sanatları Sergisi** izleyicilere sunulmaya başlandı.

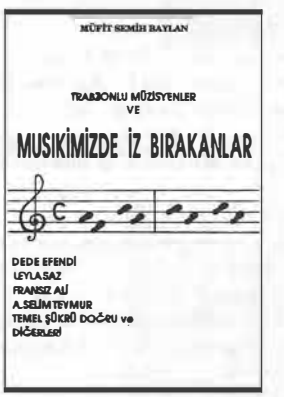

Yazışma Adresi: Müfit Semih Baylan
Türk Ticaret Bankası Merkez Şubesi
61200 - TRABZON

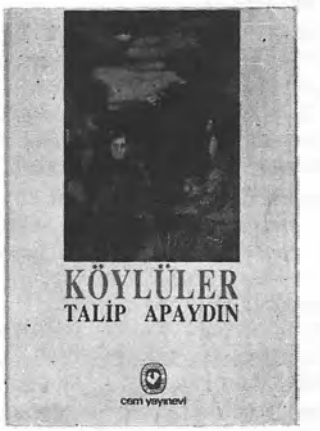

1992 Orhan Kemal Roman Ödülü